

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА і ОБОРОНА

№ 10 (22)

2001

Засновник і видавець:

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОНОМІЧНИХ І ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА РАЗУМНОВА

Президент Центру Анатолій Гриценко
Головний редактор Людмила Шангіна

Журнал зареєстровано в Державному
комітеті інформаційної політики України,
свідцтво KB № 4122

Журнал видається українською
та англійською мовами
Загальний тираж
3800 примірників

Адреса редакції:
01034, м. Київ, вул. Володимирська 46,
офісний центр, 5-й поверх
тел.: (380 44) 201-11-98
тел./факс: (380 44) 201-11-99
e-mail: info@uceps.com.ua
WEB-сторінка: www.uceps.com.ua

При використанні матеріалів
посилання на журнал
«Національна безпека і оборона»
обов'язкове

Редакція може не поділяти точки зору авторів

Фотографії:
УНІАН — обкладинка та стор. 48;
European Communities — стор. 11;
Комп'ютер — стор. 15, 26, 58;
Office — стор. 21, 64;
Пік — стор. 23;
Photo UA — стор. 42;
Укрінформ — стор. 49, 50, 67;
Афиша — стор. 60.

Макет — Павло Войтенко,
Олександр Москаленко

Техніко-комп'ютерна підтримка — Антон Балицький

© УЦЕПД, 2001

З М І С Т

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ (Аналітична доповідь УЦЕПД)	2
1. СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА УКРАЇНА	3
2. СИСТЕМА ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ	13
3. ТЕНДЕНЦІЇ ТА НЕВИРІШЕНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ	27
4. ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	44

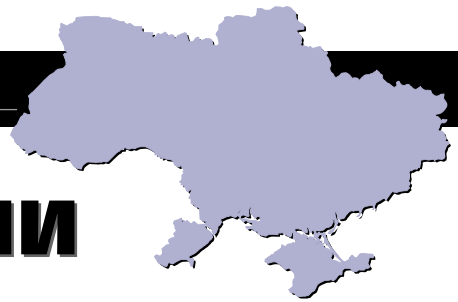
ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД (Заочний Круглий стіл)	47
---	----

*Василь РОГОВИЙ, Олександр ЗАДОРЖНИЙ, Леонід ЄФІМЕНКО,
Юрій СОЛОВКОВ, Даніель ЖУГЛЯРС, Карлос ПАСКУАЛЬ*

Статті

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ <i>Алла КРАСОВСЬКА</i>	54
РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ ТА ПРОБЛЕМИ <i>Микола ПАЛАДІЙ</i>	57
СИСТЕМА ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ <i>Сергій БОНДАРЕНКО</i>	61
ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ <i>Олександр МЕЛЬНИЧЕНКО</i>	65

Читайте наші аналітичні матеріали
на WEB-сторінці в Інтернет:
www.uceps.com.ua

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Проблеми інтелектуальної власності в світі вийшли на перший план і стали вже не просто юридичним або комерційним питанням. Внаслідок всеосяжної інтелектуалізації сучасної економіки вони дедалі більше стають політичною проблемою, яка вимагає стратегічних комплексних підходів до вирішення. За цих умов, проблеми стимулювання розвитку та охорони інтелектуальної власності набувають ролі одного з найважливіших чинників всього комплексу політико-економічних відносин та економічної безпеки як всередині кожної цивілізованої країни, так і в міжнародних відносинах.

Складність розв'язання зазначених проблем полягає в надзвичайно високому ступені динамічності й різнобічності відносин, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Самий зміст поняття "інтелектуальна власність", його структура постійно розширюються та якісно оновлюються. Відносини, що виникають у зв'язку з цим, тісно пов'язані з найновітнішими технологіями — не лише в сенсі об'єкту цих відносин, але й їх регулювання, застосування нетрадиційних підходів до забезпечення прав власності.

Сьогодні в Україні механізми охорони інтелектуальної власності знаходяться в стадії інтенсивного формування. В період 1990-х років були закладені основи цілісної системи регулювання цієї надзвичайно важливої сфери. Водночас, виявилися серйозні проблеми й недоліки її функціонування, що істотно позначилися на розвитку національного науково-технологічного і загалом творчого потенціалу, стримують становлення нової інноваційної моделі розвитку України, ускладнюють її відносини з провідними державами світу. Стало зрозумілим, що без ефективного й невідкладного вирішення цих проблем перспективи соціально-економічного прогресу України, її національної безпеки, входження в світове співтовариство як розвинутої держави — можуть бути поставлені під сумнів.

Метою цього дослідження є: визначення ролі та місця охорони інтелектуальної власності в сучасному соціально-економічному розвитку України; аналіз еволюції системи охорони інтелектуальної власності в країні за період державної незалежності; виявлення найбільш гострих проблем у цій сфері, що потребують вирішення; систематизація основних напрямів розвитку системи охорони інтелектуальної власності в перспективі; розробка й обґрунтування пропозицій, що могли б сприяти вирішенню найбільш гострих проблем у згаданій сфері.

Аналітична доповідь складається з чотирьох розділів.

<i>У першому розділі</i>	розглядаються роль і місце інтелектуального капіталу в сучасному економічному розвитку, процеси глобалізації, регіонального та двостороннього міжнародного регулювання відносин щодо інтелектуальної власності.
<i>У другому розділі</i>	досліджуються основні напрями становлення й розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні в період 1991-2001рр.; систематизуються пріоритетні напрями й перспективні заходи розвитку охорони інтелектуальної власності на найближчі роки, які впливають з прийнятих програмних документів і державних рішень, а також міжнародних зобов'язань України.
<i>У третьому розділі</i>	аналізуються тенденції та невирішені проблеми стосовно охорони інтелектуальної власності в Україні; виявляються головні проблеми в цій сфері.
<i>У четвертому розділі</i>	наводяться загальні висновки стосовно розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні; формулюються пропозиції, спрямовані на вирішення актуальних проблем у цій сфері.

1. СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА УКРАЇНА

Інтелектуальна власність у найширшому розумінні — це “закріплені законом права, які є результатом інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній та художній галузях”¹. Це права, що стосуються літературних, художніх і наукових творів; виступів виконавців, фонограм і програм ефірного мовлення; винаходів у всіх галузях людської діяльності; наукових відкриттів; промислових зразків; товарних знаків, знаків обслуговування та торгових назв і позначень; запобігання недобросовісній конкуренції; а також усіх інших прав, що є результатом інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній і художній галузях².

Формування з інтелектуальних ресурсів суспільства інтелектуального капіталу прямо залежить від рівня захисту інтелектуальної власності³. Його можна вважати важливою передумовою нарощування інтелектуального капіталу та, як наслідок, — конкурентоспроможності компанії в умовах зростаючої конкуренції у галузі високих технологій⁴. Не випадково найбільш авторитетні рейтинги міжнародної конкурентоспроможності зараз обов’язково використовують критерії патентно-ліцензійної діяльності та оцінки рівня ефективності охорони інтелектуальної власності⁵.

Під “охороною інтелектуальної власності” слід розуміти відносини **набуття, здійснення та адміністративного й судового захисту прав інтелектуальної власності**. Ці відносини за сучасних умов розвиваються під впливом ряду глобальних тенденцій, які мають належним чином враховуватися в соціально-економічній стратегії будь-якої держави світу, в т.ч. — України.

1.1 ЗРОСТАННЯ РОЛІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА НОВІ ВИМОГИ ДО ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Одним із визначальних зрушень у світовій економіці наприкінці XX - початку XXI століття стала принципова зміна співвідношення чинників ефективного економічного розвитку — з надзвичайно швидким піднесенням ролі інтелектуального капіталу. Саме інтелектуальний капітал дедалі більше перетворюється на провідний чинник економічного зростання та міжнародного обміну, радикальних структурних зрушень, стає головним у визначенні

ринкової вартості високотехнологічних компаній і формуванні стало високого рівня конкурентоспроможності. Завдяки чиннику інтелектуального капіталу, ринкова вартість високотехнологічних компаній може в 3-6 разів перевищувати їх балансову вартість, яка насамперед базується на вартості фінансового капіталу⁶. Все це дає підставу для проголошення становлення якісно нового типу економіки — “**економіки, що базується на знаннях**” (*knowledge-based economy*)⁷, яку в США в 1990-х роках назвали “**новою економікою**”. У цій економіці головна роль належить вартості, що створюється знанням⁸.

¹ Основы интеллектуальной собственности. — Киев, 1999, с.13.

² Стаття 2 (vii) Стокгольмської конвенції 1967р. про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ).

³ Значення охорони інтелектуальної власності підкреслене у Всесвітній декларації з інтелектуальної власності 2000р. (*World Intellectual Property Declaration*) ВОІВ.

⁴ Anderson R., Gallini N. Competition Policy and Industrial Property Rights in the Knowledge-Based Economy. — Calgary: University of Calgary Press, 1998, p.77.

⁵ Так, рейтинг Міжнародного інституту розвитку менеджменту в Лозанні (Швейцарія) використовує такі критерії, як “кількість патентів, наданих резидентам”, “зміни в кількості патентів, наданих резидентам”, “забезпечення патентів за кордоном”, “захист патентів та авторських прав”. Див.: IMD. The World Competitiveness Yearbook 2001. — <http://www.imd.ch/wcy/criteria/criteria.cfm>. “Глобальний звіт з конкурентоспроможності”, що готується Гарвардським університетом (США) під егідою Всесвітнього економічного форуму в Давосі (Швейцарія) використовує так званий “індекс економічного творення” (*economic creativity index*), при обчисленні якого використовуються показники кількості патентів на душу населення, виданих резидентам і нерезидентам (окремо), рівні ліцензування іноземної технології, а також рейтинги рівня охорони інтелектуальної власності. Див.: The Global Competitiveness Report 2000 / Porter M., Sachs J., Warner A. and others. — Oxford University Press in cooperation with Harvard University, 2000, p.33-36.

⁶ Див.: Комаров И. Интеллектуальный капитализм. — Персонал, 2000, с.56.

⁷ Див., зокрема: OECD. Industrial Competitiveness in the Knowledge-Based Economy: The New Role of Governments. — Paris: OECD, 1997; Dunning J. (Ed.). Regions, Globalization, and the Knowledge-Based Economy. — Oxford-New York: Oxford University Press, 2000; Feldman M., Link A. Innovation Policy in the Knowledge-Based Economy. — Boston: Kluwer Academic Publishers, 2001.

⁸ Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знанием, или История будущего. В кн.: Новая индустриальная волна на Западе: Антология / Под ред. В.Л.Иноземцева. — Москва, 1999, с.337-371.

Інтелектуальний капітал⁹ — структурно складне явище. Поряд з елементами гуманітарного та споживчого капіталу, він охоплює так званий **структурний капітал**, який, у свою чергу, включає в себе **інноваційний капітал**, а останній — **комплекс об'єктів, що становлять інтелектуальну власність**. Отже, інтелектуальна власність є важливим елементом інтелектуального капіталу.

Сьогодні в світі процеси охорони інтелектуальної власності досягли надзвичайно високої інтенсивності, немислимої ще десятиріччя тому. Про це свідчать, зокрема, такі факти:

- ♦ зараз у світі діють понад 4 млн. патентів; щороку подається приблизно 700 тис. заявок на патентування; у 2000р. дохід від продажу ліцензій на запатентовані об'єкти склав \$100 млрд., що в 10 разів більше, ніж у 1990р.¹⁰;

- ♦ в 1999р. обсяг патентних заявок у рамках Договору про патентну кооперацію склав понад 74 тис., а в 2000р. — приблизно 90 тис., що еквівалентно 8,5 млн. національних патентних заявок; це означає зростання за 22 роки існування цієї системи в 198 разів¹¹;

- ♦ в 2000р. в рамках так званої Мадридської системи¹² були зареєстровані 23 тис. торгових знаків, 6900 — поновлені в реєстрації, а в рамках Гаазької системи¹³ — депоновані 7300 промислових зразків (включаючи поновлення охорони раніше депонованих); усього з 1960р. депоновані 50 тис. промислових зразків¹⁴.

Ефективна охорона інтелектуальної власності сприяє зростанню національного потенціалу високотехнологічного розвитку через наступні чинники:

- ♦ створення передумов для комерціалізації знань і тим самим — фундаменту для самофінансування науково-технічної, винахідницької та інноваційної діяльності;

- ♦ підвищення суспільної оцінки знань і престижу науково-технічної та взагалі творчої діяльності, що само по собі стимулює їх розвиток;

- ♦ перебудову системи відносних цін в економіці на користь наукомістких, високотехнологічних галузей і видів діяльності, що стимулює їх розвиток;

- ♦ більш раціональне використання інтелектуальних ресурсів країни, що в умовах захисту інтелектуальної власності стають дорожчими, а отже їх нерациональне використання — збитковим;

- ♦ створення належних умов для здійснення інвестицій у формі нематеріальних активів у високотехнологічні галузі та виробництва, що сприяє піднесенню на якісно новий рівень процесу трансферу технологій з-за кордону¹⁵;

- ♦ створення умов для налагодження ефективної міжнародної кооперації у високотехнологічних галузях і виробництвах, інтеграції країни в регіональний і світовий технологічний простір.

Водночас слід зазначити, що існують два шляхи забезпечення технологічного прогресу. Перший базується, передусім, на розвитку власного науково-технологічного потенціалу; другий — на запозиченні інновацій з-за кордону. Дослідження показують, що активне патентування та взагалі захист інтелектуальної власності більшою мірою відповідає першому з названих шляхів, тоді як для другого шляху високий рівень охорони інтелектуальної власності є менш значимим фактором. Принаймні, такі країни, як Ірландія, Малайзія, Мексика та деякі інші досягли значного підвищення технологічного рівня та збільшення частки високотехнологічного експорту (відповідно 47%, 59%, 21% експорту готових виробів у 1999р.) не завдяки активній діяльності в галузі патентування (особливо щодо нерезидентів), а, головним чином, за рахунок прямих іноземних інвестицій, супроводжуваних передачею технологій¹⁶. Тобто, є підстави вважати, що, **за відсутності ефективної охорони інтелектуальної власності, саме шлях запозичень (імітаційного технологічного розвитку) є для країни найбільш імовірним.**

Актуальність питань охорони інтелектуальної власності зумовлюється також необхідністю забезпечення умов добросовісної конкуренції у будь-якій сфері національної економіки (не лише пов'язаній з наукою і високими технологіями). Без цього неможливо забезпечити права власних громадян як споживачів, боротися з фальсифікацією споживчих товарів, що часто маскуються товарними знаками відомих фірм.

Отже, нагальна необхідність ефективної охорони інтелектуальної власності для України зумовлюється обраною нею стратегією побудови цивілізованих ринкових відносин, забезпеченням соціальної орієнтації економіки та інноваційного соціально-економічного розвитку, що має спиратися, насамперед, на активізацію власного інтелектуального потенціалу.

⁹ Інтелектуальний капітал визначається як знання, формалізовані, зафіксовані та використовувані для виробництва більш інтелектуальністких продуктів й отримання конкурентної переваги. Зміст цього поняття різнобічно обґрунтований Т.Стюартом та Л.Едвінсоном. Див.: Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций. В кн.: Новая индустриальная волна на Западе, с.372-401; Эдвинсон Л., Мэлоун М. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании. Див.: там само, с.448-464; Stewart T. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. — New York, 1997. Огляд ключових положень концепції, обґрунтованої у цих працях, міститься в статті: Комаров И. Интеллектуальный капитализм. — Персонал, 2000, с.54-62.

¹⁰ European Patent Office. Facts and Figures, 2001, p.10-11.

¹¹ WIPO. Annual Report 1999, p.5, Annual Report 2000, p.4,22.

¹² Система, що діє на основі Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків.

¹³ Система, що діє на основі Гаазької угоди про міжнародне депонування промислових зразків.

¹⁴ WIPO. Annual Report 2000, p.24.

¹⁵ Проте є чимало прикладів інтенсифікації прямих іноземних інвестицій і за відсутності ефективної охорони інтелектуальної власності. Часто така інтенсифікація з боку ТНК є своєрідним механізмом, що дозволяє компенсувати відсутність стандартів захисту в цій сфері.

¹⁶ Див.: The Global Competitiveness Report 2000, p.36. Це, однак, не суперечить висновку про позитивний вплив ефективного захисту інтелектуальної власності на приплив іноземних інвестицій, а лише показує, що інвестиції ТНК, пов'язані, насамперед, з передачею стандартизованих технологій, можуть вкладатися й поза системою ефективного захисту інтелектуальної власності — за рахунок режимів обмеження доступу аутсайдерів до технологічної інформації ТНК. У США така передача технологій через внутрікорпоративні канали ТНК сягає 3/4 всього обсягу передачі прав на інтелектуальну власність. Див.: Смирнова В. США: Основные тенденции развития международной торговли услугами. — БИКИ (Бюллетень иностранной коммерческой информации), 14 октября 2000г.; <http://www.vniki.ru/biki.inst>.

1.2 ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ НОРМ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

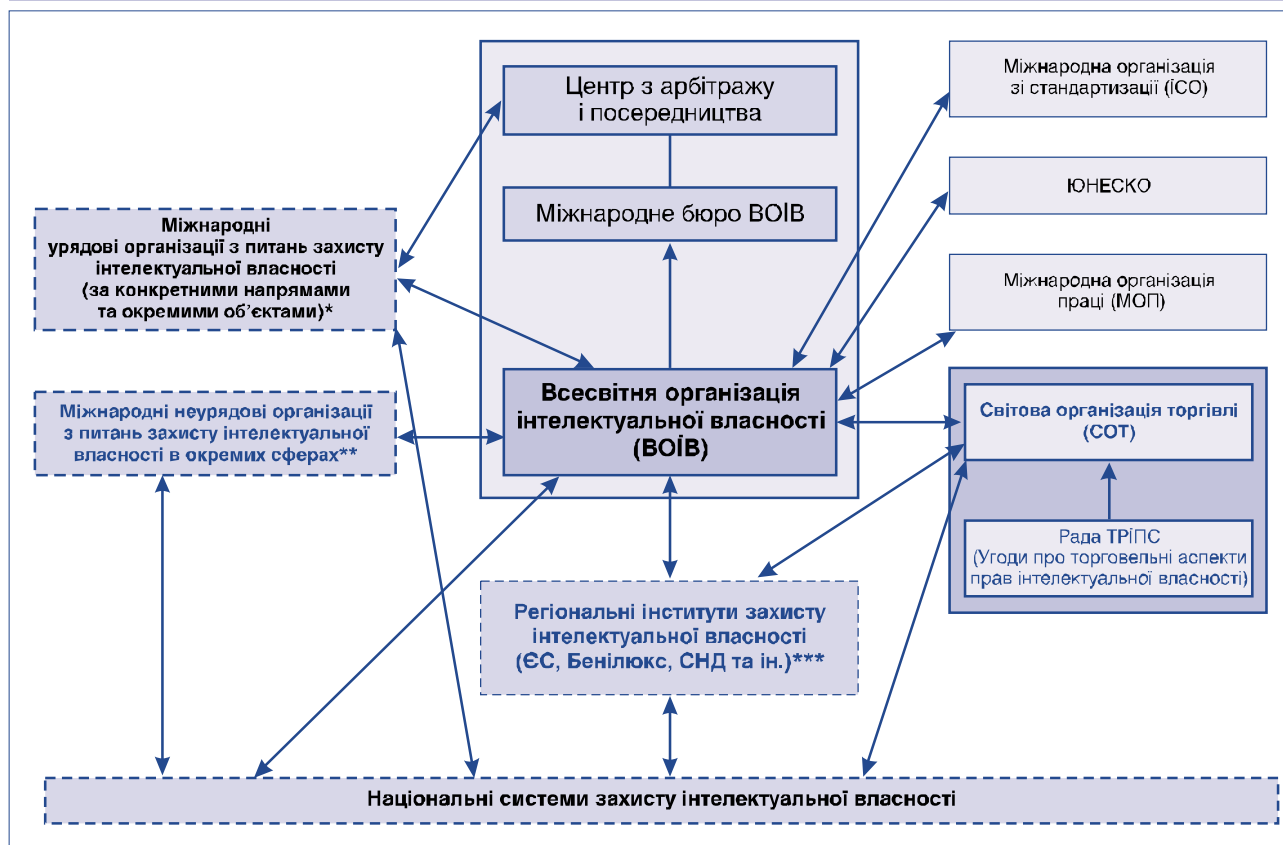
Процес глобалізації економіки, що набув надзвичайно високих темпів з 1990-х років, об'єктивно спричиняє потребу будь-якої країни гармонізувати національне законодавство з міжнародними нормами у сферах інвестицій, забезпечення ефективної конкурентної політики, стандартизації і сертифікації, функціонування інформаційних систем і систем комунікацій, а також забезпечення належної охорони інтелектуальної власності.

Пріоритет міжнародних норм в умовах глобалізації диктується прискоренням темпів здійснення операцій на світовому ринку та складністю регулятивних норм, потрібних для забезпечення ефективного

світового обміну. Адже альтернативою міжнародному правопорядку є надзвичайно суперечливий конгломерат національних норм регулювання, що постійно створював би колізії у двосторонніх відносинах і фактично звів би нанівець усі переваги оперативного обміну, пов'язані із сучасною революцією у засобах комунікацій та інформатизацією. Зокрема, саме під впливом таких міркувань вже ставиться на порядок денний питання про необхідність запровадження **глобального патенту**¹⁷.

Потреба в прискореному розвитку міжнародних регулюючих норм зумовлює становлення глобальної системи регулятивних органів, невід'ємною складовою якої є **глобальна система охорони інтелектуальної власності** (схема "Сучасна глобальна система забезпечення охорони інтелектуальної власності"¹⁸). Її головними компонентами є ВОІВ та СОТ.

Сучасна глобальна система забезпечення охорони інтелектуальної власності

* Бернський союз з охорони літературних і художніх творів, Союз з охорони промислової власності, Гаазький союз з депонування промислових зразків, Міжнародний союз патентної кооперації, Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин (1961р.), Мадридський союз з міжнародної реєстрації знаків, міжнародні органи депонування (International Depositary authorities) та ін.

** Міжнародна конфедерація товариств авторів і композиторів (International Confederation of Societies of Authors and Composers, 1926р.); Міжнародна федерація акторів (International Federation of Actors, 1952р.); Міжнародна федерація виробників фонограм (International Federation of the Phonographic Industry — IFPI, 1933р.); Міжнародне бюро товариств із забезпечення охорони авторських прав на запис і механічне відтворення творів (International Bureau of Societies Administering the Rights of Mechanical Recording and Reproduction — BIEM, 1929р.); Союз Договору про міжнародну реєстрацію аудіовізуальних творів та ін.

*** Наприклад, Європейська патентна організація (The European Patent Organisation, 1977р.); Відомство Бенілюкс з товарних знаків (1969р.); Відомство Бенілюкс з промислових зразків (1974р.); Відомство з гармонізації на внутрішньому ринку (товарні знаки ЄС) (Office for Harmonization in the Internal Market (Trade Marks and Designs)); Міждержавна рада з питань охорони промислової власності країн-учасниць СНД (1993р.); Євразійська патентна організація (The Eurasian Patent Organization, 1995р.); Африканська регіональна організація промислової власності (African Regional Industrial Property Organization — ARIPO, 1976р.); Африканська організація інтелектуальної власності (1977р.); Центральноамериканська Угода з охорони промислової власності (1968р.). Відповідні функції виконуються й такими регіональними угрупованнями, як Андська група (1969р.) та Північноамериканська угода про вільну торгівлю (NAFTA, 1994р.).

¹⁷ WIPO. Annual Report 2000, p.7,8.

¹⁸ Кольором виділені компоненти, до яких Україна на сьогодні не входить.

❖ Всесвітня організація інтелектуальної власності — ВОІВ (створена в 1967р.; штаб-квартира — м.Женева, Швейцарія; 177 країн-членів); головні завдання — сприяння охороні інтелектуальної власності у світі шляхом співробітництва між країнами-членами, забезпечення через Міжнародне бюро ВОІВ адміністративного управління конвенціями та союзами з питань інтелектуальної власності. За роки існування ВОІВ розроблена та адмініструється система міжнародних правових норм у найрізноманітніших галузях охорони інтелектуальної власності (врізка *“Міжнародні конвенції і договори з питань захисту інтелектуальної власності”*), ефективна участь у якій є головною ознакою якості існуючої в країні національної системи охорони інтелектуальної власності.

Система ВОІВ має, зокрема, Постійну програму ВОІВ зі співробітництва у сфері авторського права та суміжних прав з метою розвитку¹⁹; з 2000р. створюється нова програма для малих і середніх підприємств з метою спрощення для них доступу до переваг системи охорони інтелектуальної власності. З 1994р. діє Центр ВОІВ з арбітражу та посередництва²⁰ (структура Міжнародного бюро ВОІВ), що надає послуги з урегулювання міжнародних комерційних спорів з питань інтелектуальної власності між приватними сторонами.

❖ Світова організація торгівлі — СОТ (утворена в 1995р.; штаб-квартира — м.Женева, Швейцарія; 142 країни-члени), дедалі більше поширює свою компетенцію на сферу охорони інтелектуальної власності. Так, у рамках СОТ створена система врегулювання спорів з питань інтелектуальної власності, діє Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС²¹), створена Рада ТРІПС з функціями перевірки виконання Угоди та дотримання країнами-учасниками зобов'язань за означеною Угодою. СОТ має спеціальну угоду про співробітництво з ВОІВ. Регулювання відносин у рамках ТРІПС поширюється на авторські та суміжні права, товарні знаки, географічні позначення, промислові зразки, винаходи, топології інтегральних мікросхем, охорону закритої інформації і контроль за антиконкурентною практикою через договірні ліцензії.

До глобальної системи охорони інтелектуальної власності належать і ряд міжнародних конвенцій та договорів (угод), що діють на світовому ринку інтелектуальної власності (врізка *“Міжнародні конвенції і договори з питань охорони інтелектуальної власності”*)²².

З наведеної таблиці видно, що Україна вже є учасницею більшості (15 з 26) з універсальних міжнародних конвенцій і договорів у сфері охорони інтелектуальної власності. Це свідчить про її прогресуюче входження до

світових структур, які регулюють інтелектуальну власність. Проте, така участь все ще є недостатньою. Головною проблемою є відсутність участі України в СОТ та Угоді ТРІПС, а також у ряді нових конвенцій і договорів²³.

Одним із ключових положень Угоди ТРІПС є те, що застосування процедур захисту прав інтелектуальної власності не повинно створювати бар'єри законній торгівлі (стаття 41.1). ТРІПС встановлює цивільно-правові, адміністративні й кримінальні процедури та засоби захисту інтелектуальної власності, включаючи: судові заборони; відшкодування збитків; вилучення з торгівлі товарів, матеріалів і засобів, що використовуються при створенні об'єктів з порушенням прав інтелектуальної власності; зобов'язання порушника інформувати правовласника про осіб, які беруть участь у виробництві та розподілі контрафактних товарів і послуг, та про канали їх розподілу; припинення випуску товарів митними органами; тюремне ув'язнення; грошові штрафи; накладення арешту; конфіскацію та знищення контрафактних товарів та будь-яких матеріалів і засобів виробництва, що переважно використовувалися при здійсненні правопорушення.

Таким чином, на сьогодні в основних рисах оформилася глобальна система регулювання охорони інтелектуальної власності, базові характеристики якої мають бути враховані будь-якою країною світу, що намагається реалізувати інноваційну модель розвитку, базовану на знаннях.

1.3 РЕГІОНАЛЬНІ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Україна ставить за мету активний розвиток стосунків з регіональними об'єднаннями в Європі, з чого випливає необхідність активної співпраці з ними в питаннях охорони інтелектуальної власності. Насамперед, це стосується Європейського Союзу як головного напрямку інтеграції України до європейських економічних структур, та СНД, з державами-учасниками якої Україна має чимало проєктів спільного розвитку науково-технологічного потенціалу та охорони інтелектуальної власності. Необхідною є активна взаємодія з існуючими в рамках цих регіональних об'єднань органами та нормативно-правовими механізмами з питань інтелектуальної власності.

В регіоні ЄС до основних компонентів системи охорони інтелектуальної власності належать наступні:

❖ Європейська патентна організація, створена на підставі Мюнхенської конвенції про видачу європейських патентів 1973р. (набула чинності в 1977р.); її постійно діючим виконавчим органом є Європейське патентне відомство²⁴.

¹⁹ Започаткована в 1976р.; діє зі змінами 1981р. та 1991р. (*Permanent Program for Development Cooperation Relating to Copyright and Neighbouring Rights — WIPO*).

²⁰ *WIPO Arbitration and Mediation Center*.

²¹ *Trade-Related Aspects of Intellectual Property Right — TRIPS*.

²² У стадії обговорення знаходяться: проєкт Протоколу до Бернської конвенції, що має, зокрема, врахувати розвиток нових технологій; новий правовий акт стосовно охорони прав виконавців і виробників, що має на меті запровадити охорону виконавств, не зафіксованих на матеріальному носії (це особливо важливо для країн, що розвиваються), врегулювати відносини виконавців і виробників фонограм у контексті розвитку нових технологій запису; проєкт Договору ВОІВ з врегулювання спорів між державами в галузі інтелектуальної власності.

²³ Крім того, згідно з чинним Законом України "Про дію міжнародних договорів на території України" від 10 грудня 1991р., Паризька конвенція, Мадридська угода, Договір про патентну кооперацію та Найробський договір мали б бути ратифіковані окремими законами України. В цьому разі була б забезпечена їх юридично бездоганна інкорпорація у національне законодавство України та розгляд їх судами у якості джерела чинного в країні права. — Див. детальніше: Андрощук Г. Про юридичну дійсність у національному праві міжнародних договорів з охорони промислової власності. — *Предпринимательство, хозяйство, право*, №9, 2000, с.38-40.

²⁴ *The European Patent Office*.

МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЇ І ДОГОВОРІ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Назва	Основний зміст	Рік прийняття, перегляду, внесення змін	Кількість країн-учасниць	Участь України
Паризька конвенція про охорону промислової власності <i>Paris Convention for the Protection of Industrial Property</i>	Регулює широке коло відносин промислової власності. Є базовою для системи інших конвенцій та угод з промислової власності. Встановлює правило національного режиму для країн-учасниць. Встановлює норми щодо права пріоритету	1883 ; перегляд: 1900, 1911, 1925, 1934, 1958, 1967 (Стокгольмський акт); зміни: 1979	162	3 1991р. Підтверджена в серпні 1992р.
Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів <i>Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works</i>	Встановлює мінімальні рівні охорони творів (загальне правило — 50 років після смерті автора), принципи національного режиму, автоматичної та незалежної охорони	1886 ; доповнення: 1896, 1914, 1928, 1948, 1967, 1971 (Парижський акт); зміни: 1979	148	3 1995р.
Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків і Мадридський протокол до Мадридської угоди <i>Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks, and Madrid Protocol Relating to Madrid Agreement</i>	Впроваджує міжнародну реєстрацію товарних знаків, яка здійснюється до реєстрації у всіх країнах-учасницях	1891 ; перегляд: 1900, 1911, 1925, 1934, 1957, 1967 (Стокгольмський акт); доповнення: 1979 Мадридський протокол до Угоди 1989	52 (протокол — 54), загалом — 70	3 1991р. Підтверджена в серпні 1992р. (Мадридський протокол — 2000р.), ратифікована в червні 2000р.
Мадридська угода про припинення використання неправдивих або таких, що вводять в оману, зазначень походження товарів <i>Madrid Agreement for the Repression of False or Deceptive Indications of Source on Goods</i>		1891 ; перегляд: 1911, 1925, 1934, 1958, 1967 (Стокгольм)	33	—
Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків <i>The Hague Agreement Concerning the International Deposit of Industrial Designs</i>	Впроваджує міжнародну охорону промислових зразків через єдину систему подання заявки до Міжнародного бюро ВОІВ або національного відомства країни-учасниці	1925 ; перегляд: 1934, 1960 доповнення: 1961, 1967 (Женева); зміни: 1979, 1999 (прийнято новий Женевський акт, ще не набув чинності)	29 (Женевський акт — 31)	—
Всесвітня конвенція про авторське право <i>The Universal Copyright Convention</i>	Встановлює принципи охорони прав авторів і їх правонаступників на літературні, наукові та художні твори, а також принцип національного режиму охорони; мінімальний термін охорони — 25 років після смерті автора	1952 ; редакція: 1971 (Париж)		3 1973р. Підтверджена в грудні 1993р.
Ніщцька угода про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків (Ніщцька класифікація) <i>Nice Agreement Concerning the International Classification of Goods and Services for the Purposes of the Registration of Marks (the Nice Classification)</i>	Встановлює, що використання класифікації є обов'язковим для реєстрації знаків за Мадридською угодою	1957 ; перегляд: 1967, 1977; зміни: 1979	66	3 2000р. Ратифікована в червні 2000р.
Лісабонська угода про захист назв місця походження та їх міжнародну реєстрацію <i>Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration</i>		1958 ; перегляд: 1967 (Стокгольм); доповнення: 1979	20	—

Назва	Основний зміст	Рік прийняття перегляду внесення змін	Кількість країн- учасниць	Участь України
Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організації мовлення <i>Rome Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms, and Broadcasting Organizations</i>	Встановлює національний режим охорони в зазначених сферах. Забороняє несанкціоновані радіотелетрансляції і пряму трансляцію виконань, відтворення, прямого або опосередкованого використання виконань. Встановлює мінімальну тривалість охорони — 20 років від кінця року, коли здійснено запис фонограми	1961	68	Ратифікована у вересні 2001р.
Міжнародна конвенція про охорону нових сортів рослин <i>International Convention for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV)</i>	Визначає мінімальний обсяг охорони, яку країни-учасниці повинні надавати селекціонерам, та стандартні критерії надання охорони	1961 ; перегляд: 1972 (Женева), 1978; 1991 (Новий Акт.)	49	3 1995р. Прийнята до Акту в 1978р.
Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) <i>Convention Establishing the World Intellectual Property Organization (WIPO)</i>	Впливає з назви	1967 ; зміни: 1979	177	3 1970р.
Локарнська угода про Міжнародну класифікацію промислових зразків (Локарнська класифікація) <i>Locarno Agreement Establishing an International Classification for Industrial Designs (the Locarno Classification)</i>	Призначена для класифікації при розробці, експертизі та реєстрації об'єктів, заявлених або визнаних як промислові зразки	1968 ; зміни: 1979	40	(фактично застосовується)
Договір про патентну кооперацію <i>Patent Cooperation Treaty (PCT)</i>	Регулює права та обов'язки держав і заявників при поданні міжнародних заявок згідно з єдиною формою. Впроваджує систему міжнародних заявок, міжнародного пошуку та міжнародної експертизи	1970 ; доповнення: 1979; зміни: 1984	115	3 1991р. Підтверджена в серпні 1992р.
Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм <i>Geneva Convention for the Protection of Producers of Phonograms Against Unauthorized Duplication of Their Phonograms (Phonograms Convention)</i>	Визначає охорону інтересів виробників від несанкціонованого відтворення, ввезення примірників фонограм з метою несанкціонованого розповсюдження. Встановлює мінімальний термін тривалості охорони — 20 років від дати першої публікації	1971	67	3 2000р. Ратифікована в червні 1999р.
Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію <i>Strasbourg Agreement concerning the International Patent Classification</i>		1971 ; зміни: 1979	49	—
Віденська угода про Міжнародну класифікацію зображувальних елементів знаків (Віденська класифікація) <i>Vienna Agreement Establishing an International Classification of the Figurative Elements of Marks (the Vienna Classification)</i>	Полегшує пошук ознак тотожних або схожих знаків для цілей експертизи	1973 ; зміни: 1985	19	—

Брюссельська конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники <i>Brussels Convention Relating to the Distribution of Programme-Carrying Signals Transmitted by Satellite</i>	Регулює створення системи попередження несанкціонованого розповсюдження програми сигналів, які несуть програми, що передаються через супутники. Нормує захист інтересів авторів, організації мовлення, виробників фонограм	1974	24	—
Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентної процедури <i>Budapest Treaty on the International Recognition of the Deposit of Microorganisms for the Purposes of Patent Procedure</i>	Прирівнює депонування мікроорганізмів у закордонних інститутах, що отримали статус міжнародних колекцій, до депонування в національних колекціях. Встановлює єдину систему депонування	1977; перегляд: 1980	51	3 1997р. Ратифікований в листопаді 1996р.
Найробський договір про охорону олімпійського символу <i>Nairobi Treaty on the Protection of the Olympic Symbol</i>	Встановлює порядок використання олімпійської символіки	1981	40	3 1998р.
Договір про реєстр фільмів (Договір про міжнародну реєстрацію аудіовізуальних творів) <i>Treaty on the International Registration of Audiovisual Works (Film Registry Treaty — FRT)</i>	Засновує Міжнародний реєстр аудіовізуальних творів	1989	13	—
Вашингтонський договір про інтелектуальну власність стосовно інтегральних мікросхем <i>Washington Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits (the "IPIC Treaty")</i>		1989	Члени COT	—
Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS) <i>Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS)</i>	Базується на Паризькій, Бернській, Римській конвенціях та Вашингтонському договорі стосовно інтегральних мікросхем. Стосовно охорони авторських і суміжних прав - об'єктів міжнародної торгівлі має деякі відмінності, порівняно з Бернською конвенцією. Впроваджує принцип найбільшого сприяння у відносини інтелектуальної власності, мінімальні стандарти прав інтелектуальної власності, механізми консультацій і контролю на міжнародному рівні	1994	142	—
Договір про закони щодо товарних знаків <i>Trademark Law Treaty</i>	Гармонізує національне законодавство про товарні знаки, встановлює спрощені процедури їх реєстрації	1994	26	3 1996р. Ратифікований в жовтні 1995р.
Договір ВОІВ про авторське право (ще не набув чинності) <i>WIPO Copyright Treaty</i>	Поширює відносини охорони на комп'ютерні програми, бази даних. Розглядає права на розповсюдження, прокат, сповіщення до загального відома	1996	27	Ратифікований у вересні 2001р.
Договір ВОІВ про виконання і фонограми (ще не набув чинності) <i>WIPO Performances and Phonograms Treaty</i>	Охороняє права виконавців (акторів, співаків, музикантів та ін.) і виробників фонограм. Регулює права відтворення, розповсюдження, прокату та право робити записи виконання доступними	1996	24	Ратифікований у вересні 2001р.
Договір про патентне право (ще не набув чинності) <i>Patent Law Treaty</i>	Гармонізує національні патентні закони стосовно адміністративних процедур і формальностей, що скорочує час і витрати на отримання патенту. Встановлює можливість подачі заявки на патент в електронній формі	2000	54	Підписаний, готується до ратифікації

* Джерела: web-сайт Всесвітньої організації інтелектуальної власності: <http://www.wipo.org>; Інтелектуальна власність: словник-довідник / За заг. ред. О.Святоцького; у 2-х т. — Київ, 2000.

❖ Конвенція про видачу європейських патентів (**Європейська патентна конвенція**, прийнята в 1973р. в Мюнхені). На підставі Мюнхенської конвенції видаються **європейські патенти**. Здійснення прав, що випливають з європейського патенту, регулюється нормами національних законодавств країн-учасниць цієї конвенції.

❖ Конвенція про європейський патент для Спільного ринку (**Конвенція про патент Співтовариства**, підписана в 1975р. у Люксембурзі, згодом (1985р.) отримала назву **Угоди про патент Співтовариства**). Люксембурзька угода про патент Співтовариства передбачає видачу єдиного європейського патенту з дією на території усіх країн-учасниць ЄС, однак вона ще не набула чинності.

❖ **Відомство з гармонізації на внутрішньому ринку (товарні знаки ЄС)**, що працює у м.Аліканте (Іспанія) з 1994р. та адмініструє систему товарних знаків співтовариства (*Community Trade Mark*).

❖ **Директиви та інші нормативні документи ЄС з питань охорони інтелектуальної власності** — загальним числом 40, зокрема²⁵:

- Директива Ради ЄС 87/54/ЄЕС про правову охорону топографій напівпровідникових виробів (1986р.)²⁶;
- Директива Ради ЄС 91/250/ЄЕС про правову охорону комп'ютерних програм (1991р.)²⁷;
- Директива Ради ЄС 92/100/ЄЕС про права на оренду і прокат стосовно авторського права та суміжних прав (1992р.)²⁸;
- Директива Ради ЄС 93/83/ЄЕС про координацію деяких положень авторського права та суміжних прав при застосуванні їх до супутникового мовлення та кабельної ретрансляції (1993р.)²⁹;
- Директива Ради ЄС 93/98/ЄЕС стосовно уніфікації терміну охорони авторського права та окремих суміжних прав (1993р.)³⁰;
- Регламент 40/94 Ради ЄС про товарні знаки Співтовариства (1993р.)³¹;
- Регламент 2100/94 Ради ЄС про охорону нових сортів рослин у Співтоваристві (1994р.)³²;
- Директива 96/9 Європейського Парламенту та Ради ЄС про правову охорону баз даних (1996р.)³³;

➤ Директива 98/44 Європейського Парламенту та Ради ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів (1998р.)³⁴;

➤ Директива 98/71 Європейського Парламенту та Ради ЄС про правову охорону промислових зразків³⁵;

➤ Директива 2001/29 Європейського Парламенту та Ради ЄС про гармонізацію окремих аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві (2001р.)³⁶.

В регіоні СНД систему охорони інтелектуальної власності складають наступні інститути:

❖ **Євразійська патентна організація (ЄАПО)**, що включає дев'ять членів — Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Молдову, Казахстан, Киргизію, Росію, Таджикистан і Туркменістан, функціонує у рамках **Євразійської патентної конвенції** і з 1997р. видає **євразійські патенти**. Україна та Грузія підписали, але досі не ратифікували Конвенцію про ЄАПО від 9 вересня 1994р.;

❖ Угода про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав від 24 вересня 1999р. (ратифікована Україною 27 січня 1995р., діє з травня 1995р.);

❖ Угода про заходи з охорони промислової власності та створення Міждержавної ради з питань охорони промислової власності (ратифікована Україною 12 березня 1993р.);

❖ Угода про співробітництво по припиненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності від 6 березня 1998р. (ратифікована Україною 21 вересня 2000р.);

❖ Угода про взаємне забезпечення збереження міждержавних секретів у галузі правової охорони винаходів від 4 червня 1999р.³⁷;

❖ Угода про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень від 4 червня 1999р. (ратифікована Україною 21 вересня 2000р. із застереженнями);

❖ Правила митного контролю за переміщенням через митний кордон товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, прийняті на засіданні Ради Голів урядів держав СНД у Москві 28 вересня 2001р. та підписані Україною³⁸.

²⁵ Див.: Directory of Community legislation in force. Intellectual property law. — http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/reg/en_register_1720.html. Стислий зміст більшості з них див.: Інтелектуальна власність: словник-довідник, т.1, с.80-83. Див. також розділ 3 аналітичної доповіді.

²⁶ Council Directive 87/54/EEC of 16 December 1986 on the legal protection of topographies of semiconductor products.

²⁷ Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs.

²⁸ Council Directive 92/100/EEC of November 1992 on rental right and lending right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property.

²⁹ Council Directive 93/83/EEC of 27 September 1993 on the coordination of certain rules concerning copyright and rights related to copyright applicable to satellite broadcasting and cable retransmission.

³⁰ Council Directive 93/98/EEC of October 1993 on harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights.

³¹ Council Regulation (EC) No 40/94 of December 1993 on the Community trade mark.

³² Council Regulation (EC) No 2100/94 of July 1994 on Community plant variety rights.

³³ Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases.

³⁴ Directive 98/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 1998 on the legal protection of biotechnological inventions.

³⁵ Directive 98/71/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1998 on the legal protection of designs.

³⁶ Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the information society.

³⁷ Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України №2292 від 13 грудня 1999р. із застереженнями.

³⁸ Див.: Україна підписалась. — <http://www.MIGnews.com.ua>, 28 вересня 2001г.

Аналіз стану справ у цій галузі дозволяє зробити висновок про те, що основний напрям взаємодії України з ЄС зараз зосереджений на виконанні **Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС)** від 14 червня 1994р. (чинна з 1 березня 1998р.), що містить зобов'язання України (стаття 50 та додаток III) до 1 березня 2003р. забезпечити рівень охорони прав на всі об'єкти інтелектуальної власності, аналогічний існуючому в ЄС. У той же період Україна має приєднатися до шести багатосторонніх конвенцій про права на інтелектуальну власність, вказані в п.1 додатку III, — виконання якого було завершено 20 вересня 2001р. приєднанням України до Римської конвенції 1961р. про охорону прав виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення. З усіх конкретних зобов'язань додатку III УПС залишається невиконаним лише п.2 про приєднання України до Женевського акту 1991р. Міжнародної конвенції про захист нових рослин (*UPOV*). Гармонізація українського законодавства з внутрішніми нормативними актами ЄС з питань охорони інтелектуальної власності (в тій частині, в якій вони не дублюють чинні глобальні правила в цій сфері) потребуватиме значно більш тривалого періоду та має здійснюватися на основі спеціальних заходів, передбачених Програмою інтеграції України до Європейського Союзу від 14 вересня 2000р.³⁹

Угоди в межах СНД, що укладаються останнім часом (зокрема, про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних позначень та про співробітництво по припиненню правопорушень у сфері інтелектуальної власності) також підписуються відповідно до чинних міжнародних конвенцій і договорів, зокрема — передбачених Угодою ТРІПС, і таким чином сприяють вступу її учасників до СОТ.

Оцінюючи процес входження України до регіональних структур регулювання охорони інтелектуальної власності, можна зробити висновок про наявність у

ньому як позитивних моментів, так і невирішених проблем. Серед останніх — невизначеність позиції України щодо стосунків з Євразійською патентною організацією, відсутність пророблених на перспективу програм взаємодії з Європейським патентним відомством та адаптації до європейської патентної системи, а також до системи Відомства з гармонізації на внутрішньому ринку (товарні знаки ЄС).

1.4 ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ДЕРЖАВАМИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Україна має двосторонні угоди про охорону інтелектуальної (промислової) власності з Австрією, Білоруссю, Грузією, Росією, Таджикистаном, Узбекистаном, а також статті щодо інтелектуальної власності в інших угодах — з Азербайджаном, Болгарією, Вірменією, В'єтнамом, Ізраїлем, Канадою, Киргизією, Молдовою, США, Хорватією, Швейцарією, Швецією та ін. На міжвідомчому рівні такі угоди чинні з Болгарією, Казахстаном, Німеччиною, Польщею, Угорщиною, Чехією та ін.

Проте домінуюче значення для розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні мають, **безперечно, відносини з США**. Сьогодні ці відносини регулюються низкою договірно-правових документів, до яких належить наступне:

- ❖ Угода про торговельні відносини між Україною і Сполученими Штатами Америки від 6 травня 1992р. (ратифікована Постановою Верховної Ради України №2474-12 від 18 червня 1992р.), стаття VIII якої визначила прийняття Україною законодавчих актів стосовно надання правової охорони об'єктам інтелектуальної власності;

- ❖ Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про співробітництво у сфері науки та технологій від 5 червня 2000р. (ратифікована Законом України №2494-III від 7 червня 2001р.), яка містить спеціальний додаток “Інтелектуальна власність”⁴⁰.

- ❖ Українсько-американська спільна програма дій по боротьбі з нелегальним виробництвом оптичних носіїв інформації (червень 2000р.)⁴¹.

На процеси розвитку захисту інтелектуальної власності в Україні надзвичайно великий вплив має **тиск, який справляє на Україну США** в цьому питанні, та який набув нової якості в 2001р. В арсеналі методів цього тиску слід відзначити такі:

- ❖ 13 березня 2001р. Україну було внесено до розділу “Пріоритетна іноземна країна” так званого “Списку 301”, згідно з яким Офіс торгового представника США визначає країни, “що не забезпечують адекватний та ефективний захист прав інтелектуальної власності або відмовляються від надання справедливого і рівноправного доступу на ринок американським товарам, пов'язаним з використанням прав інтелектуальної власності”.

³⁹ Див. розділ 3 аналітичної доповіді.

⁴⁰ В додатку, зокрема, йдеться: “Сторони повинні гарантувати адекватний та ефективний захист інтелектуальної власності, створеної або наданої в рамках цієї Угоди та відповідних імплементаційних домовленостей. Сторони погоджуються своєчасно повідомляти одна одну про будь-які твори, авторські права на які забезпечені, або винаходи, що є результатом діяльності в рамках даної Угоди, а також вживати заходів щодо своєчасного захисту прав на таку інтелектуальну власність”.

⁴¹ Текст програми не публікувався.

⁴² *Priority Foreign Country*.

❖ 7 серпня 2001р. Уряд США в якості попереднього заходу прийняв рішення про призупинення спеціального статусу безмитної торгівлі з Україною в зв'язку з нездатністю України зупинити незаконне виробництво оптичних носіїв інформації, зокрема, компакт-дисків (CD, CD-ROM, DVD) і 24 серпня 2001р. реалізував це рішення. Американське торговельне представництво відзначило, що Україна — найкрупніший експортер нелегальної оптичної медіа-продукції, у зв'язку з чим американська промисловість зазнає щорічних збитків у розмірі \$200 млн.⁴³, хоча ця цифра ставиться в Україні під сумнів⁴⁴.

❖ 20 серпня 2001р. США оголосили про свій намір запровадити санкції проти України з огляду з невіршенням нею питання про вдосконалення законодавчої бази щодо захисту прав інтелектуальної власності⁴⁵. За даними Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, в разі застосування санкцій з боку США, мінімальні втрати експортерів становитимуть \$200 млн. Втрати від економічних санкцій з боку США понесуть експортери металургійної і хімічної галузей. А за словами першого віце-спікера Верховної Ради України В. Медведчука, у випадку запровадження санкцій збитки українських підприємств металургійної промисловості оцінюватимуться приблизно в \$393 млн. на рік, втрати легкої промисловості можуть скласти близько \$100 млн., хімічної — близько \$35 млн. Україна може втратити також близько 40 тис. робочих місць⁴⁶. За іншими оцінками, збитки України можуть сягнути близько \$500 млн.⁴⁷

❖ США висунули вимогу прийняття Україною Закону “Про особливості підприємницької діяльності у сфері виробництва, експорту та імпорту дисків для лазерних систем зчитування”.

❖ Крім того, США попередили Україну про необхідність активного забезпечення захисту прав інтелектуальної власності на інші товари, включаючи фармацевтичну продукцію.

Двосторонні договірно-правові відносини відіграють важливу стимулюючу роль у вдосконаленні української системи охорони інтелектуальної власності. Водночас, окремі елементи цих відносин зі США містять у собі значний елемент політичного тиску на Україну.

ВИСНОВКИ

Велике значення охорони інтелектуальної власності для розвитку України зумовлюється винятковою роллю інтелектуального капіталу в становленні світової економіки XXI століття, яка базуватиметься на знаннях. Воно визначається обраною Україною стратегією інноваційного соціально-економічного

розвитку, що має спиратися насамперед на активізацію власного інтелектуального капіталу.

Вирішення проблеми охорони інтелектуальної власності в сучасному світі відбувається в умовах, коли в основному вже сформувалася глобальна система регулювання охорони інтелектуальної власності — з центральним місцем у ній Всесвітньої організації інтелектуальної власності та Світової організації торгівлі. Базові характеристики цієї глобальної системи мають враховуватися будь-якою країною світу, яка намагається реалізувати інноваційну модель розвитку.

Україна протягом останніх років значно активізувала процес свого входження до світових структур, що регулюють інтелектуальну власність, і вже є учасницею більшості міжнародних конвенцій та договорів у цій сфері. Однак, її участь у зазначеній глобальній системі все ще є недостатньою. Головними проблемами є відсутність членства в СОТ, участі в Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС), та незавершеність приєднання до ряду нових конвенцій і договорів у сфері охорони інтелектуальної власності.

Зважаючи на пріоритет інтеграції України в європейські структури, велике значення для ефективного охорони інтелектуальної власності має процес входження України до регіональних європейських структур регулювання цієї сфери. В цьому процесі наявні як позитивні моменти, так і не вирішені проблеми. Серед не вирішених проблем найбільш гострими є невизначеність позиції України щодо стосунків з Євразійською патентною організацією, відсутність пророблених на перспективу програм взаємодії з Європейським патентним відомством та адаптації до європейської патентної системи й системи Відомства з гармонізації на внутрішньому ринку (товарні знаки ЄС).

Важливу стимулюючу роль у вдосконаленні української системи охорони інтелектуальної власності відіграють двосторонні договірно-правові відносини України з іншими державами, що включають двосторонні угоди щодо охорони інтелектуальної (промислової) власності. Домінуючу роль на сьогодні тут відіграють відносини з США, які несуть в собі значний елемент політичного тиску на Україну. Водночас, ці відносини стали потужним чинником, що стимулює розвиток системи охорони інтелектуальної власності в Україні. ■

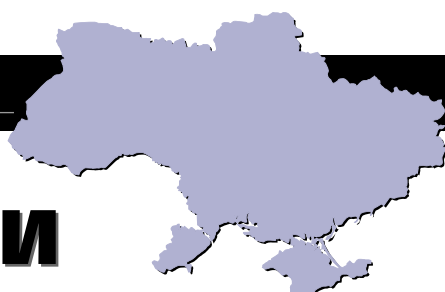
⁴³ Украина защитит интеллектуальную собственность. — <http://www.MIGnews.com.ua/event>, 5 сентября 2001г.

⁴⁴ Максимальний обсяг виробництва українськими підприємствами, що звинувачуються в піратстві, становить лише 1,6% від загальноєвропейського обсягу виробництва компакт-дисків та 0,4% — світового. Див.: Романюк О. Захист авторських прав: панацея чи кийок? — День, 16 серпня 2001р., с.5. За даними Державного департаменту інтелектуальної власності України, максимальна потужність п'яти українських заводів з виготовлення компакт-дисків становить лише третину від тих значень (100-70-40 млн.), що вказуються у звинуваченнях України, і це породжує сумніви в розмірах збитків виробників США. Див.: Державний департамент інтелектуальної власності інформує. — Світ, №35-36, вересень 2001р., с.4-5.

⁴⁵ Такі санкції передбачають запровадження загороджувального мита величиною до 100% на продукцію текстильної, хімічної, металургійної промисловості та ін.

⁴⁶ Интерфакс-Украина, 9 октября 2001г.

⁴⁷ США отложили торговые санкции против Украины за пиратство. — <http://wd.org.ua/index.php?news=23721425>, 28 сентября 2001г.

2. СИСТЕМА ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ, СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Протягом останнього десятиріччя в Україні досить інтенсивно відбувалося становлення системи охорони інтелектуальної власності. Ця система охоплює інституційні (законодавчі, організаційні), економічні, політичні, гуманітарні (освітні, культурні, морально-психологічні) чинники та механізми, що перебувають у тісній взаємодії. Процес її становлення ще далекий від завершення. Водночас, можна констатувати, що основи законодавчого забезпечення діяльності системи вже закладені, і це створює простір для поступового розвитку інших її важливих компонентів.

У цьому розділі аналізуються основні напрями становлення системи охорони інтелектуальної власності в Україні, її сучасний стан і структура, а також найважливіші перспективні напрями її розвитку, окреслені вже прийнятими державними документами та рішеннями.

2.1 ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Після здобуття незалежності в 1991р. Україна отримала лише окремі фрагменти системи охорони інтелектуальної власності колишнього СРСР, які, до того ж, потребували докорінної перебудови відповідно до принципів ринкової економіки та стратегії входження країни до світового економічного, політичного й соціокультурного простору.

Механізми охорони інтелектуальної власності в Україні на початку 1990-х років характеризувалися наступними рисами:

- ❖ обмеженням законодавчим полем, що складалося, головним чином, з кількох десятків статей Цивільного кодексу 1963р.⁴⁸, які значною мірою не відповідали чинним міжнародним нормам і відбивали засади виняткової ролі держави в економіці;

- ❖ вкрай нерозвиненою інфраструктурою: уся патентно-інформаційна база колишнього Держпатенту СРСР⁴⁹ стала власністю Російської Федерації;

- ❖ браком відповідних фахівців, здатних працювати на високому професійному рівні;

- ❖ відсутністю в суспільстві традицій поваги до приватної власності в цілому, а тим більше — поваги до такого “ефемерного” в очах багатьох явища, як інтелектуальна власність.

Перший етап становлення системи охорони інтелектуальної власності в Україні (1991-1994рр.), зважаючи

на окреслений вище стан справ, став періодом закладення її найнеобхідніших законодавчих основ та створення базових організаційних структур. Цей процес розвивався за наступними напрямками.

- ❖ **Підтвердження участі України в міжнародних угодах з питань охорони інтелектуальної власності:** в Паризькій конвенції про охорону промислової власності, Мадридській угоді про міжнародну реєстрацію знаків, Договорі про патентну кооперацію, а також у Всесвітній конвенції про авторське право⁵⁰.

- ❖ **Прийняття, з урахуванням міжнародних регулятивних норм, низки спеціальних законів України щодо охорони інтелектуальної власності в окремих сферах:** “Про охорону прав на сорти рослин” (21 квітня 1993р.), “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” (15 грудня 1993р.), “Про охорону прав на промислові зразки” (15 грудня 1993р.), “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” (15 грудня 1993р.), “Про авторське право і суміжні права” (23 грудня 1993р.), а також Указу Президента України “Про Тимчасове положення про правову охорону об’єктів промислової та раціоналізаторських пропозицій в Україні” (№479/92, 18 вересня 1992р.).

- ❖ **Внесення положень про охорону інтелектуальної власності до інших законів, що регулюють окремі сфери соціально-економічної діяльності:** “Про власність” (7 лютого 1991р.) — розділ “Правове інтелектуальна власність” “Про зовнішньоекономічну діяльність” (16 квітня 1991р.), Митний кодекс України (12 грудня 1991р.), Основи законодавства України про культуру

⁴⁸ Статті 472-513 розділу IV “Авторське право”, статті 514-516 розділу V “Право на відкриття” та статті 517-523 розділу VI “Винахідницьке право”. Процедурні питання нормувалися статтями Цивільного процесуального кодексу.

⁴⁹ Державне патентне відомство СРСР припинило свою діяльність з 1 грудня 1991р.

⁵⁰ Див. розділ 1 аналітичної доповіді.

(14 лютого 1992р.), “Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності” (18 лютого 1992р.), “Про інформацію” (2 жовтня 1992р.), “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” (16 листопада 1992р.), “Про науково-технічну інформацію” (25 червня 1993р.), “Про телебачення і радіомовлення” (21 грудня 1993р.), “Про захист інформації в автоматизованих системах” (5 липня 1994р.) та ін.

❖ **Прийняття низки нормативних документів, що захищають економічні інтереси творчих працівників** — постанови Кабінету Міністрів України “Про розміри відрахувань до фондів творчих спілок України за використання творів літератури та мистецтва” (№108, 3 березня 1992р.), “Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва” (№784, 18 листопада 1994р.).

❖ Створення в 1992р. у складі Комітету з науково-технічного прогресу при Кабінеті Міністрів України на базі Патентного фонду України **Державного патентного відомства України**, що почало виконувати функції центрального органу державної виконавчої влади у сфері охорони промислової власності⁵¹.

❖ Створення в 1992р. на базі Українського республіканського агентства з авторських і суміжних прав **Державного агентства з авторських і суміжних прав**⁵².

Другий етап становлення системи охорони інтелектуальної власності в Україні (1995-1999рр.) був обумовлений двома чинниками. По-перше, запровадженням курсу на радикалізацію соціально-економічних реформ в країні (жовтень 1994р.). По-друге, прийняттям Україною низки важливих міжнародних зобов'язань, що безпосередньо включали заходи із впровадження міжнародних стандартів охорони інтелектуальної власності, — укладенням Угоди про партнерство та співробітництво з ЄС та початком з 1995р. переговорного процесу про набуття повноправного членства в Світовій організації торгівлі. Цей етап характеризувався наступним:

❖ **Помітним розширенням міжнародно-правової основи охорони інтелектуальної власності в країні** — за рахунок приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, Міжнародної конвенції про охорону нових сортів рослин, Договору про закони щодо товарних знаків, Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентних

процедур, Найробського договору про охорону олімпійського символу, Женевської конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм⁵³.

❖ **Закріпленням у 1996р. в Конституції України гарантій захисту інтелектуальної власності** (статті 41, 54).

❖ **Подальшим розвитком спеціального національного законодавства з виходом його на ряд нових, не традиційних для України сфер регулювання** — за рахунок прийняття законів України “Про захист від недобросовісної конкуренції” (7 червня 1996р.), “Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем” (5 листопада 1997р.), “Про охорону прав на позначення походження товарів” (16 червня 1999р.). В той же час були внесені суттєві зміни та доповнення до вже чинного законодавства з метою його вдосконалення⁵⁴.

❖ **Істотним розширенням регулювання окремих питань охорони інтелектуальної власності в законах, що нормують різноманітні аспекти творчої діяльності.** А саме: в законах України “Про наукову і науково-технічну експертизу” (10 лютого 1995р.), “Про інформаційні агентства” (28 лютого 1995р.), “Про рекламу” (3 липня 1996р.), “Про видавничу діяльність” (5 червня 1997р.), “Про систему Громадського телебачення і радіомовлення України” (18 липня 1997р.), “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” (23 вересня 1997р.), “Про професійних творчих працівників і творчі союзи” (7 жовтня 1997р.), “Про кінематографію” (13 січня 1998р.).

❖ **Запровадженням порядку державної реєстрації прав автора на твори науки, літератури та мистецтва**⁵⁵.

❖ **Здійсненням перших спроб врегулювати такі актуальні й болючі для України питання, як розповсюдження аудіовізуальних творів і примірників фонограм**⁵⁶.

❖ **Завершенням створення та офіційним відкриттям 22 жовтня 1999р. відомчої патентної бібліотеки Державного патентного відомства України**, що здійснює функції патентно-інформаційного забезпечення фізичних і юридичних осіб національною та зарубіжною патентною документацією.

❖ **Спробою інтегрувати в єдину систему два основних блоки регулювання охорони інтелектуальної власності — авторського права й промислової власності** та створенням нині діючого Міністерства освіти і науки України, до компетенції якого віднесено управління системою охорони інтелектуальної власності.

⁵¹ Постанова Кабінету Міністрів України “Про створення Державного патентного відомства” №29 від 27 січня 1992р.

⁵² Постанова Кабінету Міністрів України “Про створення Державного агентства України з авторських і суміжних прав” №154 від 25 березня 1992р., що була чинна до 1999р. Нині його функції виконує Українське агентство з авторських та суміжних прав.

⁵³ Див. розділ 1 аналітичної доповіді. В дужках наведені роки прийняття відповідних законодавчих рішень, а не дати фактичного початку участі в зазначених договорах і конвенціях.

⁵⁴ Закони України “Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо охорони інтелектуальної власності” (28 лютого 1995р.), “Про внесення змін до Закону України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” (16 червня 1999р.).

⁵⁵ Постанова Кабінету Міністрів України “Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва” №532 від 18 липня 1995р.

⁵⁶ Указ Президента України “Про впорядкування торгівлі деякими підкаційними товарами, зв'язаними з використанням аудіовізуальних творів та примірників фонограм” №491 від 20 травня 1998р., Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Правил роздрібної торгівлі примірниками аудіовізуальних творів і фонограм” №1209 від 4 листопада 1997р.

Указом Президента України “Про зміни в системі центральних органів виконавчої влади України” №250 від 13 березня 1999р. передбачалося створити Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності на базі Міністерства України у справах науки і технологій, Державного патентного відомства України та Державного агентства України з авторських і суміжних прав, що ліквідувалися. Указом Президента України (№987 від 13 серпня 1999р.) було затверджене Положення про Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності.

Але Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності не зміг забезпечити ефективного функціонування державної системи охорони інтелектуальної власності; не була створена організаційна структура, здатна належним чином виконувати всі функції діючого патентного відомства. У зв'язку з цим, Президент України підписав Указ “Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади” №1573 від 15 грудня 1999р., який зупинив дію Указу Президента України №250 від 13 березня 1999 р. і постановив утворити Міністерство освіти і науки України — на базі Міністерства освіти України та Державного комітету України з питань науки та інтелектуальної власності, що ліквідувалися.

Третій етап становлення системи охорони інтелектуальної власності в Україні розпочався у 2000р. Він пов'язаний із завершенням кризового періоду розвитку економіки України та проголошеними стратегічними планами переходу на інноваційну модель розвитку⁵⁷. Суттєвий вплив на нього справляють прийняття у вересні 2000р. Програми інтеграції України до Європейського Союзу, активізація політики щодо приєднання України до СОТ⁵⁸, а також помітний тиск на Україну в цьому питанні з боку США⁵⁹. Характерними особливостями третього етапу є наступні:

❖ **Посилення комплексного підходу до вдосконалення охорони інтелектуальної власності**, про що свідчать, зокрема, Указ Президента України “Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні” №285 від 27 квітня 2001р. та Програма розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні на 2001-2004рр., ухвалена 22 грудня 2000р. на засіданні Колегії Міністерства освіти і науки України.

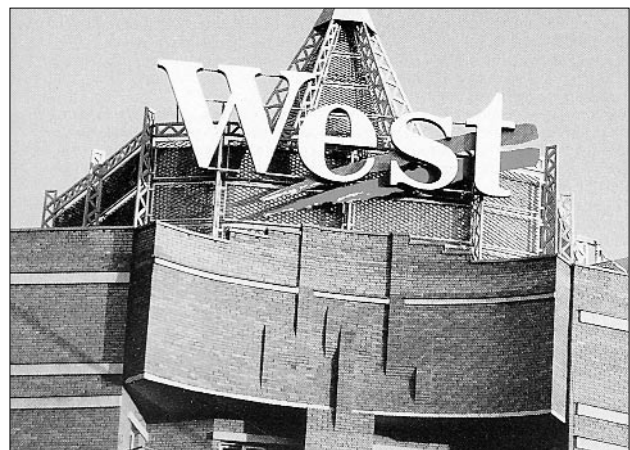
❖ **Інтенсифікація участі України в системі міжнародних конвенцій і договорів з інтелектуальної власності** (з акцентом на найновітніші міжнародні регулюючі норми, що включають так звані Інтернет-договори ВОІВ 1996р.) — Договори Всесвітньої

організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми та про авторське право, прийняті Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996р. Забезпечена участь України в Протоколі до Мадридської Угоди про міжнародну реєстрацію знаків, в Ніщській угоді про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків і Міжнародній конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення.

❖ **Активізація процесу приведення законодавства України у відповідність до міжнародних норм**, особливо стосовно модернізації і розширення спектру регулювання авторських прав — за рахунок, насамперед, включення до нього нових об'єктів, пов'язаних з новими засобами комунікацій і відтворення інформації, запровадження значно більшої цивільно-правової, адміністративної і кримінальної відповідальності за порушення авторських прав (таблиця “Найважливіші нормативно-правові акти України з питань охорони інтелектуальної власності, прийняті протягом 2000-2001рр.”).

❖ **Концентрація заходів з охорони інтелектуальної власності на вирішенні питань забезпечення авторських прав у сфері виробництва та розповсюдження оптичних дисків для лазерних систем зчитування, комп'ютерного програмного забезпечення, незаконного виробництва й розповсюдження аудіовізуальної продукції.**

Таким чином, становлення й розвиток системи охорони інтелектуальної власності в Україні характеризуються наступними рисами: поетапним розширенням сфери її регулюючої дії; зростаючою адаптацією до міжнародних норм регулювання; посиленням концентрації на тих об'єктах охорони, що зазнають найбільшого впливу новітніх технологій; запровадженням комплексного підходу до вирішення існуючих проблем.

⁵⁷ Див.: Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004рр. Послання Президента України до Верховної Ради України 2000р., Київ, 2001, с.70. В рамках реалізації цього курсу 11 липня 2001р. було прийнято Закон України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки”, стаття 7 якого визначає такі пріоритетні напрями розвитку науки і техніки на період до 2006р.: (1) фундаментальні дослідження з найважливіших проблем природничих, суспільних і гуманітарних наук; (2) проблеми демографічної політики, розвитку людського потенціалу та формування громадянського суспільства; (3) збереження навколишнього середовища (довкілля) та сталий розвиток; (4) новітні біотехнології; діагностика і методи лікування найпоширеніших захворювань; (5) нові комп'ютерні засоби та технології інформатизації суспільства; (6) новітні технології та ресурсозберігаючі технології в енергетиці, промисловості та агропромисловому комплексі; (7) нові речовини і матеріали.

⁵⁸ Див. підрозділ 2.3 аналітичної доповіді.

⁵⁹ Див. підрозділ 1.4 аналітичної доповіді.

Найважливіші нормативно-правові акти України з питань охорони інтелектуальної власності, прийняті протягом 2000-2001рр.

Назва закону	Основний зміст
Закон України “Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм” №1587-III від 23 березня 2000р., зі змінами, внесеними згідно із Законом №2122-III від 7 грудня 2000р., Кодексом №2341-III від 5 квітня 2001р.	Запроваджує (з жовтня 2000р.): регулювання випуску, експорту та імпорту примірників аудіовізуальних творів і фонограм шляхом ведення системи перевірок наявності прав і надання дозволів на використання вказаних творів і фонограм через використання контрольних марок; контроль за виробництвом, оптовою і роздрібною торгівлею, експортом та імпортом компакт-дисків шляхом ведення Єдиного державного реєстру одержувачів контрольних марок; оперативний контроль за розповсюдженням відповідної продукції.
Нова редакція Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” №1771-III від 1 червня 2000р.	Запроваджує: порядок щодо так званого деклараційного патенту, що видається на короткий термін — шість років, і в спрощеному порядку; зміни щодо захисту прав на винаходи і корисні моделі. Враховує положення Директиви ЄС 1768/92 та Угоди ТРІПС.
Закон України “Про внесення змін до деяких Законів України з питань інтелектуальної власності” №2188-III від 21 грудня 2000р.	Удосконалює організацію надання прав на об’єкти промислової власності, адміністративні процедури розгляду спірних питань та порядок використання зборів, що стягуються в цій сфері.
Закон України “Про захист економічної конкуренції” №2210-III від 11 січня 2001р.	Впроваджує удосконалені механізми захисту конкуренції; містить статтю про узгоджені дії стосовно інтелектуальної власності.
Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об’єкти права інтелектуальної власності” №2362-III від 5 квітня 2001р. (зі змінами, внесеними згідно з Кодексом №2341-III від 5 квітня 2001р.; набув чинності 1 вересня 2001р.)	Вносить зміни до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу про адміністративні правопорушення України*, Митного кодексу України**, що посилюють відповідальність за порушення у сфері інтелектуальної власності та узгоджують режим санкцій за них в Україні з вимогами Угоди ТРІПС (розділ 5 частини III); санкції включають такі заходи, як позбавлення волі, великі штрафні санкції, конфіскація незаконно виготовленої продукції, обладнання та матеріалів.
Кримінальний кодекс України , №2341-III від 5 квітня 2001р. (набув чинності 1 вересня 2001р.)	Містить статтю 176 “Порушення авторського права і суміжних прав”, статтю 177 “Порушення прав на об’єкти промислової власності” та статтю 229 “Незаконне використання товарного знака”, що встановлюють заходи кримінальної відповідальності згідно з розділом 5 частини III Угоди ТРІПС. Передбачає штрафи від 100-1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, арешт на термін до шести місяців, виправні роботи на термін до двох років, громадські роботи на термін 100-200 годин, конфіскацію, позбавлення волі до двох років, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на термін до трьох років.
Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про авторське і суміжні права” (1994р.) №2627-III від 11 липня 2001р.,	Містить норми, передбачені договорами ВОІВ 1996р., відповідає нормам Угоди ТРІПС щодо авторського та суміжних прав (розділ 1 частини II); забезпечує вжиття органами судової влади негайних та ефективних тимчасових заходів стосовно захисту цих прав (розділ 3 частини III Угоди ТРІПС); забезпечує ретроактивний захист як у сфері авторського, так і суміжних прав; містить норму про термін захисту в 70 років після смерті автора, замість 50 (відповідно до норм ЄС); враховує положення Директиви Ради ЄС 91/250/ЄС від 14 травня 1991р. та Директиви Європейського Парламенту і Ради ЄС 96/9/ЄС від 11 березня 1996р.
Закон України “Про особливості підприємницької діяльності у сфері виробництва, експорту, імпорту дисків для лазерних систем зчитування” ; має бути прийнятий найближчим часом	Встановлює систему ліцензування всіх операцій, пов’язаних із виробництвом, експортом та імпортом у цій сфері; легалізує систему перевірок відповідних заводів без попередження; встановлює законодавчу вимогу позначення продукції CID-кодом — спеціальним ідентифікаційним кодом, який, разом із дозволом на виробництво дисків, надається виробникові дисків з метою визначення (ідентифікування) цього виробника та вироблених ним дисків.
Указ Президента України “Про захист документів і товарів голографічними захисними елементами” №1239 від 15 листопада 2000р.	Запроваджує в Україні з 1 січня 2001р. захист документів і товарів голографічними захисними елементами відповідно до Переліку документів і товарів, що підлягають захисту голографічними захисними елементами.
Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Методики оцінки вартості майна під час приватизації” №1554 від 12 жовтня 2000р.	Визначається назвою постанови.
Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження положень з питань розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм” №1555 від 13 жовтня 2000р.	Встановила порядок виробництва, зберігання, продажу контрольних марок; маркування примірників аудіовізуальних творів і фонограм; порядок знищення немаркованих виробів; запровадила заборону на переміщення через митний кордон немаркованих компакт-дисків.
Постанова Кабінету Міністрів України “Про перелік товарів, експорт та імпорт яких підлягає квотуванню і ліцензуванню у 2001р.” №1911 від 28 грудня 2000р.	Запроваджує ліцензування імпорту матриць і форм для виготовлення оптичних дисків.

Назва закону	Основний зміст
Постанова Кабінету Міністрів України “Про заходи щодо виконання українсько-американської спільної програми дій по боротьбі з нелегальним виробництвом оптичних носіїв інформації” №264 від 22 березня 2001р.	Визначає утворення спеціальних підрозділів боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності; встановлює фінансування експертних установ для проведення експертизи оптичних носіїв інформації; передбачає внесення до переліку товарів, експорт та імпорт яких підлягає квотуванню й ліцензуванню, нової товарної позиції — “Оптичний полікарбонат”.
Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до переліку органів ліцензування” №410 від 28 квітня 2001р., затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №1698 від 14 листопада 2000р.	Визначає Міністерство освіти і науки України у якості органу ліцензування господарської діяльності зі ввезення, вивезення та виготовлення оптичних дисків із записом на них інформації.
Постанова Кабінету Міністрів України “Про Порядок присвоєння спеціального ідентифікаційного коду для оптичних дисків для лазерних систем зчитування” №411 від 28 квітня 2001р.	Встановлює наступне: господарська діяльність з виготовлення оптичних дисків для лазерних систем зчитування провадиться за наявності відповідних ліцензій і спеціальних ідентифікаційних кодів, що присвоюються виготовлювачам оптичних дисків; під час видачі ліцензії орган ліцензування присвоює виготовлювачу спеціальний ідентифікаційний код; виготовлювач зобов'язаний проставляти спеціальний ідентифікаційний код на кожному оптичному диску під час його виготовлення. Встановлює, що власник інформації або утримувач авторського та/або суміжних прав (нерезидент) має право на замовлення виготовлення оптичних дисків в Україні за умови випуску цих дисків в обіг за межами України, лише за наявності у виготовлювача ліцензії на виготовлення оптичних дисків, спеціального ідентифікаційного коду та надання виготовлювачу міжнародного ідентифікаційного коду замовника. У цьому випадку на оптичному диску проставляється міжнародний ідентифікаційний код замовника та спеціальний ідентифікаційний код виготовлювача; перелік міжнародних ідентифікаційних кодів публікується в офіційних виданнях органом ліцензування.
Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про порядок реєстрації та переміщення через митний кордон України товарів, що містять об’єкти інтелектуальної власності” №412 від 28 квітня 2001р.	Встановлює, що митні органи здійснюють контроль за переміщенням товарів, які містять об’єкти інтелектуальної власності, за наявності цих товарів у реєстрі, який складається Державною митною службою України на підставі заяв правовласників або їх представників, і містить інформацію, що дає змогу митним органам запобігати переміщенню товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності; реєстрація здійснюється на шість місяців або один рік; за реєстрацію товарів, що містять об’єкти інтелектуальної власності, за продовження терміну дії реєстрації, а також за внесення змін до реєстру таких товарів справляються митні збори в розмірах, установлених Кабінетом Міністрів України.
Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про комісію з проведення перевірок підприємств-виробників оптичних дисків та порядку проведення цих перевірок” №414 від 28 квітня 2001р.	У разі включення об’єкта інтелектуальної власності до реєстру, правовласник або його представник має право протягом терміну реєстрації звернутися до будь-якого митного органу з мотивованим клопотанням про зупинення митного оформлення об’єкту інтелектуальної власності, стосовно якого є достатні підстави вважати, що він переміщується через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності цього правовласника.
Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку використання і здійснення контролю за дотриманням прав на об’єкти інтелектуальної власності в процесі виробництва, експорту та імпорту дисків для лазерних систем зчитування” №1149 від 7 вересня 2001р.	Встановлює, що комісія є тимчасовим міжвідомчим органом, завдання якої полягає у проведенні перевірок дотримання підприємствами-виробниками оптичних дисків авторських і суміжних прав на фонограми, що належать особам, які доручили захист своїх прав Міжнародній федерації індустрії звукозапису (IFPI), та/або інших авторських чи суміжних прав, а також складанні звіту про результати проведення цих перевірок. До складу комісії входять представники Міністерства освіти і науки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України, Комітету Верховної Ради України з питань промислової політики і підприємництва, Міністерства юстиції України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Державної митної служби України, Служби безпеки України. До складу робочих груп можуть входити представники IFPI, громадських організацій та іноземні експерти.
Наказ Міністерства освіти і науки України “Про затвердження Положення про Перелік видових назв товарів” №583 від 12 грудня 2000р.	Впроваджує дозвільну систему: дозвіл на провадження діяльності, пов’язаної з використанням об’єктів авторського та/або суміжних прав на всіх стадіях виготовлення та розповсюдження дисків для лазерних систем зчитування. Встановлює єдині вимоги до провадження зазначеної діяльності та здійснення контролю за дотриманням законодавства. Передбачає використання CID-коду. Встановлює перелік назв товарів, що не можуть бути предметом реєстрації з метою отримання виняткових прав на них, внаслідок їх поширеності та перетворення на назву певного виду товару як такого.

* Нова редакція статті 51-2 "Порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності".

** Нова стаття 116-1 "Переміщення через митний кордон України товарів або предметів, виготовлених з порушенням прав на об’єкт права інтелектуальної власності".

2.2 СТРУКТУРА ТА ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

В процесі становлення й розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні відбувався прогресуючий процес її внутрішньої диверсифікації та якісного вдосконалення — відповідно до швидких змін в об'єктах регулювання авторського права та промислової власності.

Формування структури законодавчого регулювання охорони інтелектуальної власності

Станом на кінець вересня 2001р., в галузі охорони інтелектуальної власності в Україні діяли 37 законів і понад 100 підзаконних актів⁶⁰.

Система охорони інтелектуальної власності в Україні на сьогодні регулює:

❖ принаймні, 16 самостійних об'єктів авторського права в галузі науки, літератури та мистецтва, в т.ч.: (1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); (2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; (3) комп'ютерні програми; (4) бази даних; (5) музичні твори з текстом і без тексту; (6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; (7) аудіовізуальні твори; (8) твори образотворчого мистецтва; (9) твори архітектури, містобудування та садово-паркового мистецтва; (10) фотографічні твори, в т.ч. твори, виконані способами, подібними до фотографії; (11) твори ужиткового мистецтва, в т.ч. твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо, якщо вони не охороняються законами України про правову охорону об'єктів промислової власності; (12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності; (13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті (1), та обробки фольклору, придатні для сценічного показу; (14) похідні твори; (15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори, за умови, що вони є результатом творчої праці за добром, координацією або впорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини; (16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів; (17) інші твори.

❖ три види суміжних прав: (1) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів; (2) фонограми, відеограми; (3) передачі (програми) організацій мовлення.

❖ дев'ять видів промислової власності на: (1) винахід (засвідчується патентом), об'єктом якого можуть

бути певний продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини чи тварини) або спосіб; (2) корисну модель (засвідчується патентом), об'єктом якої може бути конструктивне виконання пристрою; (3) промисловий зразок (засвідчується патентом), об'єктом якого може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу; (4) сорт рослини (засвідчується патентом); (5) знак для товарів і послуг (засвідчується свідоцтвом), об'єктом яких можуть бути словесні, зображувальні, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, виконані в будь-якому кольорі чи поєднанні кольорів; (6) фірмове найменування; (7) географічне позначення походження товару; (8) топографія інтегральних мікросхем; (9) науково-технічна інформація, об'єктом якої можуть бути результати науково-технічних, виробничих робіт та іншої науково-технічної діяльності, що зафіксовані у формі, яка забезпечує їх відтворення, використання та поширення;

❖ захист від недобросовісної конкуренції.

Разом з тим, формування цієї системи все ще не є завершеним і не включає, зокрема, такі важливі аспекти, як охорона порід тварин, охорона раціоналізаторських пропозицій. Немає чітко пророблених правових норм охорони комерційної таємниці, ноу-хау, фольклору, народних художніх промислів і традиційних знань.

Організаційна структура органів у сфері охорони інтелектуальної власності⁶¹

Протягом останніх років в Україні сформувалася досить розгалужена організаційна структура органів, які прямо чи опосередковано забезпечують діяльність у сфері охорони інтелектуальної власності (схема "Система органів регулювання сфери інтелектуальної власності в Україні").

В структурі законодавчої гілки влади — Верховної Ради України, у складі Комітету з питань науки і освіти створений Підкомітет з питань інноваційної діяльності і захисту інтелектуальної власності.

В структурі судової гілки влади в 2000р. сформовані Колегія суддів Вишого господарського суду України з розгляду справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, апеляційні господарські суди з цих питань у складі господарських судів АР Крим, обласних судів, міст Києва та Севастополя⁶².

Структура органів виконавчої гілки влади охоплює наступні установи:

❖ Міжвідомчий комітет з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності — постійно діючий орган при Кабінеті Міністрів України, створений у лютому 2000р. для координації діяльності органів виконавчої влади у сфері охорони інтелектуальної власності⁶³.

❖ Державний департамент інтелектуальної власності, створений у квітні 2000р. в складі Міністерства освіти і науки України. Його основними завданнями

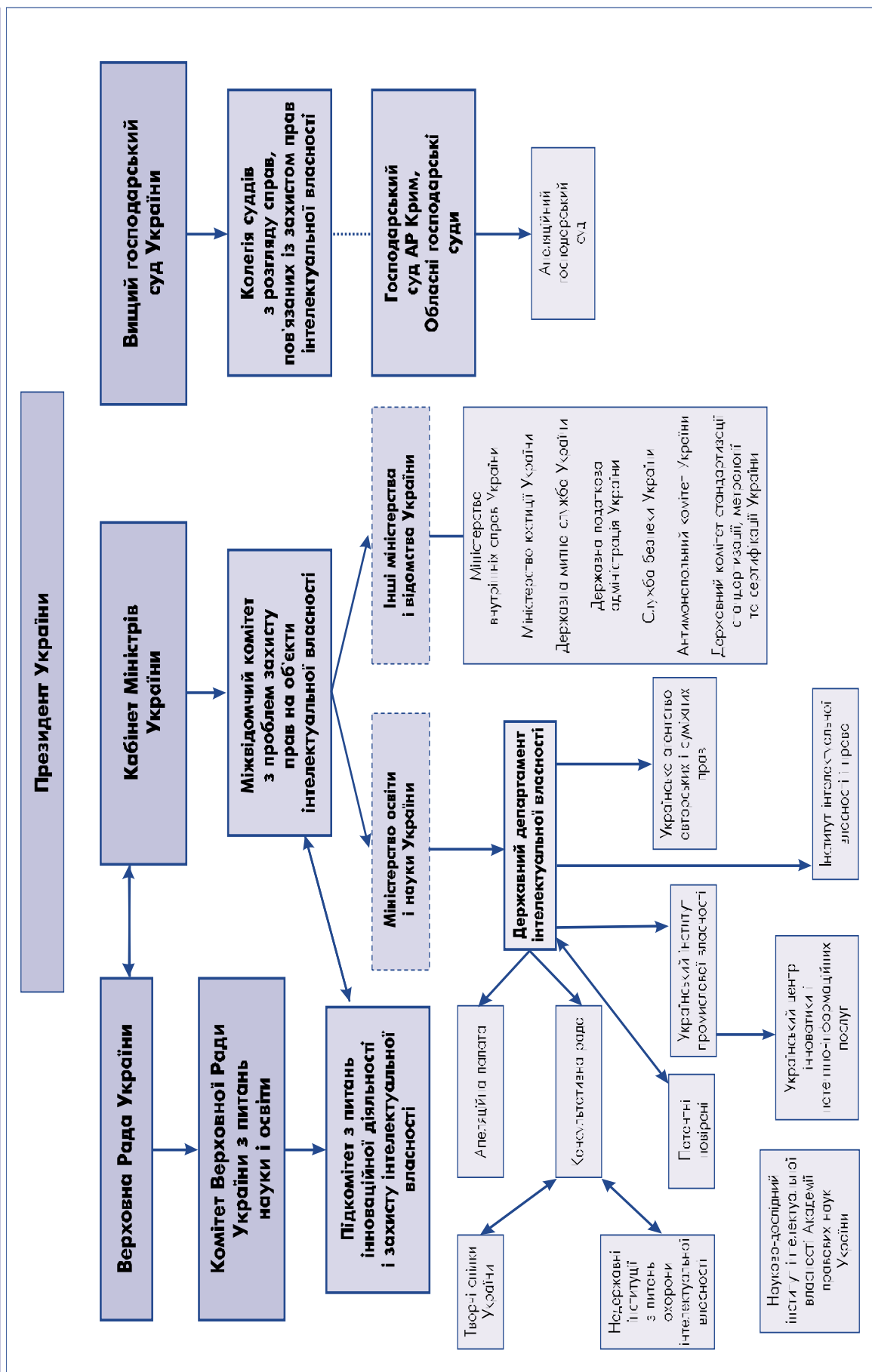
⁶⁰ Державний департамент інтелектуальної власності інформує. — Світ, вересень 2001р., №35-36, с.5.

⁶¹ Джерело: web-сайт Державного департаменту інтелектуальної власності, <http://www.spou.kiev.ua>.

⁶² Створені наказом Голови Вишого господарського суду України №19 від 26 липня 2001р.

⁶³ Постанова Кабінету Міністрів України "Про утворення Міжвідомчого комітету з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності" №316 від 16 лютого 2000р.

СИСТЕМА ОРГАНІВ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ*

* Станом на жовтень 2021 р.

є наступні: участь у забезпеченні реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності; прогнозування та визначення перспектив і напрямів розвитку в сфері інтелектуальної власності; розроблення нормативно-правової бази функціонування державної системи охорони інтелектуальної власності; організаційного забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності⁶⁴.

При Департаменті створено **Консультативну раду** з представників усіх творчих спілок України та відомих творчих діячів України. Створено також **Апеляційну палату** для розгляду в адміністративному порядку заперечень проти рішень за заявками на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем і позначення походження товарів⁶⁵.

❖ **Інші міністерства та відомства України, що діють у сфері охорони прав інтелектуальної власності**⁶⁶:

➤ **Антимонопольний комітет України** — є центральним органом, що забезпечує захист від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності⁶⁷.

➤ **Міністерство юстиції України** — бере участь у розробці законодавчих актів з питань інтелектуальної власності, координує законотворчу діяльність у цій сфері з іншими сферами законодавства та відповідає за його адаптацію до законодавства Європейського Союзу⁶⁸.

➤ **Міністерство внутрішніх справ України**⁶⁹ — здійснює заходи з попередження та викриття злочинів, пов'язаних з порушенням авторських і суміжних прав, бере участь у створенні та вдосконаленні необхідної для протидії цим порушенням законодавчої бази. Особливу увагу приділяє попередженню та викриттю фактів тиражування і розповсюдження контрафактної аудіовізуальної продукції, неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення, а також фактів виробництва та розповсюдження фальсифікованої продукції з незаконним використанням товарних знаків відомих вітчизняних і зарубіжних виробників. У 2001р. в структурі Державної служби боротьби з економічною злочинністю

створені підрозділи по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності — як у центральному апараті, так і на регіональному рівні. Проводить в усіх регіонах комплексні перевірки суб'єктів господарювання в частині дотримання ними вимог нормативно-правових актів, що регламентують оптову та роздрібну торгівлю примірниками аудіо-візуальних творів і фонограм⁷⁰.

➤ **Державна податкова адміністрація України** — здійснює контроль за нарахуванням і сплатою податків при ввезенні та виробництві (складанні) аудіо- й відеопродукції на території України. На підставі чинного законодавства здійснює заходи з вилучення та знищення контрафактної продукції, що сприяє захисту інтелектуальної власності, в т.ч. авторських прав на аудіо- та відеопродукцію. Особливу увагу приділяє виявленню та знешкодженню підпільного виробництва⁷¹.

➤ **Державна митна служба України** — забезпечує реєстрацію переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, та здійснює комплекс передбачених законодавством заходів з недопущення переміщення через митний кордон України товарів, виготовлених з порушенням прав інтелектуальної власності⁷².

➤ **Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України** — здійснює державний контроль за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів, а також про рекламу в цій сфері⁷³.

➤ **Служба безпеки України** — бере участь у розробці та здійсненні заходів із захисту державних таємниць України; в передбаченому законодавством порядку сприяє підприємствам, установам, організаціям, підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України⁷⁴. Відповідно до указів Президента України, має створити спеціальні підрозділи боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності⁷⁵; несе відповідальність за державну політику голографічного захисту товарів і документів; здійснює державний контроль і координацію у цій сфері⁷⁶.

⁶⁴ Див. статтю голови Державного департаменту інтелектуальної власності України М.Паладія, вміщену в цьому журналі.

⁶⁵ У 2000р. до Апеляційної палати надійшло 109 заперечень (з них прийнято до розгляду 93), що на 26% більше, ніж у 1999р., на 50% — ніж у 1998р. та на 106% — ніж у 1997р. Див.: Державний департамент інтелектуальної власності України. Захист прав у сфері інтелектуальної власності. — <http://www.spou.kiev.ua/depart/statistics/2.htm>

⁶⁶ Див. матеріали заочного Круглого столу, вміщені в цьому журналі.

⁶⁷ Див. статтю першого заступника голови Антимонопольного комітету України О.Мельниченка, вміщену в цьому журналі.

⁶⁸ Указ Президента України "Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України" №1396 від 30 грудня 1997р. (зі змінами та доповненнями, внесеними указами Президента України №1019 від 15 вересня 1998р., №145 від 9 лютого 1999р., №934 від 31 липня 2000р.); Указ Президента України "Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади" №145 від 9 лютого 1999р.

⁶⁹ Інформаційний лист Головного управління Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України від 3 жовтня 2001р.

⁷⁰ Ця робота координується міжвідомчими робочими групами, створеними на рівні центральних міністерств і регіонів, до складу яких входять представники Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Державної податкової адміністрації України, Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації України.

⁷¹ Інформаційний лист голови Державної податкової адміністрації України М.Азарова від 1 жовтня 2001р.

⁷² Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про порядок реєстрації та переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності" №412 від 28 квітня 2001р. Див. також матеріали заочного Круглого столу, вміщені в цьому журналі.

⁷³ П.4 Положення про Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України, затвердженого Указом Президента України №926 від 26 липня 2000р.

⁷⁴ Стаття 24 Закону України "Про Службу безпеки України" №2229-XII від 25 березня 1992р. (зі змінами, внесеними Законом №1381-14 від 13 січня 2000р.).

⁷⁵ Указ Президента України "Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні" №285 від 27 квітня 2001р.

⁷⁶ Указ Президента України "Про захист документів і товарів голографічними захисними елементами" №1239 від 15 листопада 2000р.

Важливу роль у структурі органів регулювання охорони інтелектуальної власності відіграють організації, що утворюють інфраструктуру діяльності в цій сфері:

❖ **Український інститут промислової власності (Укрпатент)** — державне підприємство; перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України та Державного департаменту інтелектуальної власності; є **основою інфраструктури охорони промислової власності в Україні**; здійснює наступні функції: приймання заявок на видачу охоронних документів на об'єкти промислової власності; проведення експертизи цих заявок на відповідність їх умовам надання правової охорони; забезпечення державної реєстрації об'єктів промислової власності, змін їх правового статусу та офіційної публікації відповідних відомостей; здійснення державної реєстрації договорів про передачу права власності на об'єкти промислової власності, що охороняються в Україні, та договорів про видачу дозволу (ліцензійних договорів) на їх використання; інформаційне забезпечення функціонування державної системи охорони промислової власності; забезпечення фізичних та юридичних осіб інформацією про об'єкти промислової власності; формування фондів національної патентної документації в органах державної системи науково-технічної інформації України та ін⁷⁷.

❖ **Українське агентство з авторських і суміжних прав**⁷⁸ — є основною ланкою охорони авторських прав; належить до сфери управління Міністерства освіти і науки України та Державного департаменту інтелектуальної власності; виконує наступні функції: забезпечення охорони авторських і суміжних прав правовласників України та інших країн і їх правонаступників на території України та за її межами; державна реєстрація прав авторів на твори науки, літератури та мистецтва; забезпечення фізичних і юридичних осіб інформацією про об'єкти авторських і суміжних прав; управління майновими правами авторів або їх правонаступників на колективній основі; надання допомоги авторам та іншим правовласникам авторських і суміжних прав в управлінні їх майновими правами та ін.

❖ **Інститут інтелектуальної власності і права** — створений у структурі Державного департаменту інтелектуальної власності на початку листопада 1999р. в Києві. Перший спеціалізований навчальний заклад цього напрямку, який надає можливість одержати другу вищу освіту за спеціальністю “Інтелектуальна власність” та підвищити кваліфікацію інженерів з винахідницької і раціоналізаторської роботи, кандидатів у патентні повірені, юристів, економістів, викладачів.

❖ **Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг** (філія Укрпатенту) — створений у 2001р. в м.Києві з метою сприяння інноваційній активності та надання допомоги учасникам інноваційного процесу у вирішенні питань, що стосуються

сфери промислової власності. В Центрі виконуються роботи за замовленнями, надаються консультації та інші види послуг, включаючи складання комплексу документів для подання заявки на одержання правової охорони об'єкту промислової власності в Україні та за її межами; даються відповіді на запити експертизи за поданими заявками; надається допомога в дотриманні інтересів правовласників при складанні договорів про передачу прав на об'єкти промислової власності, ліцензійних договорів на їх використання тощо⁷⁹.

❖ **Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності** — створений у складі Академії правових наук⁸⁰ і має стати спеціалізованою установою для проведення наукових досліджень у сфері інтелектуальної власності, участі в розробці проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань інтелектуальної власності, підготовки експертних висновків із зазначених питань

До структури органів регулювання охорони інтелектуальної власності слід віднести і мережу недержавних організацій, що складається із двох груп:

❖ **Творчі спілки** — Національна спілка письменників України, Національна спілка театральних діячів України, Національна спілка кінематографістів України, Національна спілка художників України, Національна спілка майстрів народного мистецтва України, Національна спілка архітекторів України, Національна спілка композиторів України, Спілка фотохудожників України, Національна спілка журналістів України, Всеукраїнська спілка кобзарів, Спілка рекламистів України, Всеукраїнська музична спілка, Спілка дизайнерів України, Український фонд культури, Національна ліга українських композиторів.

❖ **Недержавні інституції, що спеціалізуються у сфері інтелектуальної власності:**

- Всеукраїнська асоціація патентних повірених;
- Коаліція з питань захисту прав інтелектуальної власності (*CIPR*)⁸¹;

⁷⁷ Див. статтю директора Українського інституту промислової власності А.Красовської, вміщену в цьому журналі.

⁷⁸ Див. статтю директора Українського агентства з авторських і суміжних прав С.Бондаренка, вміщену в цьому журналі.

⁷⁹ Див.: <http://www.spou.kiev.ua>.

⁸⁰ Постанова Кабінету Міністрів України “Про створення Науково-дослідницького інституту інтелектуальної власності” №582 від 29 травня 2001р.

⁸¹ Створена в 1999р. компаніями *Philip Morris International, United Distillers & Vintners/Diageo, Anheuser Busch Companies*, до яких згодом приєдналася *British American Tobacco* — з метою захисту прав інтелектуальної власності на території країн СНД та Балтії. В Україні Коаліцію представляє *The PBN Company*.

- Українська група Міжнародної асоціації з охорони промислової власності (AIPPI);
- Міжнародний центр правових проблем інтелектуальної власності (м.Київ)⁸²;
- Антипіратський союз України;
- Українська юридична група;
- Авторсько-правове товариство.
- Створюється громадська організація — Всеукраїнське агентство авторів⁸³.

Важливу роль у функціонуванні системи органів регулювання інтелектуальної власності відіграє **інститут патентних повірених**⁸⁴ — представників у справах інтелектуальної власності, які є незалежними та діють на підставі Положення про представників у справах інтелектуальної власності⁸⁵. Патентні повірені надають фізичним і юридичним особам послуги, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності, представляють їх інтереси перед Державним департаментом інтелектуальної власності та установами, що належать до сфери його управління, судовими органами, кредитними установами, у відносинах з іншими фізичними та юридичними особами.

Аналіз структури органів з регулювання діяльності у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні дозволяє зробити висновок, що система державних і недержавних органів перебуває у завершальній фазі свого становлення та вже сьогодні, в принципі, здатна виконувати основні функції охорони інтелектуальної власності. Водночас, ефективність діяльності цієї системи буде значною мірою залежати від розвитку тих її компонентів, які, з одного боку, пов'язані із якісним збільшенням потужності та технічного оснащення інфраструктури охорони інтелектуальної власності, а з іншого — з розвитком недержавних установ регулювання діяльності у сфері інтелектуальної власності. Саме такі установи мають відігравати значно вагомішу роль у вирішенні ключових питань цієї сфери — як це має місце в розвинутих країнах з ринковою економікою.

2.3 ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Проведений аналіз стану системи охорони інтелектуальної власності в Україні показує, що зараз триває інтенсивний процес приведення її основних параметрів до міжнародних стандартів.

Через те, що цей процес не є завершеним, спеціальний інтерес представляє аналіз перспектив розвитку цієї сфери. Вони визначені наступними документами.

1. Указами Президента України “Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні”;

“Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 3 липня 2001р. “Про невідкладні заходи щодо виводу з кризового стану науково-технологічної сфери України і створення реальних умов для переходу економіки на інноваційну модель розвитку” №640 від 20 серпня 2001р.; “Про додаткові заходи прискорення вступу до України до Світової організації торгівлі” №797 від 5 вересня 2001р.

2. Програмою розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні на 2001-2004рр.

3. Планами підготовки законодавчих актів у Верховній Раді України.

4. Затвердженими програмами та планами робіт з адаптації законодавства до норм права Європейського Союзу, що розробляються з 2000р., а з 2001р. є складовою щорічного Плану дій щодо реалізації пріоритетних положень Програми інтеграції України до ЄС.

Указ Президента України “Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні”

Указ відзначається комплексним підходом до вирішення проблеми охорони інтелектуальної власності в країні. Він передбачає: розробку Кабінетом Міністрів України Програми державного сприяння охороні інтелектуальної власності, спрямованої на формування цивілізованого ринку об'єктів інтелектуальної власності та забезпечення ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності; подальшу ратифікацію низки найважливіших міжнародних договорів з питань інтелектуальної власності, включаючи **Женевський акт Гаазької конвенції про міжнародну реєстрацію промислових знаків** від 2 липня 1999р., **Договір про патентне право**, підписаний у Женеві 1 червня 2000р.; вдосконалення українського законодавства відповідно до вимог Угоди ТРІПС.

Згідно з Указом, передбачається прийняття комплексу нормативно-правових актів в галузі охорони інтелектуальної власності, включаючи закони про порядок набуття прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені за рахунок коштів державного бюджету та державних цільових фондів; про вдосконалення порядку проведення експертизи заявок на об'єкти промислової власності, зокрема — скорочення термінів проведення експертизи заявок відповідно до термінів, що застосовуються в країнах-членах Європейських Співтовариств; запровадження механізмів державної підтримки патентування вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності в іноземних державах; нормативного врегулювання методики оцінки вартості об'єктів інтелектуальної власності та впорядкування оціночної діяльності у сфері інтелектуальної власності.

⁸² Створений науковцями Інституту держави і права ім.В.М.Корецького НАН України за підтримки Українського союзу промисловців і підприємців та правничої фірми “ЮРІС” і має функції проведення комплексних досліджень, підготовки кадрів найвищої кваліфікації у галузі охорони інтелектуальної власності, правового забезпечення реалізації державних програм у цій галузі, сприяння гармонізації українського законодавства з міжнародним, надання відповідного правового консалтингу тощо. Див.: Бошицький Ю. Інтелект потребує захисту. — Урядовий кур'єр, 12 липня 2001р., с.6; Бошицький Ю. Змагання інтелектів потребує правил гри. — Голос України, 7 липня 2001р., с.5.

⁸³ Указ Президента України “Про Всеукраїнське агентство авторів” №940 від 5 жовтня 2001р.

⁸⁴ Станом на червень 2001р., в Україні було зареєстровано 200 патентних повірених.

⁸⁵ Затверджене Постановою Кабінету Міністрів України №545 від 10 серпня 1994р., діє у редакції Постанови №938 від 27 серпня 1997р.

Указом доручено створити в складі Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України спеціальні підрозділи боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності; у складі Державного департаменту інтелектуальної власності — підрозділ інспекторів з питань інтелектуальної власності.

Передбачається розвиток інфраструктури охорони інтелектуальної власності, яка має включати державну патентну бібліотеку з філіями в регіонах, та створення спеціалізованої бази даних про винаходи в Україні з підключенням її до глобальної інформаційної мережі *WIPOnet* BOIB.

Надзвичайно важливе значення матиме запровадження у вищих навчальних закладах курсу з основ інтелектуальної власності, що сприятиме підготовці фахівців у цій галузі, а також підготовка за державним замовленням фахівців з питань інтелектуальної власності для органів державної влади та закладів освіти, науки, культури (державної форми власності).

Указ також передбачає вивчення питання про створення в країні спеціалізованого патентного суду.

Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 3 липня 2001 року “Про невідкладні заходи щодо виводу з кризового стану науково-технологічної сфери України і створення реальних умов для переходу економіки на інноваційну модель розвитку”

Указ передбачив підготовку і внесення на розгляд Верховної Ради України (у тримісячний строк) проектів законів України про оцінку інтелектуальної власності, про трансфер технологій, про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на період до 2005 року.

Передбачається впровадження механізму диференційованого пільгового оподаткування підприємств залежно від рівня їх інноваційної активності, стимулювання науково-дослідних та дослідно-конструкторських установ і організацій до введення в господарський обіг нематеріальних активів, утворення галузевих інноваційних фондів.

Мають бути розроблені заходи щодо реалізації Концепції (основ державної політики) національної безпеки України, що стосуються науково-технологічної сфери. Указ передбачає визначення уповноваженого органу виконавчої влади, відповідального за координацію діяльності, пов'язаної з упровадженням, імпортом, експортом технологій та технологічного обладнання, забезпечення технологічної безпеки держави; створення інформаційної бази даних щодо технологій, у т.ч. подвійного призначення, для забезпечення відповідною науково-технічною і економічною інформацією органів виконавчої влади, підприємств, організацій.

Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до Світової організації торгівлі”

Указ передбачив вжиття заходів до прискорення прийняття законів, спрямованих на гармонізацію законодавства України з вимогами та нормами системи угод Світової організації торгівлі, включаючи врегулювання питання про особливості підприємницької діяльності у сфері виробництва, експорту, імпорту дисків для лазерних систем зчитування.

Програма розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні на 2001-2004рр.⁸⁶

Програма містить комплекс заходів і пріоритетів розвитку системи охорони інтелектуальної власності в країні, що, зокрема, передбачає наступні ключові положення, яким раніше не приділялося належної уваги:

- ❖ внесення норм охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності до загального законодавства, включаючи не лише цивільне, кримінальне та митне законодавство, але й податкове, конкурентне, трудове;

- ❖ удосконалення охорони прав на знаки для товарів і послуг, промислові зразки, комерційну таємницю, фірмові найменування, службові винаходи, колективне управління авторським і суміжними правами, інноваційну діяльність;

- ❖ розвиток функціональної інфраструктури державної системи охорони інтелектуальної власності, до якої мають увійти, крім названих у підрозділі 2.2 цієї доповіді, такі елементи, як Державна патентна бібліотека, структурні підрозділи з питань інтелектуальної власності (мають бути утворені в складі регіональних Центрів науково-технічної та економічної інформації), пункти державних інспекторів з авторського та суміжних прав;

- ❖ утворення патентно-ліцензійних підрозділів у міністерствах і відомствах;

- ❖ розробку механізмів комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, включаючи пільгове оподаткування та кредитування підприємств, що створюють і використовують об'єкти інтелектуальної власності, розвиток нових форм використання об'єктів цієї власності (франчайзінг, застава), створення “біржі об'єктів інтелектуальної власності”;

- ❖ активний розвиток міжнародного співробітництва, зокрема, реалізацію в Україні “Проекту підтримки” Європейської економічної комісії ООН для створення умов і механізмів ефективного захисту інтелектуальної власності та Програми *TACIS* “Інтелектуальна власність”;

- ❖ модернізацію інформаційного забезпечення діяльності у сфері інтелектуальної власності, включаючи участь України в глобальній мережі *WIPOnet*, розробку

⁸⁶ Див.: Програма розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні на 2001-2004рр. — Інтелектуальна власність, 2000, №12, с.37-43.

спеціалізованої пошукової бази даних про винаходи України для пропагування її науково-технічних досягнень у мережі Інтернет, створення системи електронних заяв на видачу охоронних документів;

- ❖ створення розгалуженої системи підготовки кадрів, включаючи розробку наукових програм для навчальних закладів — від школи до вузу, участь України в навчальних програмах, що фінансуються міжнародними організаціями;

- ❖ запровадження обов'язкової оцінки вартості прав інтелектуальної власності при приватизації підприємств.

Плани підготовки нового законодавства

Готуються, або вже підготовлені та знаходяться на розгляді низка нових законодавчих актів щодо охорони інтелектуальної власності, в яких, зокрема, враховуються вимоги Угоди ТРІПС. А саме⁸⁷:

- ❖ Проект Книги IV Цивільного кодексу України — “Право інтелектуальної власності” (підготовлена до третього читання). Проект передбачає запровадження загальних основ права в цій сфері та має виступити консолідуючою основою для всієї низки нормативно-правових актів про охорону інтелектуальної власності в Україні. Його прийняття дасть можливість ефективно застосовувати норми цивільно-правової відповідальності в разі порушення прав власників інтелектуального продукту.

- ❖ Проект Митного кодексу України (підготовлений), містить розділ “Контроль за переміщенням через митний кордон товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності”, що передбачає порядок відповідно до чинного в ЄС митного регулювання та згідно з Угодою ТРІПС (розділ 4 частини III). Стаття 496 проекту передбачає відповідальність за переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів з порушенням права інтелектуальної власності.

- ❖ Проект Закону України “Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України”, має узгодити названі кодекси з положеннями розділів 2 та 3 частини III Угоди ТРІПС.

- ❖ Проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про охорону прав на сорти рослин” (готується до другого читання), має ввести в дію нову редакцію вказаного Закону та забезпечити його відповідність статті 27 Угоди ТРІПС і Міжнародній конвенції про охорону нових сортів рослин 1961р. (в редакції Акту 1991р.). Останнє дозволить приєднатися до Акту 1991р. цієї Конвенції.

- ❖ Проект Закону “Про внесення змін до Закону України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” (схвалений у першому читанні в травні 2001р.) — має внести зміни стосовно, зокрема, забезпечення охорони авторського та суміжних прав шляхом запровадження ліцензування господарської діяльності з виготовлення, ввезення та вивезення оптичних дисків із записом на них інформації, а також до Кодексу України про адміністративні правопорушення — щодо відповідальності за порушення порядку господарської діяльності з виготовлення, ввезення, вивезення дисків для лазерних систем зчитування та матриць для їх виготовлення.

- ❖ Проект Закону України “Про внесення змін до деяких законів України з питань інтелектуальної власності в глобальній системі Інтернет” (готується до першого читання).

- ❖ Проект Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони прав на зазначення походження товарів” (друге читання).

- ❖ Проект Закону України “Про внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України “Про державне мито” (друге читання).

- ❖ Проект Закону України “Про правову охорону селекційних досягнень у тваринництві” (друге читання).

- ❖ Проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про охорону прав на промислові зразки” містить поправки, що мають бути внесені відповідно до вимог статей 25 і 26 Угоди ТРІПС (готується Державним департаментом інтелектуальної власності);

- ❖ Передбачена також підготовка законопроектів про внесення змін до законів України: “Про охорону прав на промислові зразки”, “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”; розробка законопроектів “Про комерційну таємницю”, “Про трансфер технологій”, “Про охорону прав на фірмове найменування”, “Про професійне представництво у сфері інтелектуальної власності”, “Про оцінку інтелектуальної власності”.

- ❖ Розглядаються питання приєднання до низки міжнародних конвенцій та угод у сфері охорони інтелектуальної власності — Женевського акту Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків, що сприятиме зміцненню державної системи охорони промислової власності та активізації роботи з приєднання України до СОТ та інтеграції до ЄС, а також Конвенції про поширення сигналів, що несуть програми, які передаються через супутники, що дозволить удосконалити захист авторських і суміжних прав і протидіяти піратству в мережах супутникового мовлення.

Розглядаються також заходи з повного приведення українського законодавства з питань охорони інтелектуальної власності до вимог Угоди ТРІПС, зокрема її статті 50 щодо застосування тимчасових заходів (в аспекті промислової власності). Норми Угоди ТРІПС про охорону прав на винаходи, знаки для товарів і послуг, зазначення походження товарів, що досі відсутні в національному законодавстві, мають бути враховані в законопроектах, які найближчим часом будуть передані до Верховної Ради України⁸⁸.

Програми та плани робіт з адаптації національного законодавства до норм права Європейського Союзу

В 1998р. Кабінетом Міністрів України, відповідно до зобов'язань України за статтею 51 УПС, була затверджена Концепція адаптації законодавства України до законодавства ЄС, що передбачає поетапне приведення національного законодавства стосовно інтелектуальної власності у відповідність до правових норм ЄС. У межах виконання цієї Концепції, 26 січня 1999р. Державним агентством з авторських і суміжних прав України затверджена та погоджена з Міністерством закордонних справ України Програма інтеграції України до ЄС у галузі авторського права і суміжних прав⁸⁹.

⁸⁷ За даними Комітету Верховної Ради України з питань освіти і науки та Державного департаменту інтелектуальної власності.

⁸⁸ Див.: Жаров В., Шевелева Т. Шлях до Світової організації торгівлі: чи готова Україна виконувати зобов'язання у сфері охорони інтелектуальної власності? — Інтелектуальна власність, 2001, №8, с.5.

⁸⁹ Інтелектуальна власність: словник-довідник, т.1, с.190-191, 352.

З моменту підписання Указу Президента України №1072 від 14 вересня 2000р. “Про затвердження Програми інтеграції України до Європейського Союзу” робота з адаптації українського законодавства до норм права ЄС була переведена на системну й більш тривалу основу — з визначенням коротко- та середньострокових пріоритетів у цій галузі, в т.ч. — стосовно охорони інтелектуальної власності (врізка “Короткострокові (2000-2001рр.) та середньострокові

(2002-2003рр.) пріоритети Програми інтеграції України до ЄС у сфері охорони інтелектуальної власності”).

В рамках створених механізмів адаптації законодавства (Міжвідомча координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства Європейського союзу) визначені її пріоритетні напрями (врізка “Перелік нормативних актів ЄС з питань інтелектуальної власності, щодо яких виникає потреба в адаптації українського законодавства”).

Короткострокові (2000-2001рр.) та середньострокові (2002-2003рр.) пріоритети Програми інтеграції України до ЄС у сфері охорони інтелектуальної власності

Адаптація нормативно-правових актів України, гармонізація положень національного законодавства із законодавством ЄС, забезпечення остаточної розробки та прийняття законів України:

- Про внесення змін і доповнень до Закону України “Про охорону прав на промислові зразки”;
- Про внесення змін і доповнень до Закону України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”;
- Про внесення змін і доповнень до Закону України “Про охорону прав на сорти рослин”;
- Про охорону результатів селекційної діяльності;
- Про приєднання України до Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення 1961 р. (виконано);

Про приєднання України до Конвенції про поширення сигналів, що несуть програми, які передаються через супутники;

Про внесення змін і доповнень до Закону України “Про авторське право і суміжні права” (виконано).

Створення необхідної нормативно-правової бази щодо митного контролю й митного оформлення товарів та інших предметів, що містять об’єкти інтелектуальної власності, при їх переміщенні через митний кордон України та механізму її застосування, включаючи підготовку відповідних фахівців з урахуванням досвіду країн ЄС (частково виконано).

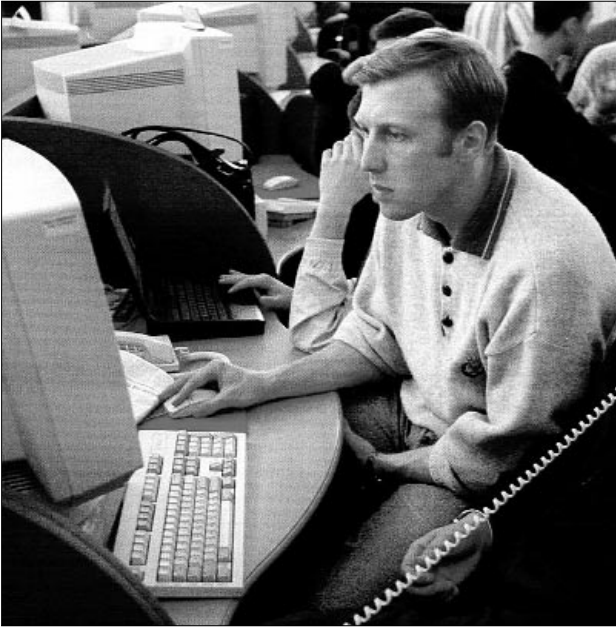
Розробка та реалізація заходів з виконання Україною зобов’язань, що випливають з багатосторонніх конвенцій у сфері інтелектуальної власності.

Прийняття комплексу заходів із запровадження голографічного маркування фонографічної, аудіо-, відео- та програмної продукції на вінілових, магнітних та оптичних носіях з метою їх ідентифікації під час здійснення операцій із ввезення, транспортування, реалізації цієї продукції на території України (виконано).

Перелік нормативних актів ЄС з питань інтелектуальної власності,⁹⁰ щодо яких виникає потреба в адаптації українського законодавства

- ❖ Code of good administrative behaviour in the Community Plant Variety Office
Official Journal C 371/00 23-12-2000 (p. 0014)
Кодекс поведінки службовців Офісу штамів мікроорганізмів
- ❖ Commission Regulation (EC) No 2549/1999 of 2 December 1999 amending Regulation (EC) No 1367/95 laying down provisions for the implementation of Council Regulation (EC) No 3295/94 laying down measures to prohibit the release for free circulation, export, re-export or entry for a suspensive procedure of counterfeit and pirated goods
Official Journal L 308/99 03-12-1999 (p. 0016 - 0022)
Регламент Комісії (ЄС) №2549/1999 від 2.12.1999р., що доповнює Регламент (ЄС) №1367/95, який встановлює умови запровадження Регламенту Ради (ЄС) №3295/94, що встановлює заходи заборони випуску до вільного обігу, експорту, реекспорту або початку випуску підроблених або піратських товарів
- ❖ Commission Regulation (EC) No 2605/98 of 3 December 1998 amending Regulation (EC) No 1768/95 implementing rules on the agricultural exemption provided for in Article 14(3) of Council Regulation (EC) No 2100/94 on Community Plant Variety Rights
Official Journal L 328/98 04-12-1998 (p. 0006 - 0007)
Регламент Комісії (ЄС) №2605/98 від 3.12.1998р., що доповнює Регламент (ЄС) № 1768/95 щодо імплементації правил звільнення від оподаткування сільськогосподарської продукції, передбачених статтею 14(3) Регламенту Ради (ЄС) № 2100/94 про захист прав на нові сорти рослин
- ❖ Commission Regulation (EC) No 448/96 of 12 March 1996 amending Regulation (EC) No 1239/95 establishing implementing rules for the application of Council Regulation (EC) No 2100/94 as regards proceedings before the Community Plant Variety Office
Official Journal L 62/96 13-03-1996 (p. 0003 - 0003)
Регламент Комісії (ЄС) № 448/96 від 12.03.1996р. щодо доповнення Регламенту (ЄС) №1239/95, який встановлює правила імплементації для застосування Регламенту Ради (ЄС) № 2100/94 про захист прав на нові сорти рослин
- ❖ Council Regulation (EC) No 2506/95 of 25 October 1995 amending Regulation (EC) No 2100/94 on Community plant variety rights
Official Journal L 258/95 28-10-1995 (p. 0003 - 0004)
Регламент Ради (ЄС) №2506/95 від 25.10.1995р. щодо доповнення Регламенту (ЄС) №1239/95, який встановлює правила імплементації для застосування Регламенту Ради (ЄС) № 2100/94 про захист прав на нові сорти рослин
- ❖ Council Regulation (EC) No 3288/94 of 22 December 1994 amending Regulation (EC) No 40/94 on the Community trade mark for the implementation of the agreements concluded in the framework of the Uruguay Round
Official Journal L 349/94 31-12-1994 (p. 0083 - 0084)
Регламент Ради (ЄС) № 3288/94 від 22.12.1994р. щодо доповнення Регламенту (ЄС) № 40/94 відносно торгової марки Співтовариства стосовно імплементації угод, укладених в рамках Уругвайського раунду
- ❖ Implementing Regulations to the Convention for the European patent for the common market
Official Journal L 401/89 30-12-1989 (p. 0028 - 0033)
Регламент імплементації Конвенції щодо Європейського патенту на спільному ринку
- ❖ 76/76/EEC: Convention for the European patent for the common market (Community Patent Convention)
Official Journal L 17/76 26-01-1976 (p. 0001 - 0043)
76/76/ЄЕС Конвенція про Європейський патент на спільному ринку (Патентна Конвенція Співтовариства)

⁹⁰ Див.: Центр порівняльного права; http://www.comparativelaw.kiev.ua.ukr_whitebook/intellectual_property.htm.

Очевидно, що цей перелік не може вважатися вичерпним і потребуватиме доповнення іншими нормативними актами — насамперед тими, що регулюють новітні галузі охорони інтелектуальної власності, пов'язані з новими комунікаціями та мережею Інтернет.

Крім того, визначені пріоритети Програми інтеграції України до ЄС стосовно сфери інтелектуальної власності, на жаль, не підкріплені відповідними механізмами забезпечення їх виконання. Це проявилось в неадекватній оцінці Програмою інституційних потреб країни в галузі прав інтелектуальної власності: серед семи складових охорони інтелектуальної власності (“організаційно-методичне забезпечення”, “нові органи”, “кадри”, “інформаційне забезпечення”, “вдосконалення розподілу компетенції”, “технічна/технологічна база”, зокрема, “інфраструктура”) лише “кадри” визначені такими, що мають потреби в посиленні.

ВИСНОВКИ

Становлення системи охорони інтелектуальної власності в Україні характеризується наявністю трьох чітко окреслених етапів, протягом яких якісно розширювалися сфери її регулюючої дії, поглиблювалась адаптація національної системи регулювання до міжнародних норм, зростало значення комплексного підходу до вирішення існуючих проблем, відбувалося посилення концентрації на тих об'єктах охорони, які зазнають найбільшого впливу новітніх технологій.

Система державних і недержавних органів з регулювання діяльності у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні знаходиться вже в завершальній фазі свого становлення та в цілому здатна виконувати свої основні функції. Водночас, ефективність її діяльності знижується недостатністю розвитку її компонентів, зокрема — недержавних установ регулювання діяльності у сфері інтелектуальної власності, які мають відігравати значно вагомішу роль у вирішенні її ключових питань.

Про незавершеність формування системи охорони інтелектуальної власності в Україні свідчить відсутність у державі регулювання охорони порід тварин, раціоналізаторських пропозицій. Немає чітко пророблених правових норм охорони комерційної таємниці, ноу-хау, фольклору, народних художніх промислів і традиційних знань.

Перспективи розвитку та якісного вдосконалення системи охорони інтелектуальної власності в Україні на найближчу перспективу (до 2004р.) визначені Указом Президента України “Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні”, Програмою розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні на 2001-2004рр., планами підготовки законотворчих актів у Верховній Раді України, затвердженими програмами та планами робіт з адаптації законодавства до норм права Європейського Союзу відповідно до Програми інтеграції України до ЄС. Окреслені заходи, в цілому, відзначаються системним стратегічним підходом і наближають Україну до стандартів, визначених чинними конвенціями Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Угоди ТРІПС Світової організації торгівлі та норм Європейського Союзу. Водночас, спектр нормативних актів, до яких необхідно адаптуватися Україні в контексті її входження до ЄС, бажано розширити за рахунок нормативних актів, що регулюють новітні галузі охорони інтелектуальної власності, пов'язані з новими комунікаціями та мережею Інтернет.

Пріоритети, визначені Програмою інтеграції України до ЄС, на жаль, не підкріплені відповідними механізмами забезпечення їх виконання, що знайшло прояв у неадекватній оцінці в Програмі інституційних потреб країни в галузі прав інтелектуальної власності. ■

3. ТЕНДЕНЦІЇ ТА НЕВИРІШЕНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

У розділі 2 розглядалися процеси становлення та розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні. При цьому, увага концентрувалася переважно на досягненнях. У цьому розділі аналізується комплекс несприятливих тенденцій і невирішених проблем у сфері охорони інтелектуальної власності. Наводяться результати опитування експертів і загальнонаціонального соціологічного дослідження, здійсненого УЦЕПД в рамках вивчення стану охорони інтелектуальної власності в Україні⁹¹.

Результати опитувань свідчать, що майже 80% експертів⁹² вважають проблеми інтелектуальної власності пріоритетними для її економічного розвитку, а серед населення України цей показник складає 46,8%.

Існуючі в цій сфері проблемні питання значною мірою зумовлені швидкими технологічними змінами та відповідно — появою нових об'єктів охорони, стосовно яких ще не знайдені ефективні механізми регулювання. Водночас, більшість проблем спричинені складністю та незавершеністю інституційних ринкових перетворень у країні.

3.1 ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Статистичні дані, представлені на діаграмах, свідчать про те, що протягом 1992-2000рр. в Україні спостерігалися неоднозначні тенденції у сфері реєстрації прав інтелектуальної власності⁹³.

❖ Недостатня охорона промислової власності в Україні була одним із чинників зниження чисельності винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій. Так, у 2000р., порівняно з 1995р., вона знизилася з 64,8 тис. до 45,1 тис. осіб, тобто на 30,4%. Водночас, кількість підприємств, що виконували роботи зі створення та використання об'єктів промислової власності й раціоналізаторських пропозицій, зменшилася з 3320 у 1995р. до 1659 в 2000р., тобто вдвічі⁹⁴. Порівняно з 1991р., ситуація виглядає ще гірше: число винахідників і раціоналізаторів скоротилося більш ніж

⁹¹ Загальнонаціональне дослідження громадської думки проводилося 8-19 жовтня 2001р. Було опитано 2000 осіб віком від 18 років у всіх регіонах України. В межах опитування експертів було отримано відповіді від 73 фахівців, які працюють в органах державного управління (Парламент, міністерства і відомства), в творчих спілках України, недержавних організаціях у сфері охорони інтелектуальної власності, наукових установах, а також патентних повірених.

⁹² 78,9% усіх опитаних. При цьому решта 21,1% — вважають, що ці проблеми «мають деяке, але не пріоритетне значення». Жоден з опитаних експертів не вважає, що ці проблеми не мають істотного значення.

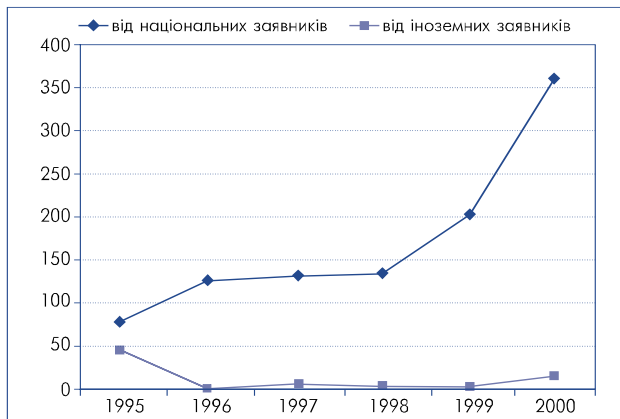
⁹³ Див.: Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. — Київ, 2001, с.237,268.

⁹⁴ Патон Б. Інноваційний шлях розвитку економіки України. В кн.: Україна на порозі XXI століття: уроки реформ і стратегія розвитку. Матеріали наукової конференції. — Київ, 2001, с.60.

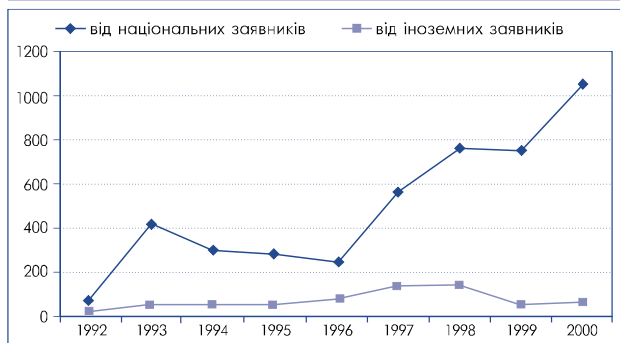
у 20 разів; промислові підприємства використовують майже у вісім разів менше винаходів⁹⁵. Кількість заявок на винаходи мала дуже слабку тенденцію до зростання, а від іноземних заявників у першій половині 1990-х років — до падіння, з наступною стагнацією; заявки згідно з міжнародною процедурою *PCT* (*Patent Cooperation Treaty*) в 1993р. стрімко зросли, а після цього до 1996р. значно зменшилися, і навіть нова тенденція до їх зростання

з 1997р. не компенсувала падіння попередніх років. Усе це свідчить про **нестабільність умов для винахідницької діяльності в Україні і недостатньо високу оцінку нинішньої системи генерації та використання винаходів з боку іноземних юридичних і фізичних осіб**⁹⁶. Таке становище пояснюється, головним чином, погіршенням матеріально-технічних і фінансових умов діяльності у сфері науки і техніки (діаграма “Чинники зниження активності в галузі винахідництва й раціоналізаторства”).

Надходження заявок на корисні моделі

Надходження заявок на промислові зразки

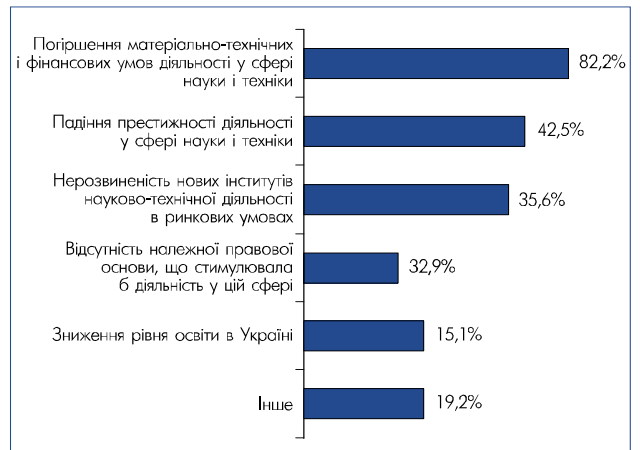
Надходження заявок на знаки для товарів і послуг

❖ Динаміка надходження заявок на корисні моделі від національних заявників була дуже позитивною. Однак, частково це пояснюється низьким вихідним рівнем, адже й у 2000р. (після 84% річного росту) було подано лише 376 заявок, а крім цього — наявністю ускладнень у галузі регулювання видачі так званих “коротких” (5-річних) патентів у період з кінця 1998р. до середини 2000р., що стимулювало переорієнтацію на реєстрацію корисних моделей⁹⁷. Рівень активності іноземних заявників залишається стабільно низьким. Схожою є ситуація в галузі реєстрації прав на промислові зразки. Це свідчить про поки що **невисокий інтерес іноземних виробників до ринку високотехнологічних виробів в Україні**. Реєстрація прав на знаки для товарів і послуг від національних заявників пережила три етапи: перший (1993р.), коли відбувся стрімкий злет їх кількості; другий (1994-1996рр.) — період падіння, що певною мірою відбивало кризовий стан економіки в цілому; третій (з 1997р.) — період поступового зростання кількості заявок, з перевищенням рівня, досягнутого в 1993р.

❖ Зростала кількість таких заявок, що зумовлювалося не лише появою в країні нових приватних фірм і нових товарів та послуг, але й усвідомленням багатьма підприємцями тих переваг, які дає в конкурентній боротьбі реєстрація знака. На жаль, цей процес далеко не завжди супроводжувався дотриманням норм закону

Чинники зниження активності в галузі винахідництва й раціоналізаторства, % опитаних експертів

⁹⁵ Державний департамент інтелектуальної власності. Реєстрація прав на об'єкти інтелектуальної власності. — <http://www.spou.kiev.ua/depart/statistics/ris1-1.htm> (ris2-1.htm, ris3-1.htm, ris4-1.htm, ris5-1.htm).

⁹⁶ Частково спад винахідницької діяльності може бути пов'язаний з комерціалізацією цієї сфери, внаслідок чого з процесу випала певна частина комерційно непривабливих винаходів.

⁹⁷ Державний департамент інтелектуальної власності. Реєстрація прав на об'єкти інтелектуальної власності. — <http://www.spou.kiev.ua/depart/statistics/1.htm>.

Порушення умов конкуренції через недосконалі механізми захисту прав інтелектуальної власності в Україні

Широкого розголосу набули випадки, пов'язані з намаганнями окремих суб'єктів господарської діяльності привласнити права на товарні знаки, що в минулому (за часів СРСР) широко використовувалися, згідно з державними і галузевими стандартами, кількома підприємствами та сьогодні фактично не можуть бути об'єктом реєстрації виключних прав, оскільки входять до кола назв загального вжитку як позначення товарів певного виду (так звані "вільні знаки"). Прикладами такої практики стали привласнення назв відомих ліків ("Валідол", "Корвалол", "Нафтізін", "Діазолін", "Парацетомол" та ін. — близько 60 лікарських засобів), горілки "Столична", сигарет "Прима", "Політ", "Експрес" тощо. Це стало засобом отримання неправомірних конкурентних переваг та обмеження доступу на ринок інших виробників.

Це питання було врегульоване Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" від 16 червня 1999р., що заборонив реєструвати такі знаки, які добросовісно використовувалися іншими підприємствами до 1 січня 1992р., а також не визначив як порушення прав власників таких свідоцтв подальше добросовісне використання цих знаків іншими підприємствами, які його використовували до 1 січня 1992р.⁹⁸

щодо добросовісної конкуренції (врізка "Порушення умов конкуренції через недосконалі механізми захисту прав інтелектуальної власності в Україні").

Стосовно реєстрації знаків іноземними заявниками можна констатувати, з одного боку, стагнацію при використанні національної процедури реєстрації, а з іншого — в цілому позитивну динаміку до 1997р. включно (з подальшим незначним спадом) реєстрації за Мадридською угодою. Певною мірою це відбиває невпевненість іноземних фірм у перспективах прибуткової діяльності в Україні з огляду на обмеженість платоспроможного попиту в країні.

❖ **Реєстрація договорів на передачу прав на об'єкти промислової власності вказує на вкрай незначний обсяг таких операцій**, особливо за участю державних установ і спільних підприємств. У 2000р. були зареєстровані лише 372 договори (185 — про передачу прав та 182 — ліцензійні договори на використання об'єктів промислової власності), причому переважна частина з них стосувалася знаків для товарів і послуг (233), а стосовно винаходів були укладені 103 договори, промислових зразків — 33, корисних моделей — лише три договори. Слід відзначити, що **галузева структура цих договорів є далекою від оптимальної**: в 2000р. 42,8% усіх ліцензійних договорів на використання знаків для товарів і послуг стосувалися лікєро-горілочаних і ще 7,5% — тютюнових виробів; не було жодного договору в таких сферах, як засоби зв'язку, електроніка, сільське господарство, медицина. В галузі ліцензійних договорів на використання винаходів серед лідерів — також

лікєро-горілочані вироби (16,6%), тоді як на машинобудування припадає 4,8%, електроніку — 2,4%, сільське господарство — жодного договору⁹⁹.

❖ З 1985р. в Україні (єдиний серед республік колишнього СРСР) запроваджена реєстрація прав авторів на твори науки, літератури та мистецтва, проте обсяги такої реєстрації поки що залишаються не дуже значними: в 2000р. було видано 1151 свідоцтво про реєстрацію прав автора та 215 свідоцтв про реєстрацію виключної правомочності на такі твори¹⁰⁰.

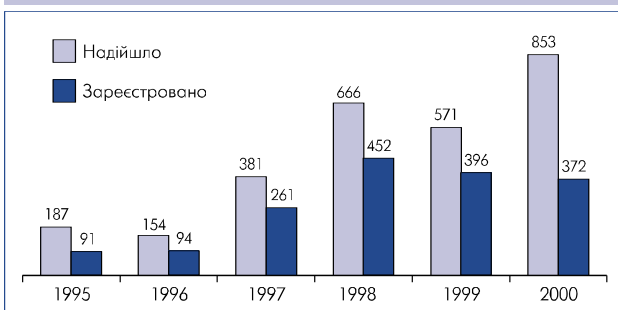
❖ Загальний рівень доходу від використання в економіці об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій зріс до 384 млн. грн., порівняно зі 111 млн. грн. в 1995р., при тому, що витрати, пов'язані з охороною прав на об'єкти промислової власності, склали менше 1/10 цієї суми — 33 млн. грн. Середній рівень доходу від використання одного винаходу склав у 2000р. 67,5 тис. грн., порівняно з 16,9 тис. грн. у 1995р., що свідчить про існування достатніх економічних стимулів розвитку інноваційної діяльності за умови ефективної охорони інтелектуальної власності¹⁰¹. Водночас, не менш потужними є стимули споживачів до споживання продукції, виготовленої з порушенням прав інтелектуальної власності, — особливо комп'ютерних програм, аудіовізуальної, фармацевтичної продукції. Такий споживчий орієнтації дуже важко протистояти, коли, наприклад, ціна ліцензованого та піратського комп'ютерних програмних продуктів співвідноситься як приблизно 100:1. Це зумовлює високі прибутки, які можна отримувати внаслідок порушення прав інтелектуальної власності.

Загалом, тенденції у сфері реєстрації і використання прав інтелектуальної власності в Україні залишаються дуже суперечливими та не свідчать про ефективне функціонування створеної протягом останніх років системи охорони інтелектуальної власності.

3.2 ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВАХ СВІТУ

Вище відзначалося¹⁰², що розвиток охорони інтелектуальної власності зазнає надзвичайно великого впливу процесів глобалізації і водночас є однією з авангардних сфер цих процесів. Отже, рівень ефективності системи

Надходження та реєстрація договорів про передачу прав на об'єкти промислової власності

⁹⁸ Див.: Андрощук Г. Закон на захисті добросовісної конкуренції. — Голос України, 28 вересня 1999р., с.8.

⁹⁹ Державний комітет статистики України. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. — Київ, 2001, с.284.

¹⁰⁰ Державний департамент інтелектуальної власності. Реєстрація прав на об'єкти інтелектуальної власності. — <http://www.spou.kiev.ua/depart/statistics/1.htm>.

¹⁰¹ Державний комітет статистики України. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. — Київ, 2001, с.237,250.

¹⁰² Див. розділ 1 аналітичної доповіді.

охорони інтелектуальної власності в країні може бути визначений лише шляхом порівняльного аналізу, тобто співставлення ключових параметрів її розвитку з аналогічними показниками інших країн світу.

Проведені дослідження показують, що параметри системи охорони інтелектуальної власності та її впливу на технологічний розвиток у різних країнах помітно відрізняються, що свідчить про неоднорідність цього процесу в світі (таблиця *“Показники технологічного розвитку регіонів та окремих країн світу”*¹⁰³).

Аналіз наведених у таблиці даних дозволяє зробити наступні висновки:

❖ За показником активності резидентів у галузі патентування Україна перебуває на рівні Росії, — вищому,

ніж центральноевропейські країни, що здійснили перехід до ринкової економіки (Польща, Угорщина), та більшість країн Східної Азії, що динамічно розвиваються. Хоча рівень відставання від найбільш розвинутих країн є досить значним, але він не є нездоланим у перспективі. Показники активності нерезидентів в Україні є вищими, ніж у Росії, Мексиці, технологічно прогресуючій Малайзії, і навіть США. Обидва показники в Україні знаходяться дуже близько від середньосвітових.

❖ На відміну від сфери патентування, становище в сфері трансферу технологій (ліцензійного обміну) є вкрай негативним. Малопомітними є показники продажу ліцензій, що знаходяться на рівні, який можна порівнювати лише з країнами Південної Азії.

Показники технологічного розвитку регіонів та окремих країн світу

Регіони та окремі країни	Кількість поданих патентних заявок (на 100 тис. чол.)		Роялті та ліцензійні платежі (на 100 тис. чол.)		Високотехнологічний експорт	
	Резиденти 1998	Нерезиденти 1998	Надходження \$ тис. 1999	Виплати \$ тис. 1999	\$ тис. (на 100 тис. чол.) 1999	% експорту готових виробів 1999
Світ загалом	13,1	84,2	1131,5	1118,0	16058,7	21
Регіони						
Східна Азія та басейн Тихого океану	3,6	15,5	30,4	225,8	7419,7	31
Європа та Центральна Азія	6,9	198,2	43,6	225,1	2787,1	11
Латинська Америка та Карибський басейн	0,8	47,6	99,0	533,3	6238,9	16
Близький Схід і Північна Африка	0,3	1,0	21,7	188,8	460,2	2
Південна Азія	0,2	3,2	1,7	24,1	9,9	4
Африка на південь від Сахари	0,01	106,5	13,4	40,1	185,1	9
Країни зони євро	38,0	480,0	3544,7	7793,7	81637,0	19
Окремі країни						
Велика Британія	48,6	247,7	13347,9	10589,9	112507,6	30
Ірландія	31,6	2924,9	10921,1	182710,5	734973,7	47
Китай	1,1	5,4	6,0	63,2	2362,3	17
Малайзія	0,8	27,6	0,0	0,0	176193,8	59
Мексика	0,5	45,8	43,5	573,5	24917,2	21
Піччеліна	82,6	164,4	3674,8	5365,4	91566,4	17
Південна Корея	108,1	151,5	970,1	5673,7	88383,8	32
Польща	6,2	100,6	64,6	1268,7	1498,7	3
Росія	11,4	28,7	29,4	5,5	1982,9	16
Сінгапур	7,8	1115,9	—	—	1500800,0	61
США	50,8	43,7	13108,2	4771,7	66225,4	35
Угорщина	7,4	375,8	613,9	3039,6	47910,9	23
Україна	10,7	73,2	2,6*	34,6*	1746,0**	7**
Філіппіни	92,2	2732,5	12461,5	7211,5	164365,8	24
Франція	34,6	187,2	3384,0	3919,8	95279,9	23
Швеція	96,6	1583,1	15573,0	12887,6	169662,9	22
Японія	284,6	60,9	6469,2	7784,4	82775,7	27

* Дані української статистики: Зовнішня торгівля України. Том 1. — Київ, Державний комітет статистики України, 2001, с.121. За іншими даними, у 2000р. ліцензіарам України надійшло від іноземних фірм \$1,8 млн. Див: Державний комітет статистики України. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. — Київ, 2001, с.269.

** Оцінка УЦЕПД за даними: Зовнішня торгівля України. Томи 1, 3.

¹⁰³ Державний комітет статистики України. Наукова та інноваційна діяльність в Україні, с.269

Станом на 1 січня 2001р., за даними Державного комітету статистики України, вітчизняними підприємствами та організаціями була укладено лише 271 ліцензійна угода (в т.ч. в 2000р. — шість) стосовно 78 винаходів, 59 “ноу-хау” та 102 послуг типу “інжиніринг”. При цьому, із зарубіжними ліцензіатами було укладено лише 78 угод (із Росії — 24, Польщі — 11, США — сім)¹⁰⁴. Роялті та ліцензійні послуги склали в 2000р. 0,04% українського експорту послуг (\$1,348 млн.) та 1,27% імпорту (\$17,26 млн.)¹⁰⁵.

Показники закупівлі ліцензій, хоча й виглядають більш пристойними, але є нижчими за середній показник країн Центральної та Південної Африки.

❖ За рівнем інтенсивності експорту високотехнологічної продукції Україна майже вдвісьтеро відстає від середньосвітового показника, не кажучи вже про найбільш розвинуті країни; однак, Україна не набагато відстала від Росії і навіть виглядає краще, ніж Польща. За відносною часткою високотехнологічного експорту Україна має показники, нижчі за середні для країн Центральної та Південної Африки.

❖ Загалом, статистичні дані свідчать про явно недовикористаний потенціал високотехнологічного розвитку України, що є результатом дії комплексу чинників. Очевидно, що одним із найважливіших з них є недосконалість системи охорони інтелектуальної власності. Структурі охорони інтелектуальної власності притаманний серйозний дисбаланс: у відносно розвинутій системі патентування недо-розвинутими є елементи, що забезпечують комерціалізацію запатентованих досягнень. За несприятливого для іноземного інвестування клімату, це прямо призводить до негативних показників у галузі розвитку високотехнологічного експорту.

Не менш істотні проблеми виявляються і при аналізі структури активності України та інших держав світу в сфері промислової власності (таблиця

“Структура діяльності окремих країн світу в сфері реєстрації прав промислової власності в 1999р.”¹⁰⁶).

Наведені дані свідчать, що в структурі діяльності резидентів України щодо реєстрації об’єктів промислової власності помітно переважають заявки на патенти (55,8% серед резидентів країни, 87,2% — серед нерезидентів) та документи на знаки (53,8% серед резидентів, 88,2% — серед нерезидентів). При цьому, на видані патенти на винаходи припадало лише 19,1% у резидентів та 9,2% — у нерезидентів. Така ситуація в цілому є типовою для пост-соціалістичних країн, що засвідчує співставність українських показників з аналогічними показниками Росії і тим більше — Угорщини. Проте, вона істотно відрізняється від структури діяльності, характерної для найбільш розвинутих у технологічному сенсі країн світу, де в структурі отриманих охоронних документів, як правило, переважають патенти (або, як у Німеччині, ще й промислові зразки). Частка знаків у цих країнах практично вдвічі менша, ніж в Україні, а патентів — у кілька разів вища. З цього випливають наступні висновки щодо України.

❖ Існують істотні затримки в процесі перетворення заявок в охоронні документи¹⁰⁷, що свідчить або про низьку якість обґрунтування цих заявок, або про ускладнення в процедурах їх розгляду, невисоку пропускну потужність системи патентування винаходів.

❖ Відбувається пріоритетний розвиток системи охорони знаків (особливо щодо нерезидентів), що свідчить про пріоритетність конкуренції у галузі стандартних товарів, порівняно з конкуренцією інновацій¹⁰⁸.

Вказані дві тенденції свідчать про наявність істотних недоліків у реалізації моделі охорони інтелектуальної власності, здатної підтримувати інноваційний розвиток України.

Структура діяльності окремих країн світу в сфері реєстрації прав промислової власності в 1999р., %

Країни	Заявки				Реєстрація			
	Патенти	Промислові зразки	Корисні моделі	Знаки	Патенти	Промислові зразки	Корисні моделі	Знаки
Німеччина	<u>42.7</u> 87,6	<u>4.8</u> 1,5	<u>11.3</u> 2,4	<u>41.2</u> 8,5	<u>11.8</u> 52,5	<u>47.3</u> 17,4	<u>10.6</u> 4,6	<u>30.2</u> 25,6
Південна Корея	<u>29.8</u> 81,1	<u>16.4</u> 1,6	<u>16.1</u> 0,3	<u>37.8</u> 16,9	<u>36.9</u> 62,6	<u>15.5</u> 4,8	<u>27.7</u> 1,2	<u>19.9</u> 31,4
Росія	<u>46.8</u> 81,2	<u>3.0</u> 0,5	<u>7.9</u> 0,1	<u>42.4</u> 18,2	<u>52.7</u> 26,4	<u>4.2</u> 2,8	<u>11.6</u> 0,5	<u>31.5</u> 70,3
Угорщина	<u>13.5</u> 81,5	<u>12.0</u> 0,3	<u>5.2</u> 0,1	<u>69.3</u> 18,1	<u>8.9</u> 13,3	<u>13.7</u> 3,7	<u>6.2</u> 0,2	<u>71.3</u> 82,8
Японія	<u>70.9</u> 79,4	<u>6.9</u> 2,1	<u>1.8</u> 1,3	<u>20.5</u> 17,2	<u>44.7</u> 43,3	<u>13.1</u> 5,5	<u>6.9</u> 3,7	<u>35.4</u> 47,4
Україна	<u>55.8</u> 87,2	<u>7.8</u> 0,1	<u>2.1</u> 0,0	<u>34.3</u> 12,7	<u>19.1</u> 9,2	<u>21.4</u> 2,4	<u>5.7</u> 0,2	<u>53.8</u> 88,2

* В чисельнику вказані дані стосовно резидентів, у знаменнику — нерезидентів.

¹⁰⁴ Зовнішня торгівля України. Том 1. — Київ, Державний комітет статистики України, 2001, с.121.

¹⁰⁵ Розраховано і складено за даними: The World Bank. World Development Indicators 2001. — Washington, D. C., 2001, table 5.11.

¹⁰⁶ Складено за даними: WIPO. Industrial Property Statistics. Publication A. — Geneva, April 2001.

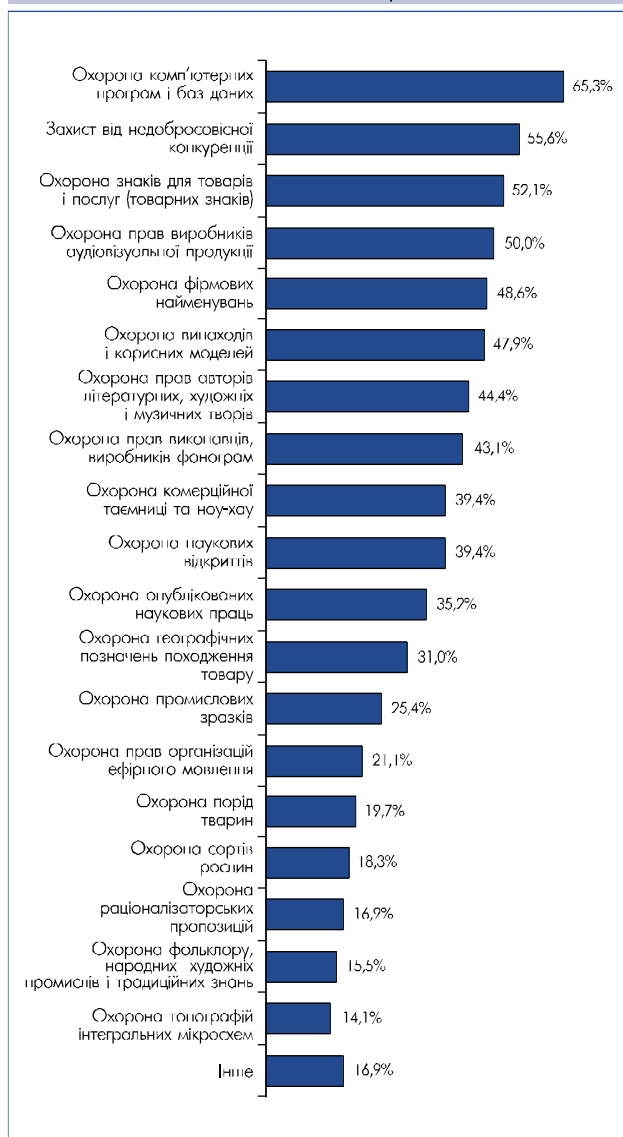
¹⁰⁷ Принаймні, вони зберігалися в 1999р., тобто до моменту прийняття в 2000р. змін до Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”.

¹⁰⁸ На думку Я.Яцківа, та обставина, що нерезиденти захищають в Україні передусім свої товарні знаки, а не реєструють патенти та промислові зразки, свідчить про сприйняття України, перш за все, не як держави, в яку можна вкладати інвестиції, а лише як ринок дешевої робочої сили та збуту продукції. Див.: Хорунжа Т. Чи загрожує Україні інтелектуальний дефолт? Інтерв’ю з академіком Я. Яцківим. — Влада і політика, 21 серпня 2001р., с.19.

3.3 ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ПРОБЛЕМ У СФЕРІ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Аналіз результатів соціологічного опитування експертів показав (діаграма “Сфери, в яких проблеми охорони інтелектуальної власності в Україні є найбільш гострими”), що в сукупності проблем охорони інтелектуальної власності в Україні найбільш гострими зараз є наступні: **охорона комп’ютерних програм і баз даних** (відзначили 65,3% опитаних), **захист від недобросовісної конкуренції** (55,6%), **охорона знаків для товарів і послуг (товарних знаків)** — 52,1%, **охорона виробників аудіовізуальної продукції** — 50,0%.

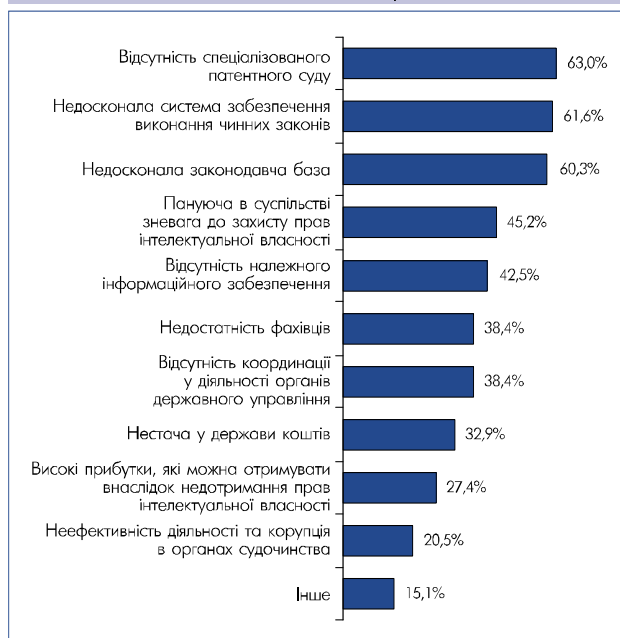
Сфери, в яких проблеми охорони інтелектуальної власності в Україні є найбільш гострими, % опитаних експертів

На думку експертів, створенню в Україні ефективної системи охорони інтелектуальної власності перешкоджають наступні чинники: **недоліки правової системи країни**, а саме судової гілки влади — **відсутність спеціалізованого патентного суду** (63,0% опитаних); **недосконала система забезпечення виконання чинних законів** (61,6%), **недосконала законодавча база** (60,3%).

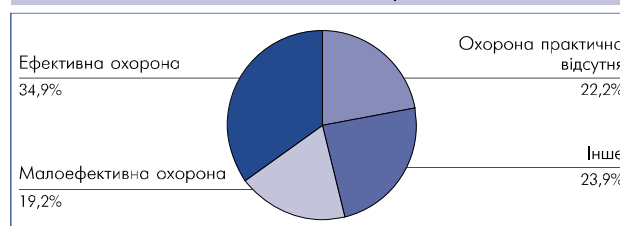
Досить значну роль відіграють і такі чинники, як **пануюча в суспільстві зневага до охорони прав інтелектуальної власності** (45,2%) та **відсутність належного інформаційного забезпечення діяльності** в галузі охорони інтелектуальної власності (42,5%). З іншого боку, показовим є досить невисокі значення, яке, на думку експертів, мають економічні чинники: лише 32,9% експертів відзначили чинник “нестачі в держави коштів для розгортання надійної системи захисту інтелектуальної власності” і ще менше — 27,4% — “високі прибутки, які можна отримувати внаслідок порушення прав інтелектуальної власності”. Остання оцінка, на погляд експертів УЦЕПД, є свідченням того, що серед самих українських експертів спостерігається певна недооцінка економічних механізмів охорони інтелектуальної власності. Економічні питання цієї охорони взагалі є найменш опрацьованими в Україні (діаграма “Основні перешкоди створенню в Україні ефективної системи захисту інтелектуальної власності”).

Основні перешкоди створенню в Україні ефективної системи захисту інтелектуальної власності, % опитаних експертів

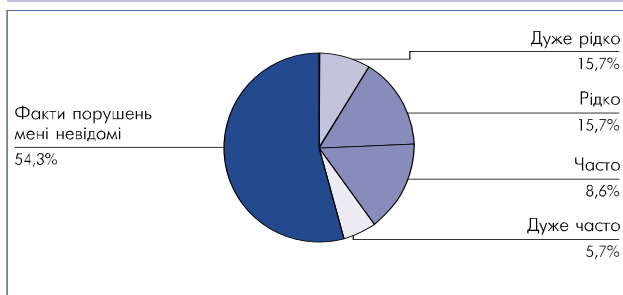

Експерти не дали однозначної оцінки рівня охорони в зарубіжних державах прав інтелектуальної власності, що належать українським громадянам і юридичним особам (діаграма “Оцінка рівня охорони в зарубіжних державах прав інтелектуальної власності, що належать українським громадянам і юридичним особам”). Так, 34,9% опитаних вважають охорону ефективною. Водночас, більша частка експертів

Оцінка рівня охорони в зарубіжних державах прав інтелектуальної власності, що належать українським громадянам і юридичним особам, % опитаних експертів

Чи часто порушуються в зарубіжних державах права інтелектуальної власності, що належать українським громадянам і юридичним особам?
% опитаних експертів

В яких сферах в інших державах порушуються права українських власників інтелектуального продукту?
% опитаних експертів

(41,2%) піддають сумніву таку оптимістичну оцінку, з них 19% — впевнені, що охорона є малоефективною, а ще 22,2% — що вона взагалі відсутня.

Результати експертного опитування не дають підстав для висновку, що права інтелектуальної власності українців часто порушуються за кордоном (діаграма “Чи часто порушуються в зарубіжних державах права інтелектуальної власності, що належать українським громадянам і юридичним особам?”): лише трохи більше 20% респондентів вважають, що такі порушення є частими або дуже частими; водночас, більшість опитаних (54,3%) заявили, що їм такі порушення взагалі невідомі. Не вказують відповіді й на конкретні сфери, в яких порушуються права українських власників (діаграма “В яких сферах в інших державах порушуються права українських власників інтелектуального продукту?”): права авторів у галузі науки і техніки (наукові відкриття, опубліковані наукові праці) відзначили лише 17,8% опитаних, а “інше” — 50,7%. Це означає, що проблеми в цій сфері мають не секторальний, а функціональний характер і пов'язані, насамперед, з самим процесом передачі (трансферу) прав (або надання можливості використання) об'єктів інтелектуальної власності за кордон. Тут існують досить специфічні проблеми, наприклад, “порушення умов договорів про попереднє ознайомлення з технологією”, “випробування зразків продукції” “передача результатів науково-дослідної діяльності без належної компенсації” та ін.

Серед головних причин недостатнього рівня ефективності охорони інтелектуальної власності українських фізичних і юридичних осіб за кордоном найчастіше називаються “відсутність у держави коштів на патентування та здійснення реєстраційних процедур за кордоном” (54,8%), “низький рівень правової культури в країні” (46,6%), “відсутність належних знань та інформації про порядок захисту інтелектуальної власності за межами України” (45,2%). А “законодавча неврегульованість в Україні питань трансферу технологій, у т.ч. у випадках виїзду українських фахівців на роботу за кордон”, як це не парадоксально, посідає лише четверте місце — 43,8% (діаграма “Основні перешкоди забезпеченню більш високого рівня охорони інтелектуальної власності українських фізичних і юридичних осіб за кордоном”).

Основні перешкоди забезпеченню більш високого рівня охорони інтелектуальної власності українських фізичних і юридичних осіб за кордоном,
% опитаних експертів

Таким чином, якщо проблеми з охороною інтелектуальної власності всередині країни асоціюються, насамперед, зі станом правової системи, то стосовно охорони її за межами України — з економічними та гуманітарними (культура, знання) проблемами.

За даними опитування, проведеного від імені Коаліції з питань захисту прав інтелектуальної власності (CIPR), Торгово-промислової палати України та Європейської бізнес-асоціації у січні-березні 2000р. серед 102 відомих компаній, що діють на ринку України, було визначено перелік заходів, яких потрібно вжити у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні (таблиця “Заходи, яких потрібно вжити у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні”¹⁰⁹).

Ці дані в цілому підтверджують висновки, зроблені на основі експертного опитування УЦЕПД. Водночас, вони підкреслюють чимале значення загальної політичної підтримки цих процесів та організації і координації спільних дій власників товарних знаків, створення коаліції з охорони прав інтелектуальної власності серед українських та іноземних компаній.

3.4 ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДО ЗАГАЛЬНОСВІТОВИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН

В умовах сучасної технологічної революції з'явилися принципово нові можливості відтворення об'єктів, що захищаються правом інтелектуальної

власності. Це призводить до істотної диференціації структури системи охорони інтелектуальної власності та ускладнення самих механізмів такої охорони.

Особливого значення набуває охорона нових технологічних об'єктів, до яких належать¹¹⁰: комп'ютерні програми, біотехнології, інтегральні мікросхеми, репрографія (включаючи аудіо- та відеозаписи), поширення сигналів через нову техніку зв'язку (супутники, кабель), цифрові системи розповсюдження. Частково ці проблеми вже врегульовані договорами ВОІВ та Угодою ТРІПС¹¹¹.

Водночас, виник надзвичайно складний комплекс проблем, пов'язаний з інформаційними потоками, комерційною та іншою діяльністю в мережі Інтернет і необхідністю пристосування структур охорони інтелектуальної власності до діяльності з використанням новітніх інформаційних технологій. Цей комплекс виходить далеко за межі прийнятих у 1996р. так званих Інтернет-договорів, про які йшлося вище. Тому у вересні 1999р. ВОІВ ухвалила так званий “Цифровий порядок денний”¹¹² — план дій з 10 пунктів, що враховує проблеми охорони інтелектуальної власності в умовах розвитку мережі Інтернет.

В рамках виконання названого плану у вересні 1999р., на додаток до вже вжитих заходів із створення глобальної мережі з питань інтелектуальної власності — *WIPONET*, що об'єднає у єдину систему операції і бази даних національних відомств з питань інтелектуальної власності, а також електронно-цифрових бібліотек інтелектуальної власності¹¹³,

Заходи, яких потрібно вжити у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні

Пропозиція	Середній бал*
Вдосконалення законодавчої та нормативної бази у сфері охорони прав інтелектуальної власності	4,43
Боротьба з корупцією серед представників силових структур	4,20
Загальна законодавча реформа	4,12
Необхідність підтримки з боку представників Уряду України та політичних діячів заходів, спрямованих на вдосконалення прав інтелектуальної власності	3,95
Проведення інформаційно-освітніх програм серед представників ЗМІ та споживачів щодо негативних наслідків неефективної охорони прав інтелектуальної власності	3,76
Організація та координація спільних дій власників товарних знаків	3,73
Більш активна позиція корпоративних власників інтелектуальної власності щодо охорони їх прав	3,54
Курси підвищення кваліфікації для співробітників митниці та інших силових структур	3,49
Створення коаліції з охорони прав інтелектуальної власності серед українських та іноземних компаній	3,49
Курси підвищення кваліфікації для суддів	3,47
Інформування посадових осіб органів державної влади про негативні економічні наслідки неефективної охорони прав інтелектуальної власності**	3,37

* За п'ятибальною шкалою: 1 — найменш важливий, 5 — найбільш важливий захід.

** За оцінками CIPR, загальна сума втрат підприємств та держави в Україні від порушення прав на знаки для товарів і послуг, прав промислової власності, підробки товарів, порушення авторського і суміжних прав, несплачені податки (мити та акцизи збори, ПДВ) з підробленої продукції та контрабанди, досягне \$1 млрд. на рік.

¹⁰⁹ Див.: Алленова А. Кризис жанра. Разгул пиратства и слабость закона, — так оценивают владельцы объектов интеллектуальной собственности проблему защиты своих прав в Украине. — Юридическая практика, 22 июня 2000г., с.4.

¹¹⁰ Основы интеллектуальной собственности. — Киев, 1999, с.543-567.

¹¹¹ Зокрема, питання комп'ютерних програм регулює стаття 10(1) Угоди ТРІПС та стаття 4 Договору ВОІВ з авторського права 1996р., а стосовно баз даних — стаття 10(2) Угоди ТРІПС та стаття 5 Договору ВОІВ з авторського права.

¹¹² WIPO Digital Agenda.

¹¹³ Intellectual property digital libraries (IPDL).

розпочато створення системи “Зібрання законів для електронного доступу” — *CLEA*¹¹⁴. В грудні 1999р. була впроваджена **програма дистанційного навчання Академії ВОІВ**¹¹⁵, що базується на Інтернет і передбачає 9-модульний курс з питань інтелектуальної власності. ВОІВ також розпочала реалізацію амбіційного проекту “Інформаційний менеджмент для Договору про патентну кооперацію” — *IMPACT*¹¹⁶ з метою комп’ютеризації в рамках ВОІВ операцій, пов’язаних з цим договором. Завершено розвиток **служби розв’язання спорів он-лайн**, що дозволить зменшити витрати часу та коштів на ці процедури.

З іншого боку, ВОІВ останнім часом вживаються заходи, спрямовані на вирішення пов’язаних з Інтернет-технологіями проблем, а саме:

- ❖ визнання захисту торгових знаків (ідентифікаційних знаків¹¹⁷) у системі Інтернет;
- ❖ підготовка міжнародного договору про аудіо-візуальні виконання, на які не поширюється охорона згідно з договором ВОІВ з виконань і фонограм 1996р.¹¹⁸;
- ❖ впровадження додаткових заходів охорони баз даних;
- ❖ врегулювання прав організацій мовлення, що не врегульовані достатньою мірою ні Римською конвенцією 1961р., ні Договором з виконань і фонограм 1996р.;
- ❖ врегулювання питань інтелектуальної власності, пов’язаних з електронною комерцією, включаючи проблеми торгових ідентифікаторів, назв Інтернет-доменів, недобросовісного використання відомих торгових знаків у якості назви домена¹¹⁹. Прийнято Єдинообразну політику розв’язання спорів у галузі назв Інтернет-доменів¹²⁰, спрямовану на обмеження зловживань стосовно товарних знаків у мережі Інтернет¹²¹. У 2000р. ініційовано поширення цього процесу на власні імена, назви неурядових організацій, географічні позначення, фірмові найменування, назви фармацевтичних препаратів (це — так званий “другий процес ВОІВ у галузі назв Інтернет-доменів”¹²²).

Безумовно, **Україна повинна врахувати в своїй політиці стосовно охорони інтелектуальної власності ці новітні технологічні виклики**. На жаль, у прийнятих

останнім часом документах з питань охорони інтелектуальної власності зазначені питання не знайшли адекватної уваги — навіть на рівні постановки проблеми. **З цього, зокрема, може згодом постати дуже значна проблема істотного технологічного відставання української системи охорони інтелектуальної власності.**

3.5 НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Незважаючи на помітний прогрес, досягнутий останніми роками у сфері законодавчого забезпечення охорони інтелектуальної власності, на думку переважної частини (60,3%) експертів, які брали участь в опитуванні УЦЕПД, її недосконалість все ще є одним із чинників, що перешкоджають створенню в Україні ефективної системи охорони інтелектуальної власності. До недоліків законодавчої бази відносять, насамперед, **невирішеність наступних проблем**¹²³:

- ❖ **володіння та управління правами на об’єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів державного бюджету та загальнодержавних централізованих фондів**; не визначено, в яких конкретних випадках і в якому порядку держава може набувати і використовувати права власності на об’єкти інтелектуальної власності;
- ❖ **колективне управління авторським і суміжними правами**;
- ❖ **регулювання ринку інтелектуальної власності, залучення об’єктів цієї власності до цивільного обороту, передачі на комерційних засадах прав на об’єкти інтелектуальної власності, включаючи продукти, створені повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету та інших централізованих коштів**;
- ❖ **нормативно-правове забезпечення розвитку франчайзингу — продажу або тимчасового надання у користування товарного знаку під контролем його власника (франчайзера)**¹²⁴;
- ❖ **трансфер технологій за кордон, що призводить, за свідченням президента Національної Академії наук України Б.Патона, до цілеспрямованого відбору українських технологій з боку іноземних фірм; реалізація таких технологій часто відбувається за безцінь**¹²⁵;

¹¹⁴ Collection of Laws for Electronic Access. — <http://clea.wipo.int>, <http://www.wipo.int.clea>.

¹¹⁵ WIPO Academy Distance Learning Program.

¹¹⁶ Information Management for Patent Cooperation Treaty.

¹¹⁷ Identifying signs.

¹¹⁸ Дипломатична конференція з цього приводу відбулася в грудні 2000р. і вирішила абсолютну більшість питань, що мають бути включені до цього Договору.

¹¹⁹ WIPO Annual Report 1999, p.25.

¹²⁰ Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy.

¹²¹ WIPO Annual Report 1999, p.5.

¹²² Second WIPO Internet Domain Name Process.

¹²³ Окремі з наведених нижче проблем детальніше висвітлюються в книзі: Глухівський Л., Андрощук Г. Законодавче забезпечення правової охорони інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні: стан і перспективи. — Вісник Харківського державного політехнічного університету. Спеціальний випуск. “Інтелектуальна власність”, Збірка наукових праць. Випуск 93. — Харків, 2000, с.256.

¹²⁴ Це мало б передбачати, зокрема, внесення відповідної статті до проекту нового Цивільного кодексу України, розробку закону про франчайзинг та утворення Асоціації розвитку франчайзингу. Див.: Новіков В. Чи варто розвивати франчайзинг? — Урядовий кур’єр, 12 липня 2001р., с.6.

¹²⁵ Цьому сприяє відсутність досвіду ліцензійної діяльності, коштів для проведення кон’юнктурних досліджень, зарубіжного патентування, неврегульованість питання про те, кому належать права на об’єкт інтелектуальної власності. Аналіз, проведений А.Варгачюком, свідчить про те, що до 95% ліцензій на вітчизняні технології реалізуються за цінами у 5-15 разів нижчими, ніж у іноземних конкурентів, з малими ставками роялті (1,9-2,5%), передачею виключних прав за кожним третім ліцензійним договором.

❖ відсутність правових механізмів, які б запобігали поданню заявок на винаходи в зарубіжні країни, минаючи патентне відомство України, що призводить до неконтрольованого відпливу нових технологій за кордон¹²⁶; у Кримінальному кодексі України відсутні санкції за зазначені дії¹²⁷, хоча такі санкції передбачені, зокрема, в США, Великій Британії, Росії¹²⁸;

❖ охорона державних і комерційних секретів¹²⁹. Існують також значні прогалини в галузі захисту комерційної інформації підприємств¹³⁰, а також ноу-хау;

❖ захист відомих торгових знаків, що не потребують реєстрації. В законах України взагалі не дається визначення цього терміну, немає списку таких знаків¹³¹;

❖ захист фірмових найменувань¹³²;

❖ оцінка вартості нематеріальних активів;

❖ облік об'єктів інтелектуальної власності;

❖ запровадження більш ефективного захисту наукової інтелектуальної власності проти порушень у цій сфері, що стають дедалі більш поширеними (привласнення результатів наукової праці в формі фіктивного "співавторства"; публікація працівниками державних структур від свого імені результатів, що містяться в науково-аналітичних матеріалах, поданих до них підпорядкованими організаціями; відтворення результатів наукових праць без посилання на авторів або несанкціонована їх публікація та ін.);

❖ охорона раціоналізаторських пропозицій¹³³;

❖ охорона порід тварин;

❖ охорона фольклору, народних художніх промислів і традиційних знань;

❖ прогалини в антимонопольному законодавстві, що уможливають використання процедур патентування як засобу монополізації ринків.

У процесі підготовки проекту книги IV Цивільного кодексу України виявилися істотні розбіжності між цим документом і чинними нормами вже прийнятих законів та ратифікованих договорів з питань інтелектуальної власності¹³⁴. Ліквідація цих неузгодженостей викликала значну затримку в підготовці проекту.

До недоліків прийнятих в 2001р. змін до законодавства щодо захисту проти порушень прав інтелектуальної власності фахівці відносять, зокрема, наступні¹³⁵:

❖ відсутність у Кримінальному кодексі України захисту такого об'єкту інтелектуальної власності, як ноу-хау;

❖ виключення з переліку порушень, передбачених у статті 164-3 Кодексу про адміністративні правопорушення України, незаконного використання фірмового найменування та маркування; не передбачене покарання за імітацію упаковки та оформлення товару;

❖ обумовлювання в Митному кодексі України (стаття 74) заходів щодо недопущення переміщення через митний кордон України товарів або предметів, виготовлених з порушенням прав інтелектуальної власності, наявності відповідних товарів у списку товарів, що підпадають під дію цієї статті. **Реєстрація товарів у цьому списку для власників інтелектуального продукту є економічно і технічно дуже обтяжливою процедурою**, адже вона має здійснюватися стосовно кожного товару окремо, на термін шість місяців або один рік (після чого реєстрацію необхідно поновлювати), а плата за здійснення реєстрації становить по кожному товару, залежно від терміну реєстрації, \$200-400, подовження цього терміну — \$100¹³⁶.

Незважаючи на прогресуючу адаптацію українського законодавства до міжнародних норм, **повна відповідність чинних національних правових норм вимогам Угоди ТРІПС та УПС ще не досягнута**. Відчувається необхідність додаткових правових норм, які б узгодили українське законодавство в питаннях охорони прав

¹²⁶ Лише протягом 1994-1998рр. винахідниками України, в обхід Державного патентного відомства України, були подані 107 заявок на одержання патентів США і ще більше — безпосередньо в патентне відомство Росії та інших зарубіжних країн.

¹²⁷ Фактично, мова йде про ситуацію, аналогічну несанкціонованому вивозу капіталу за кордон, на що, згідно з чинним валютним регулюванням в Україні, потрібно отримати ліцензію. Але технологічні знання під визначення капіталу в Україні досі не потрапляють.

¹²⁸ У США та Великій Британії — штрафи відповідно у розмірі до \$10 тис. і J500, та/або тюремне ув'язнення до двох років. У Росії незаконний експорт технологій, науково-технічної інформації і послуг підпадають під статтю 189 Кримінального кодексу та можуть каратися штрафом у розмірі 700-1000 мінімальних розмірів оплати праці або в розмірі зарплати чи іншого доходу засудженого за період від семи місяців до одного року, або ж позбавленням волі на строк до одного року, а при обтяжуючих обставинах — 7-15 років з конфіскацією майна.

¹²⁹ Серед заходів співробітництва в цій сфері слід відзначити, насамперед, Угоду про взаємне забезпечення збереження міждержавних секретів у галузі правової охорони винаходів (держав-учасниць СНД), підписану в м.Мінську 4 червня 1999р. та затверджену 13 грудня 1999р. Постановою Кабінету Міністрів України №2292 (хоча правильно було б затвердити її через механізм ратифікації Верховною Радою України).

¹³⁰ Див.: Андрощук Г., Крайнев П. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны. — Киев, 2000, 400 с.

¹³¹ Див.: Маців Христина Д. Права інтелектуальної власності в Україні: захист торгових знаків та правозастосування. — Українсько-європейський журнал міжнародного та порівняльного права, осінь 2000р., том 1, випуск 1, с.34-35. У вересні 1999р. БОІВ прийняла міжнародні керівні принципи захисту відомих торгових знаків.

¹³² Аналіз назв підприємств України показує, що багато з них ("Альфа", "Омега", "Дельта", "Вікторія", "Мрія"; численні назви зі складовими "інвест", "інформ", "інтер", "сервіс" повторюються двічі, тричі й частіше навіть у межах одного району, а в межах держави — сотні разів. Це має наслідком зіткнення престижних і комерційних інтересів фірм навіть на міжнародному рівні. Див.: Андрощук Г. Знаки для товарів і послуг: деякі аспекти термінології та застосування законодавства. — Інтелектуальна власність, 2001, №8, с.18-19.

¹³³ Раціональне використання цих пропозицій інколи дає навіть більший економічний ефект, ніж від використання винаходів та інших науково-технічних досягнень. Див.: Підпригора О. Стан і перспективи розвитку законодавства України про інтелектуальну власність. — Вісник Центру комерційного права, 2001, №1, с.9.

¹³⁴ Див. зокрема: Яцків Я. Забезпечення правового захисту інтелектуальної власності — одна з передумов вступу України до Світової організації торгівлі. — Наука і суспільство, 2001, №9-10, с.7.

¹³⁵ Див.: Мартыненко А. Точка зрения специалистов по интеллектуальной собственности. — Бизнес, 16 апреля 2001г., с.39.

¹³⁶ Постанова Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України №65 від 27 січня 1997р." №413 від 28 квітня 2001р.

на об'єкти інтелектуальної власності та механізму їх реалізації з розділами 1-4 частини III Угоди ТРІПС та статтею 50 і Додатком III Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС (УПС). Водночас, українське законодавство у цій сфері вже узгоджене із статтями 15-38 Угоди ТРІПС та пунктом 2 статті 50 і Додатком III УПС в частині приєднання України до міжнародних договорів з питань інтелектуальної власності¹³⁷.

Має місце неврегульованість питань “інтелектуальної спадщини” колишнього Радянського Союзу. Після розпаду СРСР у Росії залишилося близько 500 тис. діючих охоронних документів (авторських свідоцтв) на винаходи з грифом “Для службового користування”, що ніколи не публікувались і можуть бути перетворені на патенти. За розрахунками фахівців, приблизно чверть із них (125 тис.) належить українським винахідникам. Але в Україні немає навіть переліку цих винаходів, не кажучи вже про їх описи. Аналогічною є ситуація і з таємними авторськими свідоцтвами колишнього СРСР (теж близько 500 тис.). Деякі з них вже перетворені в патенти Російської Федерації. Така ситуація може створювати для українських підприємств певні труднощі при виході на зарубіжні ринки високотехнологічної продукції.

Так, московський Інститут сталі, який ще за часів СРСР у співробітництві з українськими підприємствами був заявником за авторським свідоцтвом на систему протиснарядного захисту танка, користуючись недостатньою патентно-правовою проробкою поставок за танковим контрактом України з Пакистаном, намагався самостійно отримати на нього патент на винахід у Пакистані; і навіть ще не маючи патенту, пред'являв претензії українським постачальникам танків до Пакистану та спробував призупинити поставки. Лише втручання в цю справу урядових органів обох країн зірвало ці спроби¹³⁸.

В той же час, залишається дискусійним питання про ратифікацію Україною Євразійської патентної конвенції (ЄАПК) — через побоювання, що приєднання до ЄАПК призведе до втрат валютних надходжень національною патентною системою та втрат доходів національних патентних повірених України від іноземних заявників¹³⁹. Однак, відмова України ратифікувати цю Конвенцію не тільки обмежує право вибору для українських заявників, але

й фактично призводить до невиннованого ігнорування сектору охорони інтелектуальної власності, що має непогані перспективи розвитку. Так, кількість заявок на патенти в цій системі в 1999р. вже досягла 41,8 тис., або 1/3 від кількості патентних заявок Європейської патентної організації¹⁴⁰.

3.6 НЕЗАДОВІЛЬНИЙ СТАН ВИКОНАННЯ ЗАКОНІВ ТА ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Аналіз показує, що рівень виконання законів щодо охорони інтелектуальної власності в Україні залишається на незадовільному рівні, особливо в сферах аудіо- та відеопродукції і комп'ютерних програм. Це призвело до закріплення за Україною іміджу держави, в якій не ведеться активна боротьба з порушеннями прав інтелектуальної власності, тобто наявний **низький рівень охорони інтелектуальної власності**¹⁴¹.

Міжнародний альянс інтелектуальної власності¹⁴² поставив Україну першою у списку 58 країн з низькими стандартами охорони інтелектуальної власності¹⁴³.

За даними *IFPI*, Україна лідирує в Європі за рівнем піратства з показником близько 95% від обсягу ринку (таблиця “Рівні піратства на внутрішньому ринку фонографічної продукції у 2000р.” на наступній сторінці). Мільйони компакт-дисків, за твердження цієї організації, експортуються в понад 30 країн світу — Болгарію, Фінляндію, Німеччину, Грецію, Італію, Ізраїль, Нову Зеландію, Парагвай, Перу, ПАР, Велику Британію та США. Збитки світової музичної індустрії від піратства в Україні складають, за версією *IFPI*, понад \$300 млн.¹⁴⁴ За експертними оцінками, в Україні щорічно продаються 2,0-2,5 млн. лазерних компакт-дисків, із яких мінімум 50% виробляються нелегально¹⁴⁵.

Слід відзначити, що інша міжнародна організація — Асоціація виробників програмного забезпечення (*Business Software Alliance*) в своєму останньому “Звіті про піратство” віднесла Україну до десятки країн - **піратів програмного забезпечення, де вона (разом з іншими державами-членами СНД) із показником піратства 89% (в 1999р. було 90%) ділить з Індонезією третє-четверте місце після В'єтнаму та Китаю, випереджаючи Росію.**

¹³⁷ Державний департамент інтелектуальної власності інформує, с.6. Детальніше ці проблеми висвітлюються в монографіях: Жаров В. Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав. — Київ, 2000, с.150-175; Андрощук Г., Крайнев П., Кавасс І. Право інтелектуальної власності: торговельні аспекти. — Київ, 2000, 164 с.

¹³⁷ Див.: Некоторые вопросы развития и охраны интеллектуальной собственности в Украине. — Актуальные вопросы развития инновационной деятельности и охраны интеллектуальной собственности. Материалы пятой международной научно-практической конференции. — Симферополь, 2001, с.69.

¹³⁸ “Да, азиаты мы...”. Украину зовут в Евразийское патентное сообщество. Что оно может дать нашим заявителям? А что хочет у них взять? — Бизнес, 29 января 2001г., с.44.

¹³⁹ Див.: WIPO. Industrial Property Statistics. Publication A. — Geneva, April 2001.

¹⁴⁰ Під захистом прав і законних інтересів суб'єктів інтелектуальної власності прийнято розуміти передбачені законом заходи з їх визнання та поновлення, припинення їх порушення, а також застосування до порушників заходів юридичної відповідальності. В Україні захист здійснюється переважно в юрисдикційній формі, тобто шляхом звернення до державних органів, що уповноважені розглядати справи про правопорушення та виносити обов'язкові для виконання рішення. Юрисдикційна форма поділяється на загальну (пов'язану з діяльністю судів загальної юрисдикції) та спеціальну (наприклад, діяльність Апеляційної палати Державного департаменту інтелектуальної власності). Захист прав може здійснюватися як цивільно-правовими, кримінально-правовими, так і адміністративно-правовими засобами. Див.: Мироненко Н., Штефан О. Щодо питання про захист інтелектуальної власності за законодавством України. — Українське комерційне право, 2001, №1, с.30-32.

¹⁴¹ International Intellectual Property Alliance.

¹⁴² <http://www.korrespondent.net>, 12 марта 2001г.

¹⁴³ Ukraine loses GSP benefits and trade sanctions loom for failure to tackle piracy. — <http://www.ifpi.org/press/20010807.html>.

¹⁴⁴ Интерфакс-Украина, 9 октября 2001г.

¹⁴⁵ 2001 IFPI Music Piracy Report, June 2001, p.11.

Рівні піратства на внутрішньому ринку
фонографічної продукції у 2000р.

Понад 50%	25-50%	10-25%	Менше 10%
Північна Америка			
			Канада США
Європа			
Болгарія Греція Естонія Латвія Литва Росія Румунія СНД (інші) Україна	Кіпр Польща Словенія	Іспанія Італія Нідерланди Угорщина Фінляндія Хорватія Чехія	Австрія Бельгія Велика Британія Данія Ірландія Ісландія Німеччина Норвегія Португалія Словаччина Франція Швеція Швейцарія
Азія			
Індонезія Китай Малайзія Пакистан	Гонконг Індія Тайвань Філіппіни	Південна Корея Сінгапур Таїланд	Японія
Латинська Америка			
Болівія Еквадор Мексика Парагвай Перу	Аргентина Бразилія Венесуела Колумбія Уругвай Центральна Америка	Чилі	
Австралія та Океанія			
			Австралія Нова Зеландія
Близький Схід/Туреччина			
Територія Палестини	Єгипет Ізраїль Кувейт Ліван Саудівська Аравія Туреччина	Бахрейн Катар Оман	Об'єднані Арабські Емірати
Африка			
	Кенія Нігерія	Гана Зімбабве ПАР	

За даними української **Асоціації іноземних виробників фармацевтичної продукції (АІРМ)**, в Україні на етапі реєстрації в Фармакологічному експертному центрі Міністерства охорони здоров'я України не враховується наявність патентного захисту винаходів і промислових зразків, не проводиться патентна експертиза препаратів, що подаються на реєстрацію. Це призводить до порушення патентних прав на оригінальні лікарські препарати¹⁴⁶. Як наслідок, провідні фармацевтичні компанії світу можуть відмовитися від поставки на ринок України інноваційних лікарських препаратів.

¹⁴⁶ Зокрема, це призвело до реєстрації ряду препаратів з порушенням патентних прав щодо препарату "Віагра". Існують численні порушення в галузі виробництва так званих відтворювальних препаратів (генериків) у зв'язку з нелегальним доступом до інформації щодо реєстраційних матеріалів на оригінальні запатентовані лікарські препарати, а також можливістю розпочинати розробку генериків ще до того, як мине термін чинності патенту на оригінал.

¹⁴⁷ Sixth Annual BSA Global Software Piracy Study, May 2001, p.3,5-6.

¹⁴⁸ Там само, p.10.

Провідна десятка країн з найвищими обсягами піратства
в галузі фонографічної продукції у 2000р.

Країна	Обсяг піратської продукції, \$ млн.	% піратської продукції на ринку
Китай	600	90
Росія	240	65
Мексика	220	65
Бразилія	200	50
Італія	180	25
Парагвай	110	95+
Тайвань	100	45+
Індонезія	65	55
Малайзія	40	65
Греція	40	50

Водночас, при дуже високому відносному рівні піратства в Україні, його абсолютні обсяги не є значними. Принаймні, за абсолютними обсягами піратства Україна не належить до країн-лідерів. Вона, зокрема, не входить до десятки країн з найвищими абсолютними обсягами виробництва піратської фонографічної продукції (таблиця "Провідна десятка країн з найвищими обсягами піратства в галузі фонографічної продукції у 2000р."¹⁴⁷). А втрати доходу світових виробників комп'ютерних програм через українське піратство, внаслідок обмеженої кількості комп'ютерів в Україні, порівняно з іншими державами, в 2000р. становили лише \$29,7 млн., тоді як загалом ці втрати в світі склали \$11,75 млрд.¹⁴⁸

Вказані дані свідчать про те, що при всій складності проблем охорони прав інтелектуальної власності в Україні, **навряд чи є достатньо підстав розглядати Україну серед держав, що своє піратською діяльністю завдають найбільших збитків легальним виробникам**. А отже, на погляд експертів УЦЕПД, ті санкції, які загрожують Україні з боку США, або ж ускладнення, що виникають в Україні в контексті даного питання в рамках переговорів щодо вступу до СОТ, — не мають під собою достатньої підстави, якщо керуватися однаковими критеріями оцінки стосовно всіх країн світу, в т.ч. таких, як Китай чи Росія.

Водночас, такий стан справ дає багатьом експертам в Україні (38,4% від загальної кількості опитаних УЦЕПД) підстави вважати, що провідними мотивами західної (передусім американської) кампанії в питаннях охорони інтелектуальної власності в Україні є намагання "знищити потенційно небезпечних конкурентів в Україні" (серед всього населення цей показник складає лише 12,5%); ще 32,9% експертів (серед населення — 17,7%) вважають, що така політика має на меті "прив'язати Україну до західних технологій, забезпечивши тим самим її більшу залежність від Заходу". І лише 21,9% експертів (18,7% громадян) переконані, що західні партнери керуються інтересами

“забезпечення кращих умов для технологічного розвитку економіки України та входження її до системи міжнародних економічних і науково-технічних зв'язків”.

Слід відзначити, що такі думки є вираженням позиції меншості. Більшість експертів вважають, що Захід все ж таки керується інтересами “охорони права власників інтелектуального продукту, незалежно від їх національності та місця розташування (проживання)” — 68,5% та “охорони права провідних фірм світу” — 50,7%¹⁴⁹. Проблема полягає в тому, що високий рівень піратства, навіть в тих порівняно невеликих абсолютних обсягах, що існують на сьогодні, завдають чутливої шкоди українській економіці в цілому.

Так, згідно з дослідженням компанії *Datamonitor*, здійсненим на замовлення *BSA*, втрати ВВП України від порушень в галузі авторських прав на програмні продукти в 2000р. становили \$265 млн., податкові втрати бюджету — \$94 млн. За умови збереження піратства на рівні 89% до 2004р. внесок індустрії розробки програмного забезпечення в український ВВП становитиме лише \$57 млн., а при зниженні до

середньосвітових показників піратства (34%) — зросте до \$332 млн. Відповідно, податкові надходження можуть становити при 89% — \$21 млн., а при 34% — \$93 млн.

Аналіз стану боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності в Україні засвідчує, що хоча рівень порушень залишається високим, останнім часом відбувається помітна активізація процесів охорони інтелектуальної власності (врізка *“Стан боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності в Україні”*).

Права, надані власникам охоронних документів, нічого не варті, якщо відсутній їх ефективний захист в адміністративному або судовому порядку. Проте норми Цивільного та Адміністративного, а до вересня 2001р. — й Кримінального кодексів України були прийняті ще за часів СРСР і не відповідають сучасним реаліям.

Суди загальної юрисдикції сьогодні не мають можливості ефективно вирішувати спори у сфері інтелектуальної власності — як через їх велику завантаженість, так і внаслідок відсутності в суддів спеціальної підготовки у цій сфері діяльності.

Стан боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності в Україні

Дані Державної податкової адміністрації України¹⁵⁰ свідчать про те, що за результатами вжитих у 1999р. заходів податковою службою виявлено 2227 правопорушень, у т.ч. 243 факти незаконного ввезення, 480 — незаконного виготовлення та 1584 — реалізації контрафактної продукції. У 2000р. в результаті проведення спеціальної операції “Підробка” виявлено та знешкоджено 541 підпільний цех з виготовлення різного роду контрафактної продукції, в т.ч. 47 — аудіо- та відеопродукції; вилучено 1,9 млн. одиниць цієї продукції.

За даними Державного департаменту інтелектуальної власності¹⁵¹, в 2000р. було виявлено 9680, а за 7 місяців 2001р. — ще 3800 правопорушень, пов'язаних із незаконним тиражуванням та розповсюдженням продукції, що містить об'єкти інтелектуальної власності; було порушено 338 кримінальних справ у 2000р. і 49 — у 2001р. Оперативно-розшуковими заходами охоплено 107 українських та іноземних суб'єктів підприємницької діяльності, які замовляли тиражування оптичних дисків на українських заводах.

У 2000р. було виявлено 5080 правопорушень у сфері інтелектуальної власності, в т.ч. 766 фактів незаконного ввезення, 577 — незаконного виготовлення, 3737 — реалізації контрафактної продукції. Знешкоджено 47 підпільних цехів з виготовлення аудіо- та відеопродукції.

Дані Міністерства внутрішніх справ України¹⁵² свідчать про те, що за 9 місяців 2001р. серед перевірених 12 тис. підприємств у різних регіонах України на кожному другому з них виявлені порушення встановленого законодавством України порядку тиражування та розповсюдження об'єктів інтелектуальної власності. Міністерством порушено 221 кримінальну справу, з яких 63 — за порушення авторських і суміжних прав, в той час як за весь 2000р. було виявлено лише 19 таких злочинів. Понад 4200 осіб притягнуті до адміністративної відповідальності. Припинено незаконну діяльність 16 “підпільних” цехів, що займалися виробництвом і розповсюдженням контрафактної продукції у Волинській, Закарпатській, Запорізькій, Луганській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Харківській областях та на Придніпровській залізниці. У правопорушників вилучено 257 тис. відеокaset, 235 тис. аудіокaset та 217 тис. компакт-дисків (всього — 709 тис. одиниць) на загальну суму 7,8 млн. грн.

За даними Антимонопольного комітету України¹⁵³, з 1997р. ним припинено близько 400 порушень законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, переважно у зв'язку з неправомірним використанням знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань, назв місць походження товарів. Непоодинокими є порушення, пов'язані з поширенням інформації, що вводить в оману.

В результаті здійснених співробітниками управлінь боротьби з економічною злочинністю, боротьби з організованою злочинністю, районними та міською прокуратурою в м.Києві понад 30 контрольних та оперативних закупівель персональних комп'ютерів порушено 21 кримінальну справу за статтею 176 нового Кримінального кодексу України, що набув чинності з 1 вересня 2001р.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Серед населення ці мотиви були також визнані превалюючими — відповідно 28,8% та 23,3% опитаних.

¹⁵⁰ Інформаційний лист голови Державної податкової адміністрації України М.Азарова від 1 жовтня 2001р.

¹⁵¹ Державний департамент інтелектуальної власності інформує про боротьбу з порушеннями прав на об'єкти інтелектуальної власності. — Світ, №35-36, вересень 2001р., с.3.

¹⁵² Інформаційний лист Головного управління Державної служби боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України від 3 жовтня 2001р.

¹⁵³ Див. статтю О.Мельниченка, розміщену в цьому журналі.

¹⁵⁴ Бернатов А. Сводка с антипиратского фронта. — Компьютерное обозрение, 2001, №36, с.22.

Можливо, саме через це кількість звернень до судів із спорами з питань інтелектуальної власності, хоча й зростає, але залишається дуже невеликою і явно не відповідає кількості правопорушень. У 2000р. розглянуто лише 96 справ, серед яких 21 — за позовами іноземних осіб. При цьому, не було жодного (!) позову від американських компаній та *IFPI* з приводу найбільш гучної суперечки стосовно піратського виготовлення в Україні компакт-дисків¹⁵⁵.

3.7 ГОЛОВНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

До основних проблем організації та забезпечення ефективного функціонування системи охорони інтелектуальної власності в Україні слід віднести наступні:

❖ **Відсутність належної координації діяльності органів державного управління.** Зокрема, йдеться про необхідність більш скоординованих дій з боку Міністерства освіти і науки України, Міністерства промислової політики України, Міністерства фінансів України, Міністерства

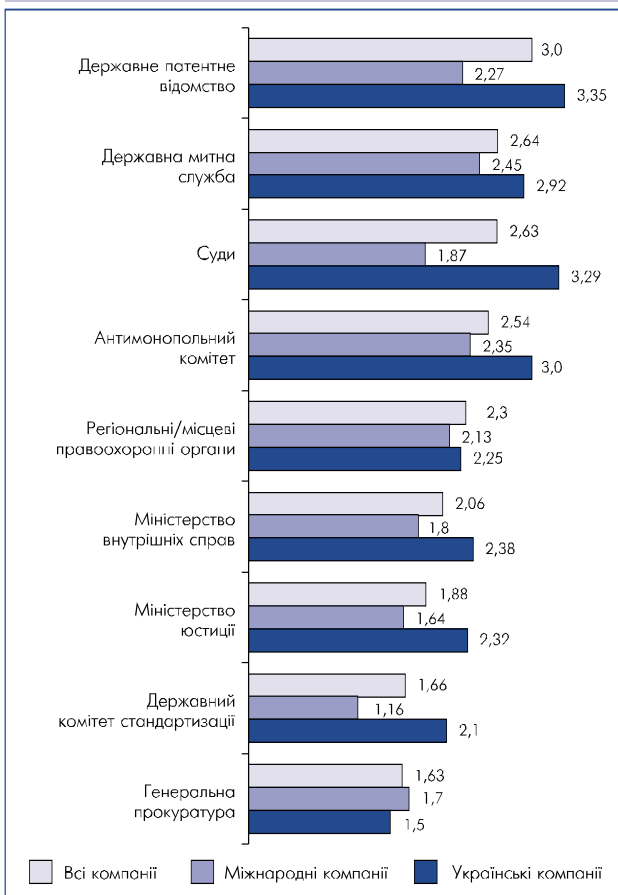
економіки та з питань європейської інтеграції України, Фонду державного майна України, які мають активно співпрацювати з недержавними установами та громадськими організаціями. За оцінками експертів, створений Міжвідомчий комітет з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності функціонує незадовільно і за останні півроку практично не проводив засідань.

❖ **Недостатня ефективність діяльності структур, що забезпечують охорону прав інтелектуальної власності.** За даними опитування, яке було ініційоване та проведене від імені Коаліції з питань захисту прав інтелектуальної власності (*CIPR*), Торгово-промислової палати України та Європейської бізнес-асоціації компаніями *MAGRAM Market Research* та *The PBN Company* в січні-березні 2000р. серед 102 відомих компаній, що оперують на ринку України (діаграма "Оцінки урядових агентств у захисті прав інтелектуальної власності")¹⁵⁶, практично всі державні органи отримали оцінку нижче "3" за п'ятибальною шкалою.

❖ **Недостатність сучасних технологій управління та технічного забезпечення в системі відомств з питань охорони інтелектуальної власності, особливо щодо належного інформаційного забезпечення діяльності у цій сфері.** Явно недостатнім є рівень автоматизації процесів, пов'язаних з реєстрацією заявок на отримання охоронних документів та їх експертизою. Відсутні електронні бази даних патентної бібліотеки, що уможлиблювала б дистанційний доступ користувачів з регіонів України та з-за кордону. За інформацією Укрпатенту, деякі країни вже відмовляються надавати свою патентну інформацію, що міститься на CD-ROM, в обмін на патентну документацію України, представлену на папері. Вирішення останньої проблеми шукають зараз у регіональному співробітництві країн-членів СНД, які з 1997р. (за технічної та фінансової підтримки Європейського патентного відомства) реалізують **проект спільного регіонального патентно-інформаційного продукту країн СНД на CD-ROM**¹⁵⁷.

До цих проблем слід додати й **нерозвиненість системи надання послуг в галузі охорони інтелектуальної власності, що пов'язане із загальним станом інфраструктури цієї діяльності, особливо в регіонах.** Все це зумовлює складність процедур охорони прав і забезпечення їх захисту в разі порушення. На сьогодні ці недоліки певною мірою нейтралізуються за рахунок функціонування так званих деклараційних патентів (що видаються на 6-річний термін і для отримання якого потрібен час не більше року)¹⁵⁸, що є альтернативою отримання 20-річного патенту за повною процедурою кваліфікаційної експертизи, яка може тривати 4-5 років і більше¹⁵⁹ та є значно дорожчим заходом для отримувача. Але, мабуть, більш оптимальним рішенням на перспективу стало б значне скорочення терміну та здешевлення процедур отримання "кваліфікованого" 20-річного патенту¹⁶⁰. Зараз Державний департамент інтелектуальної власності ставить завдання скоротити до кінця 2002р. строк розгляду заявок на видачу патенту на винахід до 30 місяців, а для видачі свідоцтва на знак для товарів і послуг — до 20 місяців¹⁶¹.

Оцінки урядових агентств у захисті прав інтелектуальної власності

¹⁵⁵ Державний департамент інтелектуальної власності інформує, с.6.

¹⁵⁶ Основні результати цього дослідження надані УЦЕПД Комітетом Верховної Ради України з питань освіти і науки.

¹⁵⁷ Кочеткова А. Міжнародний обмін патентною документацією. — Інтелектуальна власність, 2001, №7, с.22.

¹⁵⁸ Питома вага таких патентів у 2000р. складала 70%.

¹⁵⁹ У розвинутих країнах такий термін, залежно від системи експертизи, складає 2-7 років. В Росії патент можна одержати за 1,0-1,5 роки. Див.: Красовська А. Скорочення строків розгляду заявок і видачі охоронних документів стає реальністю. — Інтелектуальна власність, 2000, №12, с.7; Фахівці консультують. — Інтелектуальна власність, 2001, №5-6, с.54.

¹⁶⁰ Див. детальніше: Глухівський Л. Деклараційний патент: за і проти. — Інтелектуальна власність, 2001, №7, с.8-12.

¹⁶¹ Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 25 жовтня 2001р.

❖ **Недостатність у держави коштів для розгортання надійної системи захисту інтелектуальної власності.** В державному бюджеті України на 2001р. для цього було передбачено 19 млн. грн. У 2000р. загальна сума витрат на цю мету становила 12,5 млн. грн., причому на автоматизацію технологічних і виробничих процесів було витрачено лише 2,6 млн. грн., на автоматизацію організаційно-виробничого процесу — 323 тис. грн., на інформаційну діяльність — 271 тис. грн., на проведення науково-дослідних робіт — 2,1 млн. грн., на організацію навчання та підвищення кваліфікації — 551 тис. грн., на розвиток міжнародного співробітництва — 192 тис. грн.¹⁶² Навряд чи цього достатньо для ефективного вирішення всіх актуальних проблем розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні, маючи на увазі, зокрема, потребу створення інфраструктури, побудованої на інформаційних технологіях, сприяння охороні інтелектуальної власності українських фізичних і юридичних осіб за кордоном. Водночас, відсутня цілеспрямована діяльність із залучення коштів недержавних структур з метою фінансування розвитку системи охорони інтелектуальної власності, що безпосередньо впливає з нерозвиненості недержавних форм регулювання цієї діяльності в країні.

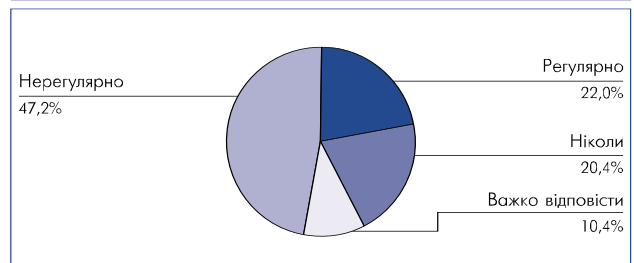
❖ **Недоліки вартісної оцінки, обліку та статистики у сфері інтелектуальної власності.** Чинні правила оцінки нематеріальних активів у країні не можуть бути визнані задовільними. Вони не дають можливості оцінювати реальну ринкову вартість багатьох об'єктів промислової власності. Внаслідок цього ці об'єкти власності вкрай незадовільно відображаються в активах підприємств, що призводить до істотної недооцінки їх балансової вартості. Ця обставина є передумовою для укладання нееквівалентних угод стосовно майна відповідних підприємств, що особливо помітно в ході приватизації державних підприємств і є небезпечним в разі участі у цьому процесі іноземних осіб. Відсутній ряд важливих (для науково обґрунтованого управління) статистичних показників, складених за міжнародною методологією, — щодо оцінки рівня надходжень і виплат роялті та ліцензійних платежів, частки високотехнологічного експорту.

3.8. ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

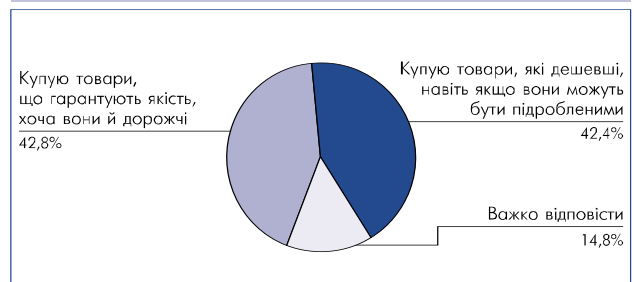
Характерною для України стала пануюча в суспільстві зневага до захисту прав інтелектуальної власності¹⁶³. На важливість цього чинника звернув увагу майже кожний другий експерт, що взяв участь в опитуванні УЦЕПД. Як свідчать результати загальнонаціонального опитування, досить високою є частота покупки населенням контрафактної продукції — 22% купують її регулярно і ще 47,2% — нерегулярно; лише п'ята частина населення ніколи не купує такої продукції (діаграма *“Як часто Вам доводилося купувати продукцію, марковану загальновідомими товарними знаками, що виявилася підробленою (контрафактною)?”*). На відміну від експертів, більше половини громадян не відносять проблеми охорони інтелектуальної власності до числа першорядних проблем економічного розвитку України¹⁶⁴.

Така модель поведінки населення значною мірою є наслідком культурно-етичної спадщини минулого, коли в суспільстві панувала державна власність, а результати діяльності в науковій та культурній сферах вважалися надбанням усього народу. В 1990-х роках така позиція знайшла й економічне підґрунтя — внаслідок обмеження доходів переважної частини населення. Через це 42,4% громадян України купують товари, які дешевші, навіть якщо вони можуть бути підробленими (діаграма *“Якими мотивами Ви керуєтеся купуючи товари, марковані загальновідомими товарними знаками?”*). Майже для 40% українських споживачів якість підроблених товарів виявляється цілком прийнятною (діаграма *“Оцінка якості підроблених товарів українськими споживачами”*). Це вказує на те, що деформація правових понять у значної частини громадян підтримується невибагливістю їх вимог до якості — що є нормою для малозабезпечених верств населення.

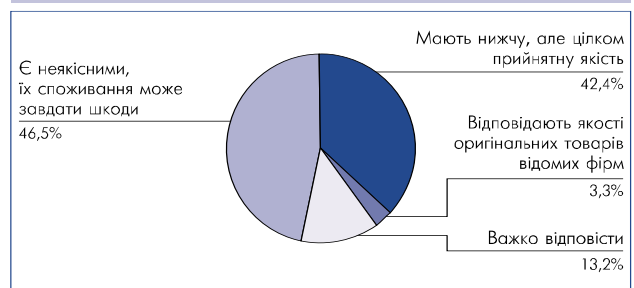
Як часто Вам доводилося купувати продукцію, марковану загальновідомими товарними знаками, що виявилася підробленою (контрафактною)?
% опитаних громадян

Якими мотивами Ви керуєтеся купуючи товари, марковані загальновідомими товарними знаками,
% опитаних громадян

Оцінка якості підроблених товарів українськими споживачами,
% опитаних громадян

¹⁶² Річний звіт Державного департаменту інтелектуальної власності, 2000, с.35.

¹⁶³ В рамках BOIV цьому питанню приділяють надзвичайно велику увагу, формулюючи з цього приводу програму “формування свідомості” (*awareness building*).

¹⁶⁴ 39% опитаних вважають, що вони мають деяке, але не першорядне значення, а 14,2% — що взагалі не мають істотного значення.

Є чимало свідчень про те, що внаслідок низької правової та економічної культури суб'єкти науково-технічної та економічної діяльності нерідко добровільно відмовляються від використання вже існуючих механізмів захисту своїх інтересів як власників.

А високий рівень зневаги до питань інтелектуальної власності на рівні окремих органів державного регулювання може пояснюватися, передусім, високим рівнем корупції, корисливими інтересами чиновників, які в багатьох випадках мають прямий зиск від недостатньо сильної та неефективної системи охорони інтелектуальної власності, зокрема, передачі за безцінь за кордон цінної інформації щодо об'єктів, які мають захищатися законом, замість укладання на нормальних умовах договорів про надання прав на користування (трансфер технологій).

Низькі стандарти захисту інтелектуальної власності в Україні багато в чому визначаються значною нестачею кваліфікованих фахівців у цій сфері, що потребує досить великого обсягу специфічних знань. На жаль, лише з 2000р. в цьому питанні почали з'являтися деякі позитивні зрушення¹⁶⁵. Але й сьогодні потужність освітньої системи є низькою і не може задовольнити попит на фахівців цього профілю. Так, у 2000р. на перший курс Інституту інтелектуальної власності і права були зараховані лише 39 осіб, а на другому курсі продовжували навчання 42 особи. В Харківському міжгалузевому інституті підвищення кваліфікації кадрів з нових напрямів розвитку техніки і технологій при Харківському національному технічному університеті "ХПІ", що готує менеджерів інтелектуальної власності, перший випуск спеціалістів з інтелектуальної власності становив 39 осіб¹⁶⁶.

В цьому контексті проблеми створення дієвої системи охорони інтелектуальної власності є питанням, що виходить далеко за межі власне сфери утворення та обміну результатами творчої діяльності та

їх використання в економіці. Мова йде про комплексну інституційну проблему, вирішення якої неможливе поза подальшим розвитком ринкової моделі поведінки суб'єктів означеної діяльності.

ВИСНОВКИ

Тенденції у сфері реєстрації та використання прав інтелектуальної власності в Україні залишаються дуже суперечливими і ще не свідчать про ефективне функціонування створеної останніми роками системи охорони інтелектуальної власності.

Спостерігається нестабільність умов для винахідницької діяльності внаслідок, головним чином, погіршення матеріально-технічних і фінансових умов діяльності у сфері науки і технологій. Недостатньо високою є оцінка нинішньої системи генерації та використання винаходів в Україні з боку іноземних юридичних і фізичних осіб, невисоким залишається й інтерес іноземних виробників до українського ринку високотехнологічних виробів. Вкрай незначними за обсягом є операції з укладання договорів на передачу прав стосовно об'єктів промислової власності.

Позитивний процес усвідомлення підприємцями переваг, які дає в конкурентній боротьбі реєстрація товарного знаку, супроводжується численними порушеннями норм закону щодо добросовісної конкуренції

Сьогодні в Україні в умовах обмеженої платоспроможності населення в ряді сфер, особливо щодо комп'ютерних програм, аудіовізуальної продукції, діють стимули до споживання продукції, виготовленої з порушенням прав інтелектуальної власності, а також до її виробництва — через високі прибутки, які можна отримувати внаслідок недотримання прав інтелектуальної власності.

На відміну від сфери патентування винаходів, де Україна, за показником активності резидентів, знаходиться на рівні Росії і вище центральноєвропейських країн, що здійснили перехід до ринкової економіки (Польща, Угорщина) та більшості країн Східної Азії, що динамічно розвиваються, становище у сфері трансферу технологій (ліцензійного обміну) в Україні є вкрай негативним. За рівнем інтенсивності експорту високотехнологічної продукції Україна майже вдсятеро відстає від середньосвітового показника.

В структурі охорони інтелектуальної власності присутній серйозний дисбаланс: у відносно розвинутій системі патентування винаходів недорозвиненими є

¹⁶⁵ Зокрема, як значний позитивний крок слід відзначити відкриття Інститутом інтелектуальної власності і права у співпраці з громадською організацією "Українська система дистанційного навчання" навчального курсу "Вступ в інтелектуальну власність" в системі дистанційного навчання — UDL.

¹⁶⁶ Річний звіт Державного департаменту інтелектуальної власності, 2000, с.33.

елементи системи, що забезпечують комерціалізацію запатентованих досягнень. За несприятливого клімату для іноземного інвестування це призводить до негативних показників у галузі розвитку високотехнологічного експорту.

Найбільш гострими є проблеми охорони інтелектуальної власності в таких сферах, як охорона комп'ютерних програм і баз даних, захист від недобросовісної конкуренції, охорона знаків для товарів і послуг (товарних знаків), охорона виробників аудіовізуальної продукції.

В цілому, існуючі проблеми в цій галузі виходять далеко за межі власне сфери утворення та обміну результатами творчої діяльності та їх використання в економіці. Ми маємо справу з комплексною інституційною проблемою, вирішення якої неможливе поза подальшим розвитком ринкової моделі поведінки суб'єктів означеної діяльності.

Водночас, ключове значення для розв'язання всього комплексу проблем охорони інтелектуальної власності має ліквідація недоліків правової системи країни, в т.ч. недосконалостей законодавчої бази, забезпечення виконання законів, неефективної судової гілки влади (відсутність патентного суду). Досить значну роль відіграють і такі чинники, як пануюча в суспільстві зневага до захисту прав інтелектуальної власності. Спостерігається певна недооцінка економічних механізмів охорони інтелектуальної власності.

Стратегічно важливе значення на сучасному етапі мають адаптація системи охорони інтелектуальної власності в Україні до загальносвітових технологічних змін, забезпечення ефективної охорони нових технологічних об'єктів, передусім, пов'язаних із функціонуванням мережі Інтернет. У разі нежиття своєчасних заходів у цій сфері може виникнути проблема істотного технологічного відставання української системи охорони інтелектуальної власності, її несумісності із загальносвітовою системою.

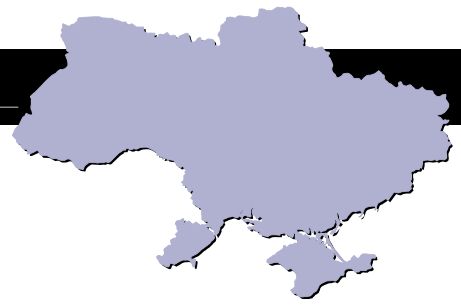
Проблеми у сфері охорони прав українських юридичних і фізичних осіб - власників інтелектуального продукту за кордоном пов'язані, насамперед,

із процесом передачі (трансферу) прав (або надання можливості використання) об'єктів інтелектуальної власності за кордон. Роль значущих негативних чинників тут відіграють: відсутність у держави коштів на патентування та здійснення реєстраційних процедур за кордоном, низький рівень правової культури в країні, відсутність належних знань та інформації про порядок захисту інтелектуальної власності за межами України, а також законодавча неврегульованість питань трансферу технологій, у т.ч. у випадку виїзду українських фахівців на роботу за кордон.

Незважаючи на активізацію зусиль правоохоронних органів України із захисту прав інтелектуальної власності, загальний рівень правопорушень у цій сфері залишається високим, що є підставою для звинувачення України в низьких стандартах охорони інтелектуальної власності, особливо стосовно аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення, фармацевтичних препаратів.

Головні проблеми організації і забезпечення функціонування системи охорони інтелектуальної власності в Україні включають:

- ❖ відсутність належної координації діяльності органів державного управління;
- ❖ недостатню ефективність діяльності структур, що забезпечують захист прав інтелектуальної власності;
- ❖ недостатність сучасних технологій управління та технічного забезпечення в системі відомств з питань охорони інтелектуальної власності, особливо щодо належного інформаційного забезпечення діяльності у цій сфері; нерозвиненість системи надання послуг у галузі охорони інтелектуальної власності, що пов'язана із загальним станом інфраструктури цієї діяльності, особливо в регіонах;
- ❖ недостатність у держави коштів для розгортання надійної системи охорони інтелектуальної власності, нерозвиненість недержавних форм регулювання цієї діяльності в Україні;
- ❖ недоліки вартісної оцінки, обліку і статистики у сфері інтелектуальної власності. ■

4. ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності має винятково велике значення для розвитку України в XXI столітті, що має базуватися на знаннях. Ця комплексна проблема потребує об'єднаних зусиль держави, всіх її органів управління та інститутів громадянського суспільства. Від успішної реалізації цього завдання вирає абсолютна більшість населення України, адже охорона інтелектуальної власності є фундаментом для забезпечення інноваційної моделі розвитку країни, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності в світовій соціально-економічній системі, де доходи від продажу ліцензій на запатентовані об'єкти вже складають близько \$100 млрд. на рік і зростають прискореними темпами. Ефективна охорона інтелектуальної власності сприятиме створенню робочих місць у нових галузях економіки. Одночасно це є запорукою створення цивілізованого ринкового середовища, в якому і підприємці, і споживачі будуть надійно захищені від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності, виробництвом фальсифікованих товарів.

Проблеми охорони інтелектуальної власності мають одночасно внутрішній і зовнішній виміри, які є однаково важливими.

В основному вже сформувалася глобальна система регулювання охорони інтелектуальної власності. Україна повинна адаптуватися до неї, якщо має намір розвиватися як складова світового господарства, а не як економіка, відгороджена від світових тенденцій соціально-економічного і технологічного розвитку. Останніми роками Україна значно активізувала процес входження в світові структури, що регулюють інтелектуальну власність, і вже є членом 15 з 26 універсальних міжнародних конвенцій і договорів у цій сфері. Однак, проблемою залишається незавершеність процесів набуття членства в СОТ та участі в Угоді про торгові аспекти прав інтелектуальної власності, а також приєднання до ряду міжнародних конвенцій і договорів. Велике значення для ефективної охорони інтелектуальної власності має процес входження України до регіональних європейських структур регулювання цієї сфери. Домінуючу роль у сфері двосторонніх відносин у цій галузі відіграють США, які є світовим технологічним лідером. Саме цей чинник, а не лише загроза санкцій, є потужним стимулом розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні.

Система органів регулювання сфери охорони інтелектуальної власності в Україні знаходиться у завершальній фазі формування; вона регулюється 37 законами і понад 100 підзаконними актами, здатна виконувати свої основні функції. Однак, ефективність системи знижується неадекватним технічним оснащенням інфраструктури та недостатнім розвитком недержавних установ регулювання діяльності у цій сфері. Про незавершеність формування системи свідчить відсутність нової редакції норм Цивільного кодексу щодо охорони інтелектуальної власності, чітких правових норм охорони фірмових найменувань,

раціоналізаторських пропозицій, селекційних досягнень у тваринництві, комерційної таємниці і ноу-хау, фольклору, народних художніх промислів і традиційних знань, а також оцінки інтелектуальної власності.

Тенденції у сфері реєстрації та використання прав інтелектуальної власності залишаються суперечливими і не свідчать про ефективне функціонування системи її охорони. Нестабільність умов для винахідницької і раціоналізаторської діяльності через, головним чином, погіршення матеріально-технічних і фінансових умов у інноваційній сфері, спричинила зменшення, порівняно з 1995р., чисельності винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторів майже на третину, а кількості підприємств, що беруть участь у створенні та використанні об'єктів промислової власності, — вдвічі. Вкрай незначними є операції з укладання договорів на передачу прав стосовно об'єктів промислової власності.

В структурі системи охорони інтелектуальної власності недорозвинутими є елементи, що забезпечують комерціалізацію запатентованих досягнень. За несприятливого клімату для іноземного інвестування це спричиняє низький показник високотехнологічного експорту на душу населення, за яким Україна майже вдвітеро відстає від його середньосвітового значення.

Експертне опитування засвідчує, що найбільш гострим є проблеми інтелектуальної власності у сферах охорони знаків для товарів і послуг (товарних знаків), комп'ютерних програм і баз даних, охорони виробників аудіовізуальної продукції, захисту від недобросовісної конкуренції.

Понад 60% опитаних експертів вважають, що ключове значення для розв'язання комплексу проблем охорони інтелектуальної власності має ліквідація недоліків економіко-правової системи країни, в т.ч. недосконалостей законодавчої бази, забезпечення виконання законів, неефективної судової гілки влади (відсутність патентного суду). Досить значну негативну роль відіграє пануюча в суспільстві зневага до охорони прав інтелектуальної власності.

Спостерігається певна недооцінка соціально-економічних механізмів охорони інтелектуальної власності. В умовах обмеженої платоспроможності широких верств населення діють потужні стимули до придбання і споживання продукції, виготовленої з порушенням прав інтелектуальної власності. Майже 70% населення України споживає підроблену продукцію, марковану загальновідомими товарними знаками.

Стратегічно важливе значення мають адаптація системи охорони інтелектуальної власності в Україні до загальносвітових технологічних змін, забезпечення ефективної охорони нових технологічних об'єктів, передусім, пов'язаних із функціонуванням мережі Інтернет.

Проблеми охорони прав українських власників інтелектуального продукту за кордоном пов'язані, насамперед, з відсутністю у держави коштів на патентування та здійснення реєстраційних процедур за кордоном, низьким рівнем правової культури в країні,

відсутністю належних знань та інформації про порядок захисту інтелектуальної власності за межами України, законодавчою неврегульованістю питань трансферу технологій.

Незважаючи на активізацію зусиль правоохоронних органів із захисту прав інтелектуальної власності, **загальний рівень правопорушень у цій сфері залишається високим**, особливо стосовно аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення (частка піратської продукції становить відповідно 95% та 89% ринку), фармацевтичних препаратів. Це є підставою для звинувачення України в низьких стандартах охорони інтелектуальної власності.

Ключові проблеми організації та забезпечення функціонування системи охорони інтелектуальної власності в Україні включають: відсутність належної координації діяльності органів державного управління; недостатню ефективність діяльності структур, що забезпечують захист прав інтелектуальної власності; відсутність системи підготовки та перепідготовки спеціалістів у сфері інтелектуальної власності, науково-методичного забезпечення цього процесу; недостатність сучасних технологій управління, технічного та інформаційного забезпечення в системі відомств з питань охорони інтелектуальної власності; нерозвиненість системи надання послуг у галузі охорони інтелектуальної власності, що пов'язане з незадовільним станом інфраструктури цієї діяльності, особливо в регіонах; недостатність у держави коштів для розгортання надійної системи охорони інтелектуальної власності; недоліки вартісної оцінки, обліку та статистики у сфері інтелектуальної власності.

Виходячи з цих висновків, нагальним є завершення формування цілісної та ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні за наступними пріоритетними напрямками.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ УМОВ

❖ Верховній Раді України до кінця 2002р. завершити процес прийняття законодавчих актів (включаючи внесення змін і доповнень до чинних законів), які привели б українське законодавство у відповідність до вимог Угоди ТРІПС, що є однією з ключових умов вступу України до СОТ.

❖ Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти в грудні 2001р. провести парламентські слухання “Законодавство України у сфері інтелектуальної власності: проблеми вступу до СОТ”.

❖ Міністерству освіти і науки України до 1 липня 2002р. внести на розгляд Кабінету Міністрів України, з наступним поданням до Адміністрації Президента України, перелік доповнень до чинної Програми інтеграції України до Європейського Союзу — в частині уточнення інституційних і фінансових ресурсів, необхідних для реалізації заходів з охорони інтелектуальної власності.

❖ Державному департаменту інтелектуальної власності:

➢ спільно з Комітетом Верховної Ради України з питань освіти і науки до 1 липня 2002р. вивчити питання про доцільність приєднання України до наступних міжнародних конвенцій та договорів: Мадридська угода про припинення використання неправдивих або таких, що вводять в оману, зазначень походження товарів 1891р. (в редакції Стокгольмського акту 1967р.); Лісабонська угода про захист назв місця походження та їхню міжнародну реєстрацію

1958р.; Локарнська угода про Міжнародну класифікацію промислових зразків 1968р. (зі змінами 1979р.); Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію 1971р. (зі змінами 1979р.); Віденська угода про Міжнародну класифікацію зображувальних елементів знаків 1973р. (зі змінами 1985р.); Брюссельська конвенція про розповсюдження сигналів, що несуть програми, які передаються через супутники 1974р.; Договір про міжнародну реєстрацію аудіовізуальних творів (FRT) 1989р.; Вашингтонський договір про інтелектуальну власність стосовно інтегральних мікросхем 1989р.; Євразійська патентна конвенція 1994р.;

➢ разом з Українським інститутом промислової власності до 1 липня 2002р. вивчити питання про доцільність розробки довгострокової (на п'ять років) програми співробітництва з Європейським патентним відомством та Відомством з гармонізації на внутрішньому ринку (товарні знаки ЄС). Розробити комплекс довгострокових заходів щодо адаптації національної патентної системи до параметрів європейської патентної системи та європейської системи товарних знаків;

➢ на основі активної участі в роботі, яку веде Всесвітня організація інтелектуальної власності з питань охорони інтелектуальної власності в мережі Інтернет, у сферах біотехнології, фольклору, традиційних знань, до 1 липня 2002р. внести відповідні доповнення до Програми розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні на 2001-2004рр., спрямовані на підготовку нормативно-правових актів у цих сферах.

❖ Міністерству юстиції України до 1 січня 2002р. внести до переліку актів законодавства України, що потребують адаптації до законодавства ЄС, нормативні документи ЄС з питань охорони інтелектуальної власності в інформаційному суспільстві, мережі Інтернет.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ПРАВОВОГО ПОЛЯ

❖ Верховній Раді України:

➢ прискорити прийняття Книги IV “Інтелектуальна власність” нової редакції Цивільного кодексу України, з урахуванням концепції, запропонованої Державним департаментом інтелектуальної власності; провести роботу щодо ліквідації неузгодженостей між окремими нормативно-правовими актами з питань інтелектуальної власності;

➢ в 2002р. прийняти закон про створення Патентного суду України як органу спеціальної компетенції, уповноваженого розглядати спірні питання у сфері інтелектуальної власності в порядку адміністративного судочинства, включаючи питання захисту від недобросовісної конкуренції, пов'язані з правами інтелектуальної власності.

❖ Кабінету Міністрів України до 1 липня 2002р.:

➢ подати до Верховної Ради України законопроект про зміни до Закону України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за подання заявок на винаходи в іноземні держави до подання їх у національне патентне відомство;

➢ внести зміни до чинного Положення про порядок реєстрації та переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, спростити діючі реєстраційні процедури і зменшити розмір плати за реєстрацію до величини, що відображає реальні витрати на реєстрацію.

❖ Державному департаменту інтелектуальної власності до кінця 2002р. підготувати законопроекти

стосовно: охорони комерційної таємниці, включаючи питання ноу-хау; правової охорони раціоналізаторських пропозицій; трансферу технологій (включаючи регулювання питань патентування винаходів за кордоном, питання передачі технологій при виїзді фізичних осіб за кордон); оцінки інтелектуальної власності. Розробити методику оцінки вартості прав інтелектуальної власності.

❖ Науково-дослідному інституту інтелектуальної власності у 2002р. провести комплекс науково-дослідних робіт з проблем законодавчого забезпечення захисту інтелектуальної власності — з фінансуванням їх за рахунок бюджетних коштів, виділених на розвиток системи інтелектуальної власності.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

❖ Кабінету Міністрів України:

➤ забезпечити належний рівень координації діяльності міністерств і відомств шляхом регулярного проведення засідань Міжвідомчого комітету з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності;

➤ до 1 січня 2002р. прийняти постанову про створення у міністерствах і відомствах структурних підрозділів з питань інтелектуальної власності;

➤ до 1 березня 2002р. прийняти рішення про створення централізованого комп'ютерного банку даних щодо фірмових найменувань, зареєстрованих на території України;

➤ протягом 2002-2004рр. вжити заходів щодо впровадження новітніх інформаційних технологій у систему охорони інтелектуальної власності в Україні, зокрема стосовно патентної бібліотеки громадського користування — з використанням досвіду ВОІВ та інших країн.

❖ Державному департаменту інтелектуальної власності:

➤ спільно зі Службою безпеки України, Міністерством промислової політики України, Міністерством оборони України, Національною Академією наук України в 2001-2002рр. провести інвентаризацію винаходів колишнього СРСР із грифами "Для службового користування" і таємних, що належать українським заявникам — з метою розсекречування, зняття грифу "ДСК", перетворення їх у патенти України для подальшого використання у народному господарстві, трансферу технологій, а також оцінки технічного рівня продукції та рівня технологій;

➤ спільно зі Всеукраїнською асоціацією патентних повірених, Товариством винахідників і раціоналізаторів України до кінця 2002р. розробити й розпочати впровадження заходів щодо розширення мережі регіональних організацій з надання широкого комплексу послуг у сфері охорони інтелектуальної власності, з використанням, в разі необхідності, співробітництва з регіональними відділеннями Торгово-промислової палати України.

❖ Державному комітету статистики України до 1 січня 2003р. розробити й подати до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо приведення національної статистики стосовно інтелектуальної власності у відповідність до міжнародних стандартів у цій сфері.

❖ Власникам інтелектуального продукту (юридичним і фізичним особам), а також творчим спілкам України активізувати процес створення недержавних організацій з питань охорони інтелектуальної власності, а найбільш потужним з них — вивчити питання про входження до відповідних міжнародних недержавних організацій.

ЗАХИСТ ПРАВ ВЛАСНИКІВ І СПОЖИВАЧІВ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Адміністрації Президента України:

➤ до 1 січня 2002р. внести зміни до Положення про Державний комітет стандартизації, метрології та сертифікації України, затверджене Указом Президента України №926 від 26 липня 2000р. стосовно надання Державному комітету відповідних повноважень для ефективного захисту споживачів від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням товарних знаків та інших об'єктів інтелектуальної власності;

➤ до 1 березня 2002р. підготувати Указ Президента України стосовно посилення координації діяльності органів виконавчої влади, в т.ч. правоохоронних органів, з метою створення цілісної системи забезпечення (в т.ч. інформаційного) дотримання законодавства про охорону інтелектуальної власності.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВАЖЕЛІВ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

❖ Кабінету Міністрів України до 1 січня 2003р.:

➤ розробити систему економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) комерціалізації запатентованих науково-технічних досягнень;

➤ створити Фонд сприяння патентуванню українських винаходів за кордоном, передбачити його часткове фінансування з Державного бюджету в рамках окремої статті бюджетних витрат на охорону інтелектуальної власності;

➤ передбачити в Державному бюджеті належне фінансування витрат на розвиток інфраструктури охорони інтелектуальної власності, модернізацію технічної бази державних установ цієї сфери та впровадження в них новітніх інформаційних технологій.

ОСВІТА ТА ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

❖ Державному комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України спільно з Міністерством юстиції України, Державним департаментом інтелектуальної власності до 1 липня 2002р. розробити плани проведення в українських ЗМІ широкомасштабної освітньої кампанії, спрямованої на формування у населення України правової культури, поваги до інтелектуальної власності та базових знань про права власників інтелектуального продукту і механізми його охорони, в т.ч. за кордоном.

❖ Міністерству освіти і науки України:

➤ в рамках Концепції реформування системи освіти в Україні передбачити впровадження в середній школі ознайомчих курсів (розділів) з основами інтелектуальної власності та відповідних спецкурсів у вищих навчальних закладах;

➤ спільно з Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності в 2001-2002рр. розробити систему організації навчання, підготовки та перепідготовки спеціалістів у сфері інтелектуальної власності, науково-методичне забезпечення цього процесу;

➤ протягом 2002-2003рр. запровадити систему дистанційного навчання фахівців у галузі інтелектуальної власності за допомогою Інтернет з використанням досвіду ВОІВ; опрацювати питання щодо ширшого використання можливостей Всесвітньої академії ВОІВ для підготовки фахівців вищого рівня кваліфікації.

На думку експертів УЦЕПД, реалізація цих пропозицій сприятиме подальшому розвитку та якісному вдосконаленню системи охорони інтелектуальної власності в Україні, прискоренню економічного розвитку та підвищенню міжнародного іміджу нашої держави. ■

ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Василь РОГОВИЙ,
віце-прем'єр-міністр України

1. Як можна оцінити сучасний стан охорони інтелектуальної власності в Україні та її відповідність міжнародним нормам?

Оцінюючи стан захисту прав інтелектуальної власності в Україні, слід брати до уваги, перш за все, його правові та організаційні аспекти. На сьогодні в країні вже створена нормативно-правова база, що в цілому забезпечує охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності та відповідає вимогам, встановленим міжнародними правовими актами. Правові норми набуття, здійснення та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності викладені в Конституції України, Законі України "Про власність", дев'яти спеціальних законах про охорону інтелектуальної власності, Цивільному, Кримінальному, Митному кодексах і Кодексі про адміністративні правопорушення, більш ніж у 80 підзаконних актах, що діють у цій сфері, а також у міжнародних договорах, учасницею яких є Україна.

При цьому, слід зазначити, що в частині набуття та здійснення прав на об'єкти інтелектуальної власності національне законодавство відповідає міжнародним нормам, лише в частині норм захисту прав інтелектуальної власності існує певна невідповідність. Проте, нормативно-правова база постійно розвивається й удосконалюється — з урахуванням стандартів, прийнятих у країнах-членах СОТ і ЄС, та відповідно до зовнішньоекономічних пріоритетів державної політики. Так, вступ України до СОТ потребує гармонізації українського законодавства з нормами та принципами цієї міжнародної організації. Тому нагальним завданням є приведення національного законодавства у відповідність до норм Угоди про торговельні

аспекти прав інтелектуальної власності, що є однією із найважливіших угод СОТ. Відповідний законопроект передбачається розробити вже до кінця 2001р.

Формування законодавчої бази супроводжується впровадженням механізмів реалізації правових норм і розбудовою відповідної інфраструктури. Так, у системі Міністерства освіти і науки України діють Державний департамент інтелектуальної власності, Український інститут промислової власності, Українське агентство з авторських і суміжних прав. Отже, можна стверджувати, що сьогодні в Україні активно здійснюється удосконалення державної системи правової охорони інтелектуальної власності, спрямоване на забезпечення проголошених Конституцією України прав на захист інтелектуальної власності.

2. Якими є основні проблеми, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності?

Зараз найважливішою проблемою є забезпечення правової основи застосування заходів із протидії виробництву та розповсюдженню контрафактної продукції. Простіше кажучи, — боротьби з піратством, яке сприймається міжнародним співтовариством як економічний злочин. На жаль, піратство в Україні набуло значних масштабів, що викликає занепокоєння світової спільноти, зокрема Сполучених Штатів Америки. Як відомо, Офіс Торгового представника США здійснив офіційну публікацію про рішення скасувати привілеї України, визначені Загальною системою преференцій, і про наміри застосувати до нашої держави більш жорсткі торговельні санкції з огляду на неналежний рівень захисту прав інтелектуальної власності.

Усвідомлюючи необхідність формування в Україні цивілізованого ринку інтелектуальної власності як важливої умови інтеграції у світову економіку, Уряд України вважає одним із своїх стратегічних завдань забезпечення захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності на рівні розвинутих країн. І вже протягом останніх двох років в Україні боротьба з піратством у сфері інтелектуальної власності набула ознак державної політики.

Після підписання в червні 2000р. Українсько-американської спільної програми дій по боротьбі з нелегальним виробництвом оптичних носіїв інформації, в Україні здійснена значна кількість заходів зі

створення правового поля та організації ефективного захисту прав інтелектуальної власності. А після прийняття Верховною Радою України законопроекту про особливості виробництва, експорту та імпорту дисків для лазерних систем зчитування, буде забезпечена адекватність національної законодавчої системи у сфері захисту авторських і суміжних прав міжнародним вимогам, включаючи вимоги Міжнародної федерації індустрії звукозапису.

Кабінет Міністрів України неодноразово наголошував на своїй готовності й надалі вживати всіх легітимних заходів для забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в Україні з дотриманням норм міжнародного права.

3. Яких заходів потрібно вжити в пріоритетному порядку для вирішення проблем охорони інтелектуальної власності в Україні?

Поняття “охорона інтелектуальної власності” містить три складові: набуття, здійснення та захист прав інтелектуальної власності. У свою чергу, інтелектуальна власність, як юридична категорія, включає дві основні сфери прав: авторське та суміжні права і промислову власність; останнім часом вирізняють також нетрадиційні об’єкти інтелектуальної власності. Тому не можна говорити, що здійснення певних пріоритетних заходів вирішить цілу низку проблем, які існують в Україні сьогодні й виникатимуть надалі у сфері охорони інтелектуальної власності. До речі, навіть у країнах, які відзначають сторічні ювілеї існування державних інституцій у цій сфері, також є багато проблем, що потребують вирішення. Головне — що в Україні чітко визначені шляхи вирішення існуючих проблем. Можна лише зауважити, що надзвичайно важливим є сьогодні законодавче забезпечення заходів, пов’язаних із захистом авторського та суміжних прав. Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до Світової організації торгівлі” визначає перелік законопроектів для їх першочергового прийняття Верховною Радою України, серед них — і згаданий вище законопроект про особливості виробництва, експорту та імпорту дисків для лазерних систем зчитування та три законопроекти про приєднання України до міжнародних договорів у сфері авторського та суміжних прав, які адмініструє Всесвітня організація інтелектуальної власності. ■

1. Як можна оцінити сучасний стан охорони інтелектуальної власності в Україні та її відповідність міжнародним нормам?

За десять років незалежності Україна досягла значних успіхів у розвитку законодавчої системи охорони інтелектуальної власності. Водночас, постійно докладаються зусилля до поліпшення існуючої нормативної бази та здійснення ефективного контролю за дотриманням законодавства в цій галузі.

Так, 20 вересня 2001р. Верховна Рада України прийняла та направила на підпис Президента України надзвичайно важливі закони, якими ратифіковані три універсальні конвенції у сфері захисту інтелектуальної власності. А саме: Закон України “Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми” (надає виконавцям право на відтворення, право на поширення, право на прокат і право зробити фонограму доступною); Закон України “Про приєднання України до Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення” (забезпечує охорону прав виконавців під час виконання творів, а також право виробників фонограм і органів мовлення забороняти відтворення фонограм); Закон України “Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право”.

У 1994р. була ратифікована Угода про партнерство та співробітництво, укладена з Європейським Союзом 16 червня 1994р. Угода визначає основні напрями наближення українського законодавства до правових норм ЄС. Зокрема, частина VI Угоди має назву “Конкуренція, захист інтелектуальної, промислової і комерційної власності та співробітництво в галузі законодавства”. Фактично, з цього моменту розпочався процес адаптації законодавства України до законодавства ЄС. На сьогоднішній день до третього читання підготовлена книга четверта проекту Цивільного кодексу, що має назву “Право інтелектуальної власності”. Цей проект повністю відповідає міжнародним стандартам у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

У 1993р. був прийнятий Закон України “Про авторське право і суміжні права”, який на момент прийняття, за оцінкою західних експертів, повністю відповідав вимогам СОТ. Але згодом виникла потреба у внесенні до нього певних змін. Тому на розгляд Верховної Ради України внесено проект Закону “Про внесення змін до Закону про

авторське право і суміжні права”; Президент України визначив цей проект як невідкладний, і на цей час проект опрацьовується в профільному Комітеті Верховної Ради України.

Положення проекту повністю гармонізовані з відповідними міжнародними стандартами та цілком відповідають вимогам Угоди ТРІПС, приєднання до якої є однією з головних вимог входження України до СОТ. Проект також містить положення про ретро-активний захист авторських і суміжних прав, що відповідає зобов'язанням України за Женевською конвенцією 1971р.

Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про охорону прав на сорти рослин”, викладений як нова редакція чинного Закону України “Про охорону прав на сорти рослин”, відповідає вимогам статті 27 Угоди ТРІПС і Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин від 2 грудня 1961р. З прийняттям цього Закону, Україна зможе приєднатися до зазначеної Конвенції.

Захист прав інтелектуальної власності забезпечується в Україні ефективними засобами примусу. У квітні 2001р. Парламент прийняв новий Кримінальний кодекс, статті 177 та 178 якого передбачають, зокрема, суворі покарання за порушення прав на інтелектуальну власність, що відповідає розділу 5 частини III Угоди ТРІПС. Безумовно, це є надзвичайно позитивним кроком на шляху вдосконалення нормативної бази із забезпечення прав інтелектуальної власності в Україні.

Крім того, в Кодексі про адміністративні порушення визначена відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, що сприяє встановленню ефективного механізму захисту прав інтелектуальної власності українських (або іноземних) громадян на території країни або на її кордоні.

Згідно з українським законодавством, національний режим, так само як і рівний захист усіх іноземних

власників авторських і суміжних прав, надається всім громадянам держав, що є учасниками конвенцій, у яких бере участь і Україна.

В Україні діє ефективна система судового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, про що свідчить зростання розглянутих в українських судах справ за позовами від іноземних правовласників.

Отже, можна підсумувати, що Україна інтенсивно й успішно веде роботу, спрямовану на забезпечення ефективності національної законодавчої системи захисту прав у сфері інтелектуальної власності та її відповідності міжнародним правовим стандартам. ■

Леонід ЄФІМЕНКО,
заступник державного
секретаря Міністерства
юстиції України

1. Як можна оцінити сучасний стан охорони інтелектуальної власності в Україні та її відповідність міжнародним нормам?

Законодавством України визначені основні засади належної охорони прав інтелектуальної власності та механізми здійснення адміністративних і судових процедур її захисту. Так, одним із кроків зміцнення судового захисту прав інтелектуальної власності стало створення влітку 2001р. в складі господарських судів України відповідних спеціалізованих колегій. Крім того, Україна є учасницею багатьох міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності. Зараз відбувається активний процес адаптації національного законодавства до основних вимог Європейського Союзу та положень Угоди ТРІПС.

Серед основних законодавчих заходів зі зміцнення захисту інтелектуальної власності, вжитих останнім часом, можна назвати посилення кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, прийняття нової редакції Закону України “Про авторське право і суміжні права”, проведення цілої низки заходів з протидії виробництву та розповсюдженню контрафактної аудіовізуальної продукції, встановлення порядку контролю за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності тощо.

Безперечно, це лише перші кроки на шляху до встановлення в країні належних умов охорони та повноцінного захисту інтелектуальної власності, але процес їх вдосконалення має постійний характер. Тому можна стверджувати, що в кінцевому підсумку в Україні буде сформована система охорони інтелектуальної власності, яка відповідатиме світовим стандартам.

2. Якими є основні проблеми, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності?

До найважливіших проблем варто віднести розподілення прав на об'єкти інтелектуальної власності, що створюються за державні кошти, забезпечення підтримки патентоздатних винаходів за кордоном та належного захисту нерозкритої інформації, так званого "ноу-хау", що вимагає, у першу чергу, відповідного законодавчого закріплення дієвих процедур захисту. Цим проблемам слід приділити першорядну увагу, оскільки вони тісно пов'язані з питанням безпеки України та розвитку її потенціалу в майбутньому.

Інша проблема, що теж потребує законодавчого врегулювання, — забезпечення захисту прав інтелектуальної власності (авторського права, прав на знаки для товарів і послуг тощо) в мережі Інтернет. Невирішеними у цьому секторі залишаються також питання реєстрації доменних імен та питання реклами.

Важливою є і проблема захисту прав на сорти рослин, а також біотехнологій.

Не можна обійти увагою і проблему розповсюдження контрафактної продукції, — не лише аудіовізуальних творів і фонограм, а й товарів, які виробляються та розповсюджуються з незаконним використанням товарних знаків, що, в свою чергу, породжує проблему недобросовісної конкуренції.

Звичайно, це ще далеко не всі проблеми, які необхідно вирішувати для створення належної системи охорони прав інтелектуальної власності. Але головним є те, що ці проблеми в Україні ставляться та поступово вирішуються.

3. Яких заходів потрібно вжити в пріоритетному порядку для вирішення проблем охорони інтелектуальної власності в Україні?

До пріоритетних заходів зі зміцнення охорони інтелектуальної власності в Україні варто віднести, по-перше, приведення національного законодавства у цій сфері у відповідність до вимог ЄС та Угоди ТРІПС; по-друге, опрацювання підзаконних актів з метою усунення розбіжностей, скасування застарілих положень і приведення цих актів у відповідність до чинних законів України та міжнародних угод, учасницею яких Україна вже стала, або має намір стати, а також з метою формування структурованого законодавства.

Крім того, важливими є питання підготовки відповідних спеціалістів і формування в громадській свідомості поваги до прав інтелектуальної власності. Останнє потребує освітніх і рекламних заходів із залученням ЗМІ, поширення інформації про конституційно закріплені принципи та права кожної людини на результати її творчої діяльності.

Загалом, складно перелічити всі необхідні та можливі заходи, які б слугували забезпеченню прав інтелектуальної власності. Важливо розуміти значимість цих прав і їх належної охорони, адже розумова діяльність людини, втілення її творчих задумів присутні в кожній найменшій частині нашого життя, що, безперечно, вимагає поваги та гідного ставлення. ■

1. Як можна оцінити сучасний стан охорони інтелектуальної власності в Україні та її відповідність міжнародним нормам?

Чинні законодавчі акти про промислові та авторські права були прийняті набагато раніше, ніж фальсифікація і піратство перетворилися на проблеми, що стали справляти істотний вплив на міжнародну торгівлю.

Принципи й норми міжнародної багатосторонньої торговельної системи ГАТТ складають фундамент міжнародної торгівлі та потребують послідовного реформування всіх складових зовнішньоторговельного режиму України, включаючи митне законодавство. Спеціальні вимоги до заходів на кордоні при здійсненні міжнародної торгівлі товарами, що містять об'єкти інтелектуальної власності, викладені в пакеті угод, внесених до Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (зокрема, в розділі 4 "Особливі вимоги щодо заходів на кордоні" Угоди ТРІПС, яка є однією з 28 угод ГАТТ).

Значна роль митниці в боротьбі з порушеннями прав інтелектуальної власності у світі є визнаною. Тому уряди різних країн використовують будь-яку можливість для впровадження законодавчих і нормативних актів, що надають їх митним органам необхідні повноваження для боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності на митному кордоні.

Такі заходи розроблені й Державною митною службою України. Вони сформульовані у відповідних нормативних документах, прийнятих постановами Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2001р.: №412 “Про затвердження Положення про порядок реєстрації та переміщення через митний кордон України товарів, що містять об’єкти інтелектуальної власності” та №413 “Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України №65 від 27 січня 1997р.”.

Згідно із зазначеним Положенням, правовласник (фізична або юридична особа), який має достатні підстави вважати, що при імпорті або експорті товарів, що містять об’єкт інтелектуальної власності, порушуються його права, може за власним бажанням звернутися до Державної митної служби України для встановлення на шість місяців або на рік контролю за переміщенням цього товару через митний кордон України. За бажанням правовласника, термін контролю може бути продовжений. Для забезпечення контролю при ідентифікації товарів, які переміщуються через митний кордон України, інформація правовласника про відповідний товар заноситься до комп’ютерної бази даних (реєстру) Державної митної служби.

Протягом установленого терміну, за заявою правовласника, митниця може призупинити митне оформлення товару, стосовно якого існують підозри у фальсифікації чи піратському придбанні.

Правовласник має бути зацікавлений у наданні якомога докладнішої інформації про товар, що містить об’єкт інтелектуальної власності, — з тим, щоб при митному контролі можна було відрізнити контрафактну продукцію від зареєстрованої. Водночас, у випадку відсутності характерних ознак, які можуть бути проконтрольовані митними органами, заява правовласника може бути відхилена.

В разі прийняття заяви до реєстрації правовласник сплачує митний збір, установлений згаданою вище Постановою Кабінету Міністрів України №413 від 28 квітня 2001р.; ці кошти в повному обсязі перераховуються до державного бюджету.

Крім того, правовласник повинен своєчасно повідомляти Державну митну службу про всі зміни в поданій у заяві інформації, гарантувати погашення збитків імпортера або експортера у випадку завдання їм збитків через необгрунтовану затримку митного оформлення товарів.

Отже, саме власник промислових та авторських прав несе основну відповідальність за вжиття заходів захисту своїх прав і приймає рішення про необхідність їх застосування на кордоні. Роль митних органів обмежується сприянням у забезпеченні захисту прав інтелектуальної власності.

Така система заходів захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні відповідає чинним міжнародним вимогам і закладена в новій редакції Митного кодексу України, прийнятого Верховною Радою України в другому читанні.

2. Якими є основні проблеми, пов’язані з охороною прав інтелектуальної власності?

Основною проблемою є пасивність власників прав на інтелектуальну власність. Україна постійно вдосконалює законодавчу базу охорони означених прав, створює механізми їх захисту та відповідні державні органи. Водночас, правовласники не поспішають скористатися навіть тим механізмом захисту, який можна застосувати вже сьогодні, у т.ч. — на кордоні. Звичайно, для цього є причини, що криються, поперше, в небажанні окремих підприємств працювати легально (як це було у випадку підприємств з виробництва лазерних дисків); по-друге, у відсутності розуміння економічної доцільності захисту прав інтелектуальної власності та фінансових можливостей для створення всесвітньо відомих торгових знаків, фірмових найменувань тощо; по-третє, у складному й не дешевому механізмі реєстрації і захисту прав.

Але поки правовласники самі не будуть зацікавлені в належній охороні їх прав, держава не зможе створити сприятливі умови для збереження та просування на міжнародний ринок товарів, що містять об’єкти інтелектуальної власності.

3. Яких заходів потрібно вжити в пріоритетному порядку для вирішення проблем охорони інтелектуальної власності в Україні?

Перш за все, власники прав на інтелектуальну власність мають усвідомити їх вартість, потребу й економічну доцільність їх охорони. Лише тоді стане зрозумілим, чому “Мерседес” коштує більше, ніж “Волга”, чому кількість продаж на міжнародному ринку цих автомашин значно різниться та чому “Мерседес” знаходить кошти для захисту прав на кожну деталь свого авто в десятках країн світу.

З іншого боку, власник не буде захищати свої права до тих пір, поки не отримає від цього економічної вигоди. Тому потрібно створити зрозумілі та справедливі системи вартісної оцінки інтелектуальної власності й об’єднати правовласників в авторські, наукові та інші товариства для забезпечення їх юридичних і фінансових інтересів.

Така практика існує і цілком виправдовує себе в усьому світі. Йдучи таким шляхом і співпрацюючи з міжнародними товариствами у сфері інтелектуальної власності, Україна зможе вивести свою інтелектуальну продукцію на міжнародний ринок, а правовласник — отримати достойну фінансову винагороду. Крім того, цей шлях відкриє для України доступ до легальної високоякісної продукції закордонних фірм. ■

Даніель ЖУГЛЯРСЬ,
в.о. голови Делегації
Європейської Комісії в Україні

1. Які проблеми, пов'язані з правами інтелектуальної власності, заважають розвитку плідних відносин країн ЄС з Україною?

Насамперед, я б поставив це питання в контексті імплементації нашої Угоди про партнерство та співробітництво з Україною. Угода є рамковим документом, що регулює правові й політичні відносини з Україною і включає, як один із основних компонентів, питання охорони прав інтелектуальної власності. Повне виконання Угоди є пріоритетним у відносинах між Україною та ЄС і, дійсно, Комісію непокоять як повільність перетворень у цій сфері, так і те, що ми вважаємо неадекватним захистом прав інтелектуальної власності.

Угода вимагає продовження поступового приведення Україною її правової системи охорони прав інтелектуальної власності до рівня, що існує у Союзі, з тим, щоб уже до кінця 2001р. законодавство України надавало захист прав інтелектуальної власності, аналогічний тому, що існує в ЄС, включаючи й заходи з підвищення ефективності впровадження в життя законодавчих положень. Тут існує кілька труднощів. Перша пов'язана із законодавчим аспектом проблеми, і тому зрозуміло, що саме на модернізації правової бази були сконцентровані основні зусилля України на початковому етапі. Друга пов'язана з реалізацією вже існуючих положень, і саме тут ми бачимо значну кількість роботи, що має бути проведена в плані розбудови адміністративних і судових механізмів, за допомогою яких можна було б запровадити вже реформовану законодавчу систему охорони прав інтелектуальної власності в життя.

Слід додати, що проблема охорони прав інтелектуальної власності має міжнародний контекст і пов'язана із заявкою України на вступ до СОТ. Так звана Угода ТРІПС є важливою складовою архітектури світової економіки та водночас — важливим зобов'язанням України.

2. Яких заходів необхідно вжити для того, щоб вирішити проблеми, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності в Україні?

Що стосується аспекту проблеми, пов'язаної із законотворчістю, то ми визнаємо й вітаємо факт важливого прогресу, що стався протягом останніх місяців. Прийняті в липні 2001р. поправки до закону про право відтворення та пов'язані з ним права багато зробили для приведення цієї галузі законодавства у відповідність до вимог, що містяться в Угоді про партнерство та співробітництво. Новий Кримінальний кодекс чітко визначає і підвищує покарання за порушення прав інтелектуальної власності; в жовтні 2001р. Верховна Рада також ратифікувала важливі міжнародні угоди у сфері прав відтворення.

Серед питань, які Верховна Рада все ще має розглянути, я б відзначив три: по-перше, проект

частини IV Цивільного кодексу, що має визначити принципи, на яких базуються головні регулятивні положення прав інтелектуальної власності; по-друге, закон про ліцензування виробництва й торгівлі лазерними дисками, що є ключовим інструментом у боротьбі проти піратства; по-третє, проект Митного кодексу, що має визначити й розширити можливості запобігання пересуванню підробок через кордони України.

Однак, навіть розумна правова база важитиме небагато за відсутності політичної волі та можливостей запровадити правові норми в життя. Це означає, що існує необхідність розбудови інфраструктури для реєстрації інтелектуальної і промислової власності, що розробляється в Україні, системи збирання оплати за використання цієї власності (коли це потрібно), а також — моніторингу дотримання закону та покарання у випадках порушення відповідних прав власності.

ЄС, діючи через програму TACIS, залишається вірним курсу на підтримку України у вирішенні вищезгаданих проблем. Ми працюємо з владою України з 1995р. у напрямках дотримання прав інтелектуальної власності, надання консультацій, необхідного устаткування, підготовки кадрів, а також — надання Україні можливостей брати участь у регіональних і міжнародних дискусіях з питань прав інтелектуальної власності. Ця допомога надається Конфедерацією європейських товариств авторів і композиторів. У 2000р. Комісія затвердила додатковий проект розміром більш ніж 1 млн. євро для України; цей проект знаходиться зараз у процесі розробки та має сконцентруватися на питаннях імплементації і впровадження прав інтелектуальної власності.

3. Які основні елементи досвіду країн ЄС з розбудови системи охорони прав інтелектуальної власності могли б становити особливий інтерес для України?

Щоб відповісти на це питання, необхідно згадати, чому охорона прав інтелектуальної власності є важливою для будь-якої країни. Насамперед, вона полегшує розвиток і винагородження творчого та інноваційного потенціалу країни. Немає сумніву, що саме захисту цих можливостей прагне Україна. По-друге, належна охорона прав інтелектуальної власності сприяє впровадженню (інвестуванню) нових іноземних технологій. Знову ж таки, існують очевидні вигоди цього процесу для України. По-третє, система охорони прав інтелектуальної власності надає гарантії споживачеві: купуючи фармацевтичні вироби, продукти харчування або одяг, споживач може бути впевненим, що придбаний товар є саме тим, який він сподівався придбати.

Але позитивний ефект від охорони прав інтелектуальної власності сягає далеко за межі економічного розрахунку, й особливо це стосується України. Уявлення країн сучасного світу про своїх контрагентів тісно пов'язані з можливістю останніх демонструвати та "експортувати" власні культурні надбання й досягнення так само, як і торговельні марки та продукцію. Це питання є дуже гострим для України, оскільки, не дивлячись на те, що пройшло вже 10 років після здобуття нею незалежності, вона все ще намагається покращити знання про себе в Європі та за її межами. Досі існує дефіцит знання й розуміння України в світі, і найкраще можуть впоратися з ліквідацією цього дефіциту артисти, винахідники, дизайнери, програмісти, художники, письменники, режисери, музиканти України. Однак, цим групам завжди буде важко існувати в умовах відсутності ефективно функціонуючої системи охорони прав інтелектуальної власності. ■

Карлос ПАСКУАЛЬ,
Надзвичайний і Повноважний
Посол Сполучених Штатів
Америку в Україні

1. Які принципові проблеми, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності, перешкоджають встановленню більш ефективних відносин США з Україною?

Охорона прав інтелектуальної власності відіграє ключову роль у розвитку ринкової економіки. Інтелектуальна власність є результатом інвестування в нові ідеї, творчість і дослідження. Таке інвестування має форму як людського, так і фінансового капіталу. Охорона прав інтелектуальної власності гарантує, що особи, які інвестують ресурси та створюють продукти, отримають нагороду за свою важку працю.

Цей процес має особливо важливе значення для економічного розвитку України. Україна має надзвичайний інтелектуальний потенціал, і внутрішні та зовнішні інвестиції могли б використати цей ресурс для створення робочих місць і прискорення розвитку ключових секторів української економіки. Якщо міцнішатиме впевненість інвесторів у тому, що їх інтелектуальний продукт буде захищений, вони будуть готові вкладати все більше й більше ресурсів в українську економіку. Розвиток програмного забезпечення, медичні дослідження та українська вітчизняна індустрія розваг — ось приклади галузей, що можуть виграти від посилення захисту прав інтелектуальної власності. Виграють самі українці, якщо їх вітчизняні, найбільш творчі та найсучасніші, сектори матимуть тенденцію залишатися в Україні, а не шукати захисту своїх творів в інших країнах. У країнах, що не захищають інтелектуальну власність, відзначається також тенденція до зовнішньої міграції найосвіченіших громадян — явище, відоме під назвою “відплив умів”.

На жаль, захист прав інтелектуальної власності в Україні був слабким. Порушення цих прав здійснювалося в різних формах: від дрібних крадіжок торгових марок і патентів до широкомасштабного піратства. Найкрупніших обсягів в Україні набуло піратство стосовно оптичних носіїв інформації, включаючи компакт-диски та програмне забезпечення. Індустрія звукозапису США оцінила свої втрати через піратство компакт-дисків в Україні у \$800 млн. щорічно.

2. Яких заходів необхідно вжити для того, щоб вирішити проблеми охорони інтелектуальної власності в Україні?

Україна почала вживати заходів боротьби з піратством оптичних носіїв інформації. Так, у нещодавньому прийнятому Кримінальному кодексі є положення, що передбачає кримінальну відповідальність за порушення авторських прав. Україна також дозволила міжнародним спостерігачам і співробітникам Посольства взяти участь у перевірках діяльності заводів з виготовлення компакт-дисків, що підозрювалися в піратстві. Після закінчення перевірок Україна

співпрацювала з міжнародними експертами, здійснюючи аналіз обладнання та продукції, вилучених на заводах.

Україна ще перебуває у процесі виконання інших ключових заходів, необхідних для забезпечення ефективної боротьби з піратством та захисту інтелектуальної власності. Перш за все, не прийняті законодавчі акти, що створювали б правове підґрунтя для боротьби з піратством у майбутньому. Режим ліцензування оптичних носіїв інформації є критичним елементом цієї правової основи, і ухвалення нормативно-правових актів, що регулюють цей режим, є частиною нашої Спільної програми дій. Україні також потрібно вдосконалити свій Цивільний кодекс, щоб потерпілі від порушень прав інтелектуальної власності могли шукати відповідної компенсації у цивільних судах. Після прийняття таких законів їх необхідно буде ввести в дію і дотримуватися на практиці.

3. Які принципові елементи з досвіду створення США системи охорони інтелектуальної власності могли б бути цікавими для України?

Є кілька важливих висновків, які можна зробити, вивчаючи досвід інших країн, що боролися зі схожими проблемами. Країни, що зазнали проблем з піратством оптичних носіїв інформації (як, наприклад, Болгарія), переконалися, що ефективним механізмом боротьби з ним є режим ліцензування. Системи ліцензування є особливо ефективними в країнах, де цивільні та кримінальні правові процедури не можуть адекватно захистити інтелектуальну власність. Легітимні виробники та дистриб'ютори компакт-дисків в Україні підтримують ідею створення внутрішньої системи ліцензування.

Сполучені Штати підтримують мету України щодо вступу до Світової організації торгівлі (СОТ). Наш досвід доводить, що членство в СОТ дає імпульс зростанню міжнародної торгівлі, що сприяє створенню нових робочих місць і реальному підвищенню життєвих стандартів. Як і будь-яка інша держава, Україна до прийняття до СОТ повинна продемонструвати, що її захист прав інтелектуальної власності відповідає стандартам цієї міжнародної організації.

Сполучені Штати надають допомогу Україні в її намаганнях посилити охорону прав інтелектуальної власності. Ми співпрацювали з Україною над розробкою механізмів втілення Спільної програми дій зі зміцнення українського законодавства, проведення інспекцій на заводах-виробниках, захисту інтелектуальної власності та надання допомоги Україні у виконанні умов вступу до СОТ. Експерти Міжнародної федерації індустрії звукозапису надали форенсетичну допомогу й надають юридичну допомогу Україні в розробці ключових елементів цього законодавства. Ми хотіли б, щоб українські експерти відвідали Сполучені Штати й познайомилися з тим, як права інтелектуальної власності захищені в нашій правовій системі. Ми робимо це, сподіваючись, що Україна та Сполучені Штати будуть здатні працювати разом для забезпечення ефективної охорони прав інтелектуальної власності. Торговельне законодавство США вимагає від нас накладення санкцій у разі, якщо країна, що розглядається, не вжила заходів для ефективної боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності. Ми сподіваємося, що Україна ухвалить ефективні закони та механізми для забезпечення втілення цих прав, і потреби в застосуванні санкцій не буде. ■

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Алла КРАСОВСЬКА,
директор Українського інституту
промислової власності

Культура, ефективність економіки, технічний прогрес і в цілому добробут суспільства залежать від рівня його інтелектуальної діяльності. Саме тому інтелектуальна власність та її охорона набули особливого значення в усіх розвинутих державах світу. При цьому, ступінь захищеності інтелектуальної власності в державі визначається не лише досконалістю відповідної нормативно-правової бази та її узгодженістю з міжнародними правовими нормами, але й ефективністю функціонування виконавчої інфраструктури системи охорони інтелектуальної власності.

Укрпатент: стан і напрями діяльності

Український інститут промислової власності (Укрпатент) чинним законодавством України визначений уповноваженим державним закладом для розгляду та проведення експертизи заявок на видачу охоронних документів: патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки; свідоцтв на знаки для товарів і послуг, позначень походження товару. Укрпатент, відповідно до свого Статуту, є єдиним в Україні органом, який на наукових засадах здійснює експертизу заявок на об'єкти промислової власності з метою встановлення їх відповідності умовам надання правової охорони, виносить рішення про видачу охоронних документів, забезпечує державну реєстрацію об'єктів промислової власності та офіційну публікацію відомостей про них.

Статистичні показники, що характеризують діяльність у сфері охорони промислової власності України, свідчать про те, що протягом останніх років тут сталися позитивні зрушення. Так, починаючи з

1997р., зберігається тенденція зростання кількості заявок на всі об'єкти промислової власності (ОПВ) від національних заявників (таблиця "Надходження заявок на об'єкти промислової власності").

Наведені показники відбивають загальні тенденції покращання макроекономічних показників розвитку економіки України та свідчать про необхідність забезпечення сталості, ефективної роботи всіх ланок національної системи охорони прав інтелектуальної власності, в т.ч. Укрпатенту.

Зараз в Укрпатенті працюють 526 експертів та інших фахівців. Протягом останнього часу здійснені ряд організаційних заходів, що дозволили покращити умови праці співробітників і підвищити її ефективність. Створені підрозділи, що відповідають за вдосконалення нормативної бази, забезпечують механізми реалізації законодавства, розробляють методи проведення експертизи. Встановлений дієвий контроль за якістю експертизи. Запроваджені нові виробничі та інформаційні технології, збільшена

Надходження заявок на об'єкти промислової власності

Надходження заявок на ОПВ	Рік надходження заявок										Всього
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	9 місяців 2001	
По всіх об'єктах	1480	21587	15423	12674	12827	17631	19390	17580	19951	17963	154782
В т.ч.: на винаходи	920	11684	6687	5960	4893	6256	6950	7035	7239	6298	63436
на знаки для товарів і послуг за національною процедурою	504	6226	4533	3322	3053	4136	5070	4736	6272	6049	43304

кількість автоматизованих робочих місць. Не останнє місце серед заходів підвищення ефективності праці посідає і забезпечення можливості належно оплачувати високоінтелектуальну працю наших фахівців.

Постійно ведеться робота з навчання та підвищення кваліфікації працівників, підвищуються вимоги до їх фахового та освітнього рівня. Серед працівників стала нормою друга вища спеціальна освіта. Від експертів і спеціалістів, які працюють у методологічних та аналітичних службах, вимагається знання іноземних мов. Специфіка окремих підрозділів вимагає не лише технічних і спеціальних знань, а й обов'язкової правової підготовки. Можна стверджувати, що вчаться всі, і вчаться постійно.

Нещодавно розпочала свою роботу філія Укрпатенту “Український центр інноватики і патентно-інформаційних послуг”. Він займатиметься, зокрема, інноваційною і рекламно-інформаційною діяльністю та проведенням маркетингових досліджень з метою виявлення потенційних інвесторів. У складі Центру працюватиме Фонд патентної документації громадського користування, що постійно поповнюється і вже зараз налічує близько 9000 офіційних бюлетенів 51 держави світу та трьох міжнародних і регіональних організацій, а також понад 5500 одиниць CD-ROM із зарубіжною патентною документацією. Діяльність Центру має забезпечувати зростаючу потребу суспільства в інформації з проблем інтелектуальної власності та її охорони. Передбачається створення Інтернет-біржі промислової власності — посередницької структури, що сприятиме комерціалізації об'єктів промислової власності.

В результаті структурної перебудови, вжитих організаційних заходів, підвищення кваліфікації фахівців, вдалося знайти ефективні рішення, що дозволили, зокрема, значно прискорити процес проведення експертизи заявок.

Досить часто можна почути, що в Україні терміни одержання права на винаходи та знаки для товарів і послуг є надто тривалими. Як вихід пропонується одержувати правову охорону на винахід спочатку в Росії, США або в іншій країні, де патент можна отримати за рік-півтора.

Дійсно, мали підстави нарікання на тривалі терміни розгляду заявок на патенти України терміном дії 20 років — ще донедавна такі заявки розглядалися по 4-5 років. Одна з причин такого становища — надходження величезної кількості заявок на патенти на початку функціонування державної системи охорони промислової власності в Україні. Так, за один лише 1993р. до експертного органу надійшло більше 11000 заявок на видачу патентів на винаходи та майже 6000 клопотань про видачу патентів на винаходи за позитивними рішеннями Держкомвинаходів СРСР. До 1996р. активно проводилася перереєстрація чинних авторських свідоцтв СРСР на патенти України на строк, що залишився до кінця двадцятирічного терміну їх чинності. Тобто, протягом перших років роботи

експертного органу утворилися дійсно “завали”, які за умов хронічної нестачі кваліфікованих експертів було надзвичайно важко ліквідувати.

Крім того, прийнята раніше система розгляду заявок не заохочувала експертів до прискорення процедури, а чинне законодавство не встановлювало обмежень термінів діловодства за заявками на об'єкти промислової власності. Заявник фактично мав можливість скільки завгодно подовжувати терміни подання відповіді на запити експертизи.

Така ж ситуація склалася і з розглядом заявок на видачу свідоцтв України на знаки для товарів і послуг. Для того, щоб розглядати заявки, що надішли до України, необхідно було перереєструвати всі свідоцтва СРСР на товарні знаки, відповідно до клопотань, поданих до України, а їх було майже 7000. Таке становище зумовлене самою природою знаків для товарів і послуг. Дія свідоцтва на знак територіальна і, виходячи з чинного законодавства, необхідно було зареєструвати на території України знаки, пріоритет яких було витребувано ще в СРСР.

Тепер становище змінюється. По-перше, здійснення організаційних заходів, спрямованих на вдосконалення процесу проведення експертизи, зумовило ту обставину, що робота експерта оцінюється тепер не за кількістю відправлених заявнику запитів, листів, повідомлень, — а лише за кінцевим результатом, тобто рішенням про видачу (або про відмову у видачі) патенту або свідоцтва.

По-друге, Закон України “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”¹, обмежує терміни розгляду заявок (зокрема тривалість кваліфікаційної експертизи) та встановлює більш жорсткі умови надання відповіді для заявників.

Результати не забарилися. Наприклад, у квітні 2001р. прийнято 325 рішень за заявками, що більш ніж удвічі перевищує середньомісячні показники 1999р. та 2000р. Проведена велика робота з метою ліквідації накопичених протягом попередніх років заборгованостей з видачі деклараційних патентів на винаходи. Так, за період з вересня 2000р. по вересень 2001р. зареєстровано 11 775 деклараційних патентів, що становить 54% загальної кількості таких охоронних документів. Експерти Українського інституту промислової власності працюють з повною віддачею сил, навіть у позаробочий час. І, як видно з наведених нижче діаграм “Розгляд заявок на винаходи” та “Розгляд заявок на знаки для товарів і послуг”, ефективність діяльності Укрпатенту підвищується. Зараз одне з головних завдань — вийти на півторарічний термін розгляду патентних заявок з проведенням кваліфікаційної експертизи².

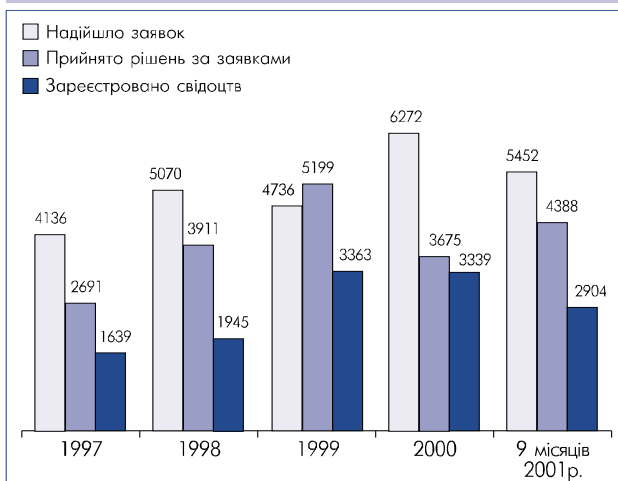
Перспективи та проблеми росту

Поряд з помітними позитивними зрушеннями, існують і ряд проблем, що відчутно ускладнюють процес надання прав на об'єкти промислової власності. Ці проблеми стосуються як удосконалення нормативного та методичного забезпечення процедури проведення експертизи, так і вирішення організаційних питань діяльності Укрпатенту, зокрема,

¹ У редакції від 1 червня 2000р. зі змінами, внесеними 21 грудня 2000р.

² Необхідно зауважити, що цей строк слід відраховувати лише від дати одержання від заявника відповідного клопотання про проведення кваліфікаційної експертизи. Відповідно до чинного законодавства, заявник має можливість подати таке клопотання протягом трьох років від дати подання заявки.

Розгляд заявок на винаходи

Розгляд заявок на знаки для товарів і послуг

фінансового, інформаційного та кадрового забезпечення цього складного, досить технологічного “виробництва”.

Запровадження нових технологій. Укрпатент проводить постійну роботу із забезпечення міжнародного обміну патентною документацією з зарубіжними патентними відомствами, що є невід’ємною складовою міжнародного співробітництва у сфері охорони інтелектуальної власності. Зараз обмін патентною інформацією на паперовому носії вже став зовсім неприйнятним. В час поширення цифрових бібліотек і складних інформаційних технологій необхідно ставити питання про перехід на поточну публікацію заявок і патентів на CD-ROM. У квітні 2001р. на засіданні колегії Державного департаменту інтелектуальної власності було прийнято рішення про доцільність участі України в проєкті створення регіонального CD-ROM країн СНД. Участь у цьому проєкті дозволить забезпечити вирішення багатьох проблем. Водночас, це досить складна в технологічному плані робота. Вона потребує як значних фінансових витрат, так і фахівців, які зможуть

оперативно готувати відповідні тексти українською та англійською мовами.

Приєднання до міжнародних інститутів. Україна є учасницею основних міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності, очікується її приєднання й до інших міжнародних угод. Зокрема — до “Протоколу щодо Мадридської угоди про реєстрацію знаків”.

Що дасть українському заявнику приєднання України до цього міжнародного договору? По-перше, — це можливість заявити більш широке коло країн шляхом подання однієї міжнародної заявки. По-друге, можливість подавати заявку на міжнародну реєстрацію знаків, спираючись на подану національну заявку. Тобто, не буде необхідності чекати на національну реєстрацію. По-третє, — можливість заміни заявки на міжнародну реєстрацію національною реєстрацією в зазначеній державі. Водночас, приєднання до “Протоколу щодо Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків” викличе деякі зміни в процедурі міжнародної реєстрації знаків. Підрозділам Укрпатенту, що забезпечують міжнародну реєстрацію, необхідно освоїти нові технологічні прийоми.

Крім того, зараз вивчається питання про приєднання України до Женевського акту Гаазької конвенції про міжнародну реєстрацію промислових зразків³, що дасть Україні можливість увійти до системи міжнародної реєстрації промислових зразків. Приєднання до зазначеного міжнародного акту також поставить деякі питання, які необхідно вирішувати як на законодавчому, так і на технологічному й кадровому рівнях.

Фінансове забезпечення діяльності. Як і в усіх країнах світу, система забезпечення охорони прав на об’єкти промислової власності в Україні потребує досить серйозного фінансового забезпечення. Зрозуміло, що за нинішніх умов бюджетне фінансування не може забезпечити її ефективне функціонування. Тому останні зміни до законів України у сфері охорони прав на об’єкти промислової власності містять положення про те, що всі кошти від зборів, що сплачуються заявниками за дії, пов’язані з наданням прав на ці об’єкти, надходять на рахунки Укрпатенту та використовуються для забезпечення діяльності державної системи охорони інтелектуальної власності.

Труднощі виникають там, де їх ніхто не чекав. Укрпатент не вписується в нашу податкову систему. І зараз стоїть питання про сплату податків з коштів, що жодним чином не можуть розглядатися як його прибуток. Ця проблема дуже складна й потребує негайного вирішення, оскільки, за умови сплати встановлених податків, Укрпатент не зможе забезпечити фінансування всіх заходів, необхідних для подальшого функціонування.

Означені проблеми — лише невелика частка тих труднощів, що постають перед Укрпатентом, одним із головних рушійних елементів державної системи охорони інтелектуальної власності. Але є підстави для впевненості в оптимістичній перспективі — проблеми не замовчуються, не накопичуються “під сукном”, а ставляться й вирішуються, можливо, не так швидко, як того б хотілось, але постійно й наполегливо. ■

³ Прийнятий у липні 1999р. в Женеві.

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ ТА ПРОБЛЕМИ

Микола ПАЛАДІЙ,
голова Державного департаменту
інтелектуальної власності

З часу проголошення незалежності України та обрання нею курсу ринкових реформ та інтеграції до світового економічного простору, інтенсивно розвивається й удосконалюється державна система правової охорони інтелектуальної власності. Основними завданнями цієї системи є забезпечення конституційного права громадян України на свободу творчого самовираження та захист його результатів, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, створення сприятливих умов для розвитку інтелектуального потенціалу нації, зростання інноваційної активності, а також виконання міжнародних зобов'язань України в сфері інтелектуальної власності.

Система державних установ охорони інтелектуальної власності в Україні

Нові суспільно-економічні відносини зумовили потребу у відповідних інституціях і засобах реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності. Постановою Кабінету Міністрів України №601 від 4 квітня 2000р. в складі Міністерства освіти і науки України був створений **Державний департамент інтелектуальної власності** — як урядовий орган державного управління, що поєднав управління обома гілками інтелектуальної власності: авторським і суміжними правами та промисловою власністю. До сфери управління Державного департаменту віднесені державні підприємства **“Український інститут промислової власності”** (Укрпатент) — як державний заклад для розгляду та проведення експертизи заявок на об'єкти промислової власності, та **“Українське агентство з авторських і суміжних прав”** (УААСП). Утворена також філія Укрпатенту — **“Український центр інновацій та патентно-інформаційних послуг”**. Державний департамент скеровує діяльність і спеціалізованого навчального закладу — ЗАТ **“Інститут інтелектуальної власності і права”**.

Адміністративна перебудова державної системи правової охорони інтелектуальної власності сприяла

активізації творчої діяльності науковців, виробників, працівників різних галузей народного господарства, представників творчих професій.

Відповідно, вдосконалювалася робота державних органів з управління процесами охорони інтелектуальної власності в Україні, зокрема — об'єктів промислової власності. Так, значно прискорені процедури прийому та розгляду заявок на винаходи, видачі охоронних документів і публікацій відомостей про них в офіційних виданнях. Це стало можливим завдяки великій роботі, що її провели Державний департамент і Укрпатент. Зокрема, запроваджені сучасні комп'ютерні технології, реорганізована структура інституту, впроваджені нормування та ефективне стимулювання праці фахівців. У результаті, зросли чисельні показники розглянутих заявок на одного експерта зі збереженням якості роботи.

Вдосконалення порядку проведення експертизи — процес постійний. Якщо ще донедавна заявки на винаходи розглядалися по 4-5 років, то зараз ми ставимо завдання вийти на дворічний строк розгляду патентних заявок з проведенням кваліфікаційної експертизи.

Показовими є статистичні дані, що характеризують досягнення на шляху розбудови державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні.

Кількість заявок на винаходи, поданих національними заявниками за вісім місяців 2001р., зросла на 25%, порівняно з відповідним періодом 2000р., що свідчить про зростання винахідницького потенціалу України. Кількість заявок на промислові зразки від національних заявників за цей же період зросла на 20%.

Особливо виразною є динаміка зростання кількості заявок на знаки для товарів і послуг від національних заявників. За вісім місяців 2001р., порівняно з відповідним періодом 2000р., кількість заявок від національних заявників зросла на 67%, що є показником посилення позицій вітчизняного товаровиробника на українському ринку.

Всього за вісім місяців 2001р. надійшло 5812 заявок на винаходи, що на 21% більше, ніж за відповідний період 2000р., 299 заявок на корисні моделі (+16%), 904 заявки на промислові зразки (+20%), 5452 заявки на знаки для товарів і послуг за національною процедурою (+47%). За Мадридською угодою надійшло 3772 заявки на міжнародні знаки, що на 19% більше, порівняно з відповідним періодом 2000р.

З перших днів свого функціонування Український інститут промислової власності зайняв активну позицію щодо вирішення проблеми прискорення термінів проведення експертизи заявок на об'єкти промислової власності.

Так, за вісім місяців 2001р. загальна кількість заявок на винаходи, за якими завершено діловодство на стадії експертизи, становить 6419, що на 8,5% перевищує відповідний показник за весь 2000р. За цей же період прийнято 4388 рішень за заявками на знаки для товарів і послуг, що на 19% більше, ніж у 2000р. загалом.

Значно покращився стан справ стосовно реєстрації охоронних документів на об'єкти промислової власності. З вересня 2000р. по вересень 2001р. в Україні зареєстровано 20 887 охоронних документів на об'єкти промислової власності, що становить 31% загальної кількості зареєстрованих охоронних

документів за весь час існування в Україні державної системи охорони промислової власності. При цьому, за вказаний період зареєстровано 14 359 патентів на винаходи (35% загальної кількості зареєстрованих патентів на винаходи) та 521 патент на корисну модель, що становить 50% загальної кількості зареєстрованих патентів на корисні моделі.

Успішно здійснюється державна реєстрація прав автора на твори науки, літератури та мистецтва. У 2001р. видано 860 свідоцтв про державну реєстрацію прав автора на твір, 211 свідоцтв про державну реєстрацію виключної правомочності автора на твір.

Станом на 1 вересня 2001р., укладено 2522 угод з українськими авторами на управління майновими правами, в т.ч. 356 угод — у 2001р.

Отже, можна стверджувати, що в Україні на сьогодні створена система державних установ, яка в цілому забезпечує охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності на рівні, наближеному до міжнародних вимог.

Проблеми розвитку системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні

Удосконалення правового забезпечення охорони інтелектуальної власності. Особливою сферою турботи Державного департаменту є удосконалення національного законодавства України, що регулює відносини у сфері інтелектуальної власності. Активне експертне супроводження фахівцями Державного департаменту законопроектів, що знаходилися на розгляді у Верховній Раді України, сприяло прийняттю у 2000-2001рр. 10 законів, пов'язаних із охороною інтелектуальної власності. Фахівцями Державного департаменту за час його діяльності розроблені три законопроекти, активно опрацьовується нова редакція книги IV "Право інтелектуальної власності" Цивільного кодексу України, розроблено кілька десятків підзаконних нормативно-правових актів.

Подальший розвиток і вдосконалення чинного законодавства спрямовані на виконання вимог статті 50 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом, а також положень Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угоди ТРІПС). Гармонізація національного законодавства з нормами міжнародного права у сфері інтелектуальної власності сприятиме досягненню стратегічних цілей зовнішньої політики держави — вступу до Світової організації торгівлі (СОТ) та набуття Україною членства у Європейському Союзі.

Важливим досягненням є розробка Державним департаментом "Програми розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні на 2001-2004рр." У Програмі визначені найближчі перспективи розвитку єдиної державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Програма та План заходів з її реалізації на 2001р. затверджені на засіданні колегії Міністерства освіти і науки України в грудні 2000р. і впроваджуються в життя.

Наступним кроком стало підписання 27 квітня 2001р. Президентом України Указу "Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні".

Указ передбачає затвердження Кабінетом Міністрів України Програми державного сприяння охороні інтелектуальної власності, а також запровадження ряду організаційно-правових заходів, для здійснення яких необхідно об'єднати зусилля різних органів державної влади, недержавних установ і громадських організацій.

Необхідність прийняття такої Програми на наступні роки, в якій будуть визначені шляхи державного сприяння розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, є потребою часу. Економічне відродження нашої країни, орієнтація на розвиток ринкових відносин, прагнення увійти повноправним членом до світового співтовариства потребують чітко визначених перспектив розвитку та вдосконалення суспільних відносин у цій важливій сфері.

Створення ринку інтелектуальної власності. Суттєвою проблемою є створення в Україні сучасного ринку інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність формує досить специфічний сегмент ринку, основи функціонування й розвитку якого вже існують в Україні, і, безперечно, він буде розширюватися та посідатиме важливе місце в загальнонаціональному ринку товарів і послуг. Засноване на сучасних науково-технічних досягненнях інноваційне підприємництво має стати головним чинником підйому економіки нашої держави.

Законодавче забезпечення формування ринку інтелектуальної власності. На сьогоднішній день необхідним для держави є залучення об'єктів інтелектуальної власності до суспільного обігу, запровадження підприємництва, заснованого на науково-технічних досягненнях світового рівня, створення цивілізованого ринку інтелектуальної власності. Водночас, процеси становлення зазначеного ринку виявляють недосконалість або навіть відсутність в Україні правового регулювання важливих питань, пов'язаних із комерційним використанням об'єктів інтелектуальної власності, включаючи інтелектуальні продукти, створені повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету та державних цільових фондів.

У законодавстві України, зокрема, в Конституції України, законах України "Про власність", "Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності", а також у законах про охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності, досить повно врегульований порядок набуття права власності на результати інтелектуальної діяльності фізичними та юридичними особами, які безпосередньо пов'язані з їх створенням.

Законодавство передбачає, що держава може виступати суб'єктом права власності на об'єкти інтелектуальної власності, але не визначає, у яких саме випадках та в якому порядку таке право набувається та використовується.

Запровадження системи оцінки та обліку об'єктів інтелектуальної власності. Ефективне функціонування цивілізованого ринку інтелектуальної власності неможливе без запровадження системи її оцінки та обліку. В Україні вже зроблені певні кроки зі створення нормативно-методичної бази та організаційної структури, що забезпечує процес оцінки інтелектуальної власності. Але головним у

вирішенні зазначеної проблеми має бути формування відповідної нормативно-правової бази оцінки та оціночної діяльності, розробка та затвердження методики оцінки вартості прав інтелектуальної власності як важливого інструменту сприяння розвитку та використання досягнень науки, техніки та нових технологій.

Підвищення ефективності захисту прав інтелектуальної власності. Ефективний захист прав інтелектуальної власності є предметом нашої великої турботи.

Верховною Радою України прийняті Кримінальний кодекс України, закони України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності" та "Про внесення змін до Закону України "Про авторське право і суміжні права", а також прийняті відповідні постанови Кабінету Міністрів України, що визначають механізми реалізації законодавчих норм.

20 вересня 2001р. Верховною Радою України прийняті закони про приєднання України до Римської конвенції та до Договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) про авторське право та про виконання і фонограми. Прийнятий у першому читанні також законопроект "Про особливості виробництва, експорту та імпорту дисків для лазерних систем зчитування", норми якого спрямовані на недопущення нелегального виробництва та розповсюдження компакт-дисків.

Постановою Кабінету Міністрів України утворена Спеціальна комісія з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, очолювана головою Державного департаменту, що організувала роботу трьох робочих груп для постійного проведення перевірок діяльності підприємств-виробників оптичних носіїв інформації; до складу робочих груп увійшли представники різних міністерств і відомств, громадських організацій, а також іноземні фахівці.

Забезпечення захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності на митному кордоні України. Це проблема, що потребує особливої уваги. В липні 2001р. в другому читанні прийнятий проект Митного кодексу України, який містить положення про регулювання правових питань, пов'язаних із переміщенням товарів, на які поширюються права інтелектуальної власності, через митний кордон України. Розроблені також і механізми реалізації цих положень. Кабінет Міністрів України, на виконання згаданого вище Указу Президента України, 28 квітня 2001р. прийняв Постанову "Про затвердження Положення про порядок реєстрації та переміщення через митний кордон України товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності".

Судовий захист прав на об'єкти інтелектуальної власності. Проблема захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності безпосередньо пов'язана з проблемою **розбудови системи судових органів**, і про це також ідеться в згаданому Указі Президента. Як свідчить практика, суди загальної юрисдикції сьогодні не в змозі ретельно займатися такою складною категорією справ з огляду на велику завантаженість і відсутність у суддів спеціальної підготовки. Водночас, Конституцією України передбачається

створення спеціалізованих судів. Вважаємо, що сьогодні є об'єктивні причини для створення в Україні спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності (Патентного суду). Патентні суди існують у багатьох країнах світу. В Україні такий суд може виступати як орган спеціальної компетенції, уповноважений розглядати справи в сфері інтелектуальної власності в порядку адміністративного судочинства, тобто це буде спеціалізований адміністративний суд. Фахівці з питань судоустрою мають на професійному рівні вирішити питання про створення та функціонування в Україні суду з питань інтелектуальної власності.

Захист прав на інтелектуальну власність у системі виконавчої влади. На нашу думку, сьогодні є нагальна потреба створити в складі певних центральних органів виконавчої влади структурні підрозділи, діяльність яких має бути пов'язана із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема, — у складі Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної податкової адміністрації, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. Такий підрозділ вже створений у складі Державної митної служби України. Не менш важливим є утворення підрозділів, діяльність яких буде пов'язана із **охороною прав інтелектуальної власності** у складі більшості міністерств і відомств.

Проблема прав на інтелектуальну власність в освітньому полі країни. На цей час вже назріла потреба в запровадженні у вузах курсу з питань інтелектуальної власності, а також підготовки фахівців з

цих питань на умовах державного замовлення, зокрема, за направленням органів державної влади, закладів освіти, науки та культури державної форми власності.

Міжнародне співробітництво. Пріоритетною складовою міжнародного співробітництва України у сфері інтелектуальної власності є співпраця з ВОІВ. Представники Державного департаменту представляють Україну на засіданнях Асамблей держав-учасниць, у сесіях Постійних Комітетів ВОІВ та окремих робочих груп, спільно з колегами з інших країн працюють над розробкою нових міжнародних договорів та угод у сфері інтелектуальної власності. Українські спеціалісти проходять стажування з окремих питань у Міжнародному бюро ВОІВ або, за допомоги ВОІВ, — у національних відомствах інтелектуальної власності інших країн. В Україні регулярно проводяться спільні з ВОІВ національні та регіональні семінари й конференції з актуальних проблем охорони прав інтелектуальної власності. Розроблена Програма співробітництва між Україною і ВОІВ, спрямована на підвищення рівня надання, використання й захисту прав інтелектуальної власності в Україні, активізацію винахідницької та інноваційної діяльності.

Започаткована співпраця з Економічною комісією ООН для Європи. В рамках цієї співпраці передбачається проведення цілого ряду заходів з навчання та підвищення кваліфікації з питань інтелектуальної власності працівників органів юстиції, внутрішніх справ, антимонопольних, митних і податкових служб.

Плідне співробітництво з Європейським патентним відомством (ЄПВ) дозволило запровадити сучасну систему автоматизованого патентного пошуку та діловодства у випадках подачі заявок на знаки для товарів і послуг. ЄПВ надає значну допомогу в комплектуванні пошукових фондів для проведення експертизи, безоплатно надає патентну та патентно-асоційовану літературу.

Важливим є також співробітництво з міжнародними організаціями, що діють у сфері авторського та суміжних прав. Укладено договір між УААСП та Міжнародною конфедерацією товариств авторів і композиторів, на підставі якого УААСП приймається до цієї організації як тимчасовий член з випробувальним терміном співробітництва (два роки).

Зрозуміло, що відразу вирішити весь комплекс проблем, які існують у сфері охорони інтелектуальної власності, — неможливо. Багато проблем мають міжвідомчий характер і потребують поєднання зусиль багатьох органів державної влади, а також недержавних організацій, що діють у зазначеній сфері.

Інтелектуальна власність повинна відіграти суттєву роль у піднесенні економіки України. Головним завданням сьогодні є сприяння більш активному використанню творчого потенціалу нації, розвитку ринку інтелектуальної власності, залученню інвестицій у сферу створення та використання новітніх технологій. ■

СИСТЕМА ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Сергій БОНДАРЕНКО,
директор Державного підприємства
"Українське агентство з авторських та суміжних прав"

"Кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є".

Загальна декларація прав людини, стаття 27.

Світовий досвід доводить, що для досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку кожна держава потребує добре налагодженої системи охорони права інтелектуальної власності. Наявність такої системи, її ефективне функціонування є необхідним елементом зрілої державності, запорукою ефективного стимулювання та використання інтелектуальних ресурсів нації.

Нормативно-правове забезпечення

Правові засади охорони інтелектуальної власності закладені в **Конституції України**, стаття 54 якої проголошує, що кожен громадянин має право на результати своєї творчої діяльності, а також на захист інтелектуальної власності, авторських прав та пов'язаних із ними моральних і матеріальних інтересів.

Важливою складовою права інтелектуальної власності є авторське та суміжні права. В грудні 1993р. був прийнятий **Закон України "Про авторське право і суміжні права"**, який є головним, після Конституції України, нормативно-правовим документом, що охороняє особисті (немайнові) та майнові права авторів і їх правонаступників, пов'язані зі створенням і використанням творів науки, літератури й мистецтва (авторське право), а також права виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення (суміжні права).

Прийняттям Закону України "Про авторське право і суміжні права" започатковано процес входження України до європейського правового поля, що визначило необхідність внесення змін до законодавства України з авторського права і суміжних прав. 11 липня 2001р. Верховною Радою України прийнятий **Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про авторське право і суміжні права"**. Прийняття нової редакції Закону України

"Про авторське право і суміжні права" викликане необхідністю приведення законодавства України з авторського права і суміжних прав у відповідність до міжнародних актів у цій галузі та до міжнародних документів, прийнятих Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), Угоди про торговельні аспекти прав на інтелектуальну власність (Угоди ТРІПС), що діє у рамках Світової організації торгівлі, Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.

Закон розроблено з урахуванням багаторічного досвіду захисту авторського права і суміжних прав. Його доповнено новими статтями та термінами. З метою розширення і конкретизації повноважень органів державної влади у сфері авторського права і суміжних прав, підвищення контролю з боку держави за реалізацією Закону, а також для координації дій держави у сфері інтелектуальної власності введена нова стаття — стосовно повноважень Установи, що забезпечує реалізацію державної політики в сфері охорони авторського права і суміжних прав. Установі надаються широкі повноваження у здійсненні контролю за дотриманням національного законодавства та міжнародних договорів у сфері авторського права і суміжних прав. Установа має здійснювати нагляд за діяльністю організацій колективного управління майновими правами авторів і суб'єктів суміжних прав.

Закон у новій редакції визначає набагато ширший перелік майнових прав автора, а також збільшує строк дії авторського права (до 70 років після смерті автора). Розширено перелік дій, визначених як порушення авторського та суміжних прав. Внесені нові поняття “піратство” та “плагіат” — як види порушень авторського та суміжних прав. Правоволодільці наділені більш широкими повноваженнями в здійсненні свого права на захист, розширено перелік способів забезпечення позовів у справах про порушення авторського та суміжних прав. Відтепер особа, що має авторське чи суміжні права, може вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського та (або) суміжних прав, у т.ч. призупинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України; брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов’язаних із виготовленням примірників творів, фонограм і відеограм, стосовно яких є підозри про порушення (чи загрозу порушення) авторського та (або) суміжних прав, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України; вимагати, в т.ч. в судовому порядку, публікації у ЗМІ даних про допущені порушення авторського та (або) суміжних прав і про судові рішення з приводу цих порушень; вимагати від осіб, які порушують авторське та (або) суміжні права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів та об’єктів суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту, та про канали їх розповсюдження; вимагати вжиття інших, передбачених законодавством, заходів, пов’язаних із захистом авторського та суміжних прав.

Нова редакція Закону сприятиме чіткішому дотриманню національного законодавства з авторського та суміжних прав. Ефективність нововведень, встановлених Законом, може довести лише практика його застосування.

Частину національного законодавства, що регулює порядок захисту та реалізації авторського та суміжних прав, складають **міжнародні договори, учасницею яких є Україна**. Як правонаступник колишнього СРСР, наша держава підтвердила участь у Всесвітній конвенції про авторське право, взявши на себе зобов’язання охороняти в Україні твори зарубіжних авторів, починаючи з травня 1973р. — від часу приєднання СРСР до цієї Конвенції. У травні 1995р. Україна приєдналася до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, що набула чинності на території нашої держави 25 жовтня 1995р. Приєднання до Бернської конвенції дає змогу забезпечувати ефективніший захист прав вітчизняних і зарубіжних авторів. У червні 1999р. Україна приєдналася до Конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм. У вересні 2001р. Верховною Радою України прийнято закони України “Про приєднання України до Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, підписаної в Римі 26 жовтня 1961р.”, “Про приєднання

України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право”, прийнятого Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996р.”, “Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограм”, прийнятого Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996р. Участь у підписаних Україною міжнародних угодах, дозволить підняти авторитет нашої держави у світовому співтоваристві.

Україна перебуває у постійному пошуку найбільш оптимального правового регулювання охорони авторського права і суміжних прав. Реалізація Закону України “Про авторське право і суміжні права” та міжнародних угод без відповідних норм інших галузей законодавства неможлива. Лише останнім часом Верховною Радою України прийнято **Закон України “Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм”** (23 березня 2000р.), що відкрив нові можливості для покращання контролю за виробництвом і розповсюдженням відповідної продукції. Цим Законом запроваджене обов’язкове маркування спеціальними контрольними марками примірників аудіовізуальних творів і фонограм, що випускаються в обіг на території України.

5 квітня 2001р. Верховною Радою України прийнято **Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об’єкти права інтелектуальної власності”**, яким внесено зміни до Кримінального кодексу України, Кримінально-процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та Митного кодексу України. Відповідно до зазначених змін і нового Кримінального кодексу України¹, встановлені більш суворі санкції, що можуть бути застосовані до порушників чинного законодавства у сфері авторського права і суміжних прав.

Важливим кроком на шляху створення цивілізованого ринку інтелектуальної власності та боротьби з правопорушеннями став **Указ Президента України від 27 квітня 2001р. “Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні”**. Головна мета Указу — забезпечення конституційних прав громадян на захист інтелектуальної власності, сприятливих умов для створення об’єктів інтелектуальної власності та ефективного захисту прав на об’єкти інтелектуальної власності. Указом передбачено низку заходів, спрямованих на вдосконалення законодавства в сфері інтелектуальної власності; неухильне виконання положень українсько-американської спільної програми дій по боротьбі з нелегальним виробництвом оптичних носіїв інформації; утворення в складі Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України спеціальних підрозділів боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності, а в складі Державного департаменту інтелектуальної власності — підрозділу інспекторів з питань інтелектуальної власності.

Інфраструктура. Створення УААСП

Реалізація державної політики та нормативно-правової бази в сфері охорони прав інтелектуальної власності потребують створення відповідної

¹ Прийнятий у квітні 2001р., набув чинності 1 вересня 2001р.

інфраструктури. В Україні створена цілісна система органів державної влади, підприємств, установ, організацій, що опікуються захистом авторського права і суміжних прав.

Центральним органом виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності є **Міністерство освіти і науки України**. В його складі створено **Державний департамент інтелектуальної власності** — урядовий орган державного управління, що має забезпечувати в межах своєї компетенції реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Відповідно до Положення про Міністерство освіти і науки України², одним із напрямів його діяльності є здійснення на основі угод з власниками авторського права і суміжних прав управління їх майновими правами в Україні та за її межами. Для реалізації зазначених повноважень наказом Міністерства освіти і науки України від 7 червня 2000р. №177 створене **Державне підприємство “Українське агентство з авторських та суміжних прав” (УААСП)**. Агентство входить до сфери управління Державного департаменту інтелектуальної власності і є правонаступником Державного агентства України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України в частині колективного управління майновими правами авторів і суб'єктів суміжних прав.

Колективне управління майновими правами авторів і суб'єктів суміжних прав є невід'ємною частиною налагодженої системи захисту авторського права і суміжних прав у всьому світі. Як показує практика інших держав, організації з колективного управління майновими правами авторів і суб'єктів суміжних прав можуть бути приватними, громадськими незалежними організаціями, або державними відомствами, що взяли на себе такі функції, залежно від обставин, вимог або умов у конкретних країнах. Згідно зі статтею 47 Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про авторське право і суміжні права”, товариство з колективного управління майновими правами авторів і суб'єктів суміжних прав в Україні може існувати як на державних, так і на громадських засадах. Крім того, Законом встановлено, що суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами особисто, через свого повіреного або через організацію колективного управління.

Після проголошення незалежності України було створене **Державне агентство України з авторських і суміжних прав** при Кабінеті Міністрів України — як орган виконавчої влади, до повноважень якого було віднесено здійснення колективного управління майновими правами авторів і суб'єктів суміжних прав. Це було наслідком тієї системи, що існувала за часів повного державного контролю за всіма сферами суспільного життя.

В умовах переходу від адміністративного управління до ринкового економічного устрою в Україні виникла необхідність внесення відповідних змін до системи колективного управління з урахуванням світового досвіду. Але, як зауважує керівник Адміністративної Ради програми *TACIS* Ель П'єр Рокічіолі (Франція)³, такий перехід має відбуватися

цивілізованими методами й поступово, тому що в країнах, де роздержавлення сфери інтелектуальної власності відбулося дуже швидко, постраждали інтереси авторів, оскільки поява приватних авторських товариств створила фінансову конкуренцію державному товариству.

Україна не повинна нехтувати світовим досвідом. Організація з колективного управління для повноцінного здійснення своєї діяльності постійно взаємодіє з іншими органами законодавчої та виконавчої влади (Міністерство освіти і науки України, Державний департамент інтелектуальної власності, Міністерство внутрішніх справ України, Державна податкова адміністрація України, Державна митна служба України), що було б досить важко зробити громадській організації. Тому **існування організації з колективного управління авторськими та суміжними правами державної форми власності, якою є Державне підприємство “Українське агентство з авторських та суміжних прав”, є сьогодні найбільш оптимальним для України.**

Завдання УААСП

Основним завданням товариства з колективного управління майновими правами авторів і суб'єктів суміжних прав є збір і виплата авторською винагородою за використання творів літератури та мистецтва. Це здійснюється шляхом укладання відповідних угод між товариством та авторами про управління майновими правами авторів, а також між товариством та організаціями-користувачами творів про збір і виплату авторської винагороди за використання творів літератури та мистецтва.

Одним із факторів успішної роботи організації з колективного управління майновими правами авторів і суб'єктів суміжних прав є створення системи контролю за дотриманням законодавства в галузі авторського права і суміжних прав. За кордоном, зокрема, в країнах Західної Європи, основою практичної реалізації законодавства з авторського права і суміжних прав є чіткі механізми контролю за сплатою роялті користувачами авторських прав з боку авторських товариств. Згідно із Законом України “Про авторське право і суміжні права”, користувачі творів також мають надавати організаціям колективного управління точний перелік використаних творів разом із документально підтвердженими даними про одержані прибутки від їх використання, та повинні виплачувати організаціям колективного управління винагороду в передбачений термін і в обумовленому розмірі.

З метою контролю за дотриманням законодавства у сфері авторського права і суміжних прав, укладених угод між товариством з колективного управління та користувачами творів, а також перевірки інформації, що надають користувачі, створено **систему інспекторів Українського агентства з авторських та суміжних прав**.

Одним із основних завдань, що стоять перед Українським агентством з авторських та суміжних прав, є необхідність подолання правопорушень з боку телерадіокомпаній, організацій ресторанного бізнесу, індустрії розваг, нічних клубів, казино, організаторів виступів гастрольних колективів і виконавців та широкого кола інших користувачів творів

² Затверджене Указом Президента України №773 від 7 червня 2000р.

³ Див.: Принципи успішного керівництва авторськими товариствами в різних країнах світу. — Інтелектуальна власність, 1999, №12.

літератури та мистецтва, в т.ч. розповсюджувачів примірників аудіовізуальних творів і фонограм, які в цілому не виконують положень чинного законодавства з авторського права і суміжних прав; використовують об'єкти інтелектуальної власності неправомірно, без авторських договорів і виплати авторської винагороди. Для подолання зазначених явищ і притягнення порушників до відповідальності створюється система моніторингу телерадіопростору України.

Поряд з неправомірним використанням творів літератури та мистецтва, в Україні спостерігається розуміння та бажання виконувати положення чинного законодавства з авторського права і суміжних прав з боку певного кола користувачів творів. Наприклад, оператори кабельного телебачення, уклали угоди з Українським агентством з авторських та суміжних прав про виплату авторської винагороди. Це є першим кроком на шляху становлення цивілізованих відносин між організаціями з колективного управління майновими правами авторів і суб'єктів суміжних прав та користувачами творів і їх об'єднаннями в нашій державі.

На сьогоднішній день УААСП представляє інтереси більше 10 тис. українських авторів відповідно до укладених угод про управління їх майновими правами; членів авторських товариств країн колишнього СРСР (їх більше 40 тис.); та близько 100 тис. іноземних авторів. Будучи членом Міжнародної конфедерації товариств авторів і композиторів, що нараховує 208 авторсько-правових товариств із 146 країн світу, УААСП з авторських та суміжних прав укладає угоди з авторсько-правовими товариствами світу про взаємне представництво інтересів. Представляючи найбільш повний репертуар творів іноземних авторів, УААСП може сприяти не лише авторам, а й користувачам творів, які працюватимуть згідно з вимогами закону. Саме вони можуть звертатися не до кожного автора за укладанням договору, а до товариства з колективного управління майновими правами авторів, яким є УААСП.

Важливою проблемою нашої держави є необхідність подолання нігілістичного відношення до права інтелектуальної власності, авторського права і суміжних прав, створення в суспільстві атмосфери нетерпимості до "піратства", громадського осуду подібних дій; швидке реагування на виявлені порушення; вжиття дієвих санкцій проти порушників правомірного використання творів; активне співробітництво між органами внутрішніх справ, юстицією і митною службою, а також подолання

інертності авторів. З цією метою при УААСП створено **Консультативну раду з перспективних та поточних проблем діяльності та забезпечення законних інтересів авторів**. Консультативна рада формується з представників авторської громадськості, творчих спілок. Залучаючи найактивніших і найавторитетніших у своїй галузі творців, ми закладаємо фундамент формування майбутніх авторсько-правових товариств, поступового переходу до громадського управління всією авторсько-правовою сферою.

УААСП приділяє значне місце організації та проведенню семінарів, конференцій з метою роз'яснювальної та інформаційної роботи серед силових структур, а також проблемам створення системи підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів.

Перспективи розвитку

В грудні 2000р. рішенням колегії Міністерства освіти і науки України затверджено Програму розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні на 2001-2004рр. В Програмі визначені напрями розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності: вдосконалення нормативно-правової бази; забезпечення формування та ефективного функціонування інфраструктури, необхідної для реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності; комерціалізація результатів інтелектуальної діяльності, створення цивілізованого ринку інтелектуальної власності; забезпечення ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності; розвиток міжнародного співробітництва; інформаційне забезпечення діяльності у сфері інтелектуальної власності; формування системи підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів; стимулювання та державна підтримка створення й використання об'єктів інтелектуальної власності. Головною метою формування та розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності є забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні на рівні розвинутих країн; захист економічних та інших інтересів держави, її громадян — шляхом встановлення з боку держави належних умов для творчої і підприємницької діяльності; забезпечення правових і соціально-економічних умов для розвитку вітчизняного виробництва, формування цивілізованого ринку інтелектуальної власності.

Реалізація зазначеної Програми дозволить вирішити багатогранні проблеми захисту авторського права і суміжних прав. Ці проблеми не є відірваними від економічних і соціальних проблем, що стоять перед суспільством. Беззастережне правомірне використання в Україні творів вітчизняних і зарубіжних авторів, ефективна боротьба з "піратством" у сфері звуко- і відеозаписів, книговидавання, поширення комп'ютерних програм і створення системи колективного управління майновими правами авторів і суб'єктів суміжних прав допоможуть вирішити важливі для України питання захисту авторського права і суміжних прав. Від цього залежатиме входження нашої держави як рівноправного партнера до світового співтовариства. Виконання зазначених у Програмі заходів дозволить: забезпечити виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері охорони авторських і суміжних прав, інтенсифікувати процес вигідного розвитку міжнародних духовних обмінів, покращити фінансування вітчизняних культури та науки; наповнити державний бюджет (йдеться про десятки мільйонів гривень нестягнених податків); та поліпшити матеріальне становище авторів. ■

ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Олександр МЕЛЬНИЧЕНКО,
перший заступник голови
Антимонопольного комітету України

Становлення та розвиток в Україні ринкових відносин і відповідно — конкуренції між окремими суб'єктами господарювання — зумовили потребу створення системи захисту від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності. Зараз така система, в основному, створена та досить ефективно діє. Водночас, існують невирішені питання законодавчого та правового характеру, що зумовлює поширення в країні типових порушень правил підприємницької діяльності та чесної конкуренції, зокрема — неправомірне використання знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань, назв місць походження товару. Розв'язання цих питань дозволить значно посилити захист суб'єктів господарювання та споживачів від недобросовісної конкуренції і тим самим — у цілому зміцнити систему охорони інтелектуальної власності в країні.

Правовою основою українського законодавства про захист від недобросовісної конкуренції є, перш за все, стаття 42 Конституції України, в якій викладаються норми регулювання підприємницької діяльності. На підставі цих норм та з використанням основних понять Паризької конвенції з охорони промислової власності був розроблений і прийнятий Закон України “Про захист від недобросовісної конкуренції”¹.

Закон істотно розширив нормативну базу регулювання правовідносин, що складаються між суб'єктами господарювання, зокрема, при використанні об'єктів інтелектуальної власності. Він визначив поняття недобросовісної конкуренції, її найбільш характерні прояви та встановив процесуальні засади розгляду відповідних справ органами Антимонопольного комітету України.

Визначаючи недобросовісну конкуренцію як “будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності”, названий Закон встановив відповідальність, зокрема, за неправомірне використання чужих позначень (знаків для товарів і послуг, фірмового найменування, назв місць походження товарів, інших позначень), копіювання зовнішнього вигляду виробу, неправомірну порівняльну рекламу, неправомірне збирання, розголошення, використання комерційної таємниці тощо.

В разі порушення права на об'єкти інтелектуальної власності, правовласник може звернутися до органів Антимонопольного комітету із заявою про захист своїх прав². Водночас, Комітет розглядає справи про недобросовісну конкуренцію не лише за

¹ Прийнятий 7 червня 1996р., набув чинності з 1 січня 1997р. Слід зазначити, що Україна була однією з перших держав СНД, що внесла до національного законодавства поняття Паризької конвенції.

² Українська система захисту від недобросовісної конкуренції є досить гнучкою і забезпечує правовласнику, у випадку порушення його прав на об'єкти інтелектуальної власності, можливість вибору різних процесуальних засобів захисту. Так, крім звернення до Антимонопольного комітету, він може звернутися безпосередньо до суду.

заявою правовласників (суб'єктів господарювання, органів державної влади, громадських організацій і громадян), а й за власною ініціативою — у разі, якщо негативні наслідки неправомірних дій поширюються на значну частину суб'єктів господарювання або споживачів, торкаються національної безпеки, оборони або суспільних інтересів. Закон надає Комітету право, з метою забезпечення виконання рішення, приймати розпорядження про заборону особі, в діях якої вбачаються ознаки порушення, вчиняти певні дії; а також право накладення арешту на майно та грошові суми відповідача³.

Поширені порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції

З моменту набуття чинності Законом України “Про захист від недобросовісної конкуренції” (1 січня 1997р.) до теперішнього часу органами Комітету припинено близько 400 порушень законодавства про захист від недобросовісної конкуренції. При цьому з'ясувалося, що найбільш поширеними категоріями порушень були дії, пов'язані з неправомірним використанням знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань, назв місця походження товарів.

Неправомірне використання знаків для товарів і послуг. Знаком для товарів і послуг, відповідно до статті 1 Закону України “Про охорону знаків для товарів і послуг”, визнається позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб⁴.

На відміну від фірмового найменування, яке охороняється без обов'язкової подачі заявки, знаки для товарів і послуг охороняються в порядку, визначеному Законом України “Про охорону знаків для товарів і послуг”. Згідно зі статтею 5 цього Закону, правова охорона надається знаку, який не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності й моралі та на який не поширюються підстави для відмови в наданні правової охорони, встановлені цим Законом. Право власності на знак засвідчується свідоцтвом. Обсяг правової охорони, що надається, визначається наведеним у свідоцтві зображенням знаку та переліком товарів і послуг. Право на одержання свідоцтва має заявник, заявка якого має більш ранню дату подання або, якщо заявлено пріоритет (першість у поданні заявки), більш ранню дату пріоритету, за умови, що вказана заявка не вважається відкликаною, не відкликана або не відхилена.

Основними функціями знаку для товарів і послуг є: індивідуалізуюча (забезпечення розрізнення однорідних товарів); рекламна (забезпечення постійного інтересу споживача до товару); гарантійна (гарантування споживачам певної якості товару, що позначається відповідним знаком для товарів і послуг).

Використанням знаку визнається застосування на товарах, при наданні послуг, для яких його

zareєстровано, на упаковці товарів, у рекламі, в друкованих виданнях, на вивісках, під час показу експонатів на виставках і ярмарках, що проводяться на Україні, в проспектах, рахунках, на бланках та в іншій документації, пов'язаній із впровадженням зазначених товарів і послуг у господарський обіг (стаття 16 Закону України “Про охорону знаків для товарів і послуг”). Дії суб'єкта господарювання, що полягають у використанні без дозволу уповноваженої на те особи знаку для товарів і послуг, що може призвести до змішування з іншим суб'єктом господарювання, який має пріоритет на його використання, є неправомірними і тягнуть за собою відповідальність, передбачену Законом України “Про захист від недобросовісної конкуренції”.

Неправомірне використання назви (зазначення) місця походження товару. Показовою у практиці Комітету була справа про неправомірне використання зазначення “Боржомі”. Вона ілюструє, мабуть, чи не найпоширеніший зараз в Україні вид недобросовісної конкуренції. Характерним є те, що подібна конкуренція не лише зумовлює збитки (у вигляді підриву ділової репутації) суб'єктів підприємницької діяльності, але й може спричинити шкоду здоров'ю введених в оману споживачів.

Комітетом припинені правопорушення, пов'язані з неправомірним використанням назви місця походження товару “Боржомі” на етикетках штучно мінералізованої води, що виробляється та реалізується на українському ринку. Протягом року Комітетом та його органами були розглянуті 24 справи про недобросовісну конкуренцію у вигляді використання чужого позначення — назви місця походження товару (Боржомі) та припинено 31 порушення. Спільні дії Комітету та інших компетентних державних органів відвернули реалізацію підробленої мінералізованої води “Коржомі” (типу “Боржомі”) в об'ємі 1 млн. декалітрів на рік.

За результатами перевірок, встановлено, що не маючи дозволу від власників ліцензій або уповноважених ними осіб, суб'єкти господарювання для маркування своєї продукції — штучно мінералізованої води, неправомірно, без дозволу відповідних грузинських суб'єктів господарювання, використовували назву місця походження загальновідомої лікувально-столової води Грузії “Боржомі”. Використання позначення “Боржомі” (“типу Боржомських вод”) на етикетці виробів українських підприємств призводило до змішування їх продукції із продукцією грузинських суб'єктів господарювання.

Крім того, органами Комітету розглянуто аналогічні звернення інших суб'єктів господарювання про неправомірне використання позначень “Нарзан” та “Миргородська”.

Дії підприємств-правопорушників кваліфіковані органами Комітету за статтею 4 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” як неправомірне використання без дозволу уповноваженої на те особи назв місць походження товарів,

³ В разі вчинення суб'єктом господарювання акту недобросовісної конкуренції, на нього може бути накладено штраф у розмірі 3% виручки за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. Крім того, в разі вчинення недобросовісної конкуренції у вигляді неправомірного використання позначень, Комітет може прийняти рішення про вилучення товарів з таким позначенням.

⁴ Знак для товарів і послуг може бути: словесним (слово або словосполучення); зображувальним (композиція ліній або фігур на площині); об'ємним (композиція фігур або ліній у просторі: флакон, пляшка, упаковка тощо); комбінованим (наприклад, словесно-зображувальна композиція); світловим; звуковим тощо.

що може призвести до змішування з діяльністю іншого підприємця, який має пріоритет на їх використання.

На підприємства накладено штраф. Порушення припинено, штрафи сплачено.

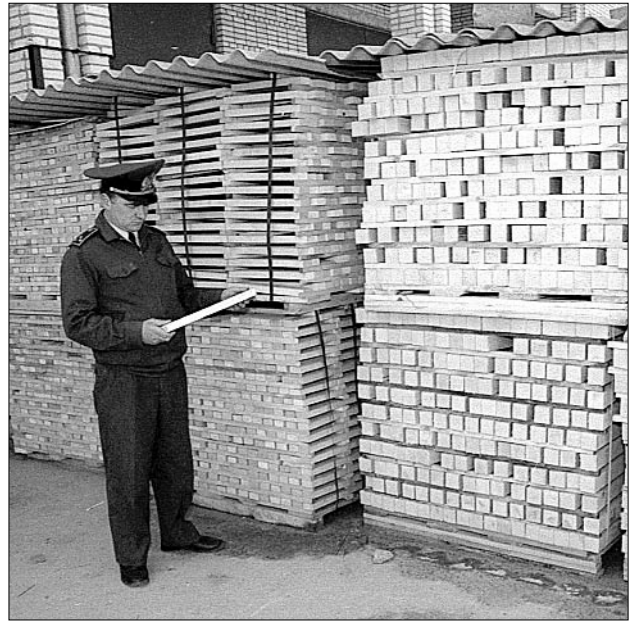
Комітетом також направлено листи Міністерству охорони здоров'я України, Державному комітету стандартизації, метрології та сертифікації, Центральному союзу споживчих товариств України з пропозиціями щодо посилення контролю за змістом документації, що регламентує введення у господарський обіг продукції із використанням на етикетках (упаковці) позначень географічного походження товарів.

Неправомірне використання фірмових найменувань. Відповідно до статті 4 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, “неправомірним є використання без дозволу уповноваженої на те особи чужого імені, фірмового найменування, знаків для товарів і послуг, інших позначень, а також рекламних матеріалів, упаковки товарів, назв літературних, художніх творів, періодичних видань, назв місць походження товарів, що можуть призвести до змішування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця), який має пріоритет на їх використання”. За змістом цієї норми, “уповноваженою на те особою”, чіє позначення недобросовісно використовується, є суб'єкт господарювання - власник фірмового найменування, знаку для товарів і послуг чи іншого позначення, який використовує ці позначення у своїй господарській діяльності. Під використанням чужого позначення слід розуміти дії суб'єкта господарювання, який ввів у господарський обіг товари чи послуги під чужим позначенням.

У новітньому українському законодавстві немає визначення поняття “фірмове найменування”, разом з тим є чинним Положення “Про фірму”, затверджене Центральним Виконавчим Комітетом СРСР та Радою Народних Комісарів СРСР 22 червня 1927р., відповідно до змісту якого назва фірми, підприємства повинна містити вказівку на предмет його діяльності, вид підприємства, а також вказівки, які необхідні для відрізнєння підприємства від інших підприємств і, в тому числі, має містити скорочене фірмове найменування.

Фірмове найменування — це позначення суб'єкта господарювання — юридичної чи фізичної особи, яке дозволяє відрізнити одного суб'єкта господарювання від іншого.

Відповідно до статті 9 Закону України “Про підприємства в Україні”, в найменуванні підприємства зазначаються його назва (завод, фабрика, майстерня тощо) та вид (індивідуальне, сімейне, приватне, колективне, державне та ін.). Оскільки фірмове найменування дозволяє споживачам безпомилково ідентифікувати цього суб'єкта господарювання серед багатьох інших, а для суб'єкта господарювання є однією з найважливіших складових його ділової репутації, захист цього об'єкту промислової власності здійснюється як в інтересах суб'єктів господарювання, так і споживачів.

З огляду на відсутність в Україні спеціального закону про охорону прав на фірмове найменування, з метою правильного та уніфікованого застосування цього поняття органами державної влади, судами й суб'єктами господарювання, важливо визначити це поняття в Законі України “Про захист від недобросовісної конкуренції”.

Верховною Радою України прийнятий у першому читанні Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо діяльності Антимонопольного комітету України)”⁵, яким, зокрема, передбачається визначити поняття “фірмове найменування” наступним чином: “фірмове найменування — буквене або словесне позначення суб'єкта господарювання, яке виконує функцію його індивідуалізації у підприємницькій діяльності”.

На сьогодні, відповідно до Закону України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” (стаття 6, п.3), не можуть бути зареєстровані як знаки позначення, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати з фірмовими найменуваннями, відомими в Україні, і належать іншим особам, які одержали право на них до дати подання заявки відносно однорідних товарів і послуг.

Суб'єкт господарювання набуває виключного права на використання фірмового найменування на підставі свідоцтва про державну реєстрацію підприємця та з моменту введення цього найменування у господарський обіг. Це право припиняється одночасно зі скасуванням державної реєстрації суб'єкта господарювання. Фірмове найменування не підлягає окремій реєстрації від державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності. Право на фірмове найменування не може бути відчужене без згоди суб'єкта господарювання, окрім як за рішенням суду.

Відповідно до частини другої статті 4 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, використання у фірмовому найменуванні власного

⁵ 16 листопада 2000р.

імені фізичної особи не визнається неправомірним, якщо до власного імені додається який-небудь відмітний елемент, що виключає змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Використання схожих або тотожних фірмових найменувань суб'єктами господарювання, що працюють на різних ринках, і географічні межі товарних ринків, на яких вони функціонують, не співпадають, може бути не визнано неправомірним, якщо доведено, що це не призводить і не може призвести до змішування діяльності цих суб'єктів господарювання, тобто споживачі не будуть введені такими діями в оману.

На практиці суб'єкти господарювання, дії яких визнаються як такі, що містять ознаки неправомірного використання фірмового найменування, у якості доказу відсутності порушення посилаються на сам факт реєстрації цього фірмового найменування державними органами. Однак, на державний орган, який здійснює реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, не покладено обов'язку проведення дослідження щодо схожості чи тотожності фірмового найменування з найменуваннями інших суб'єктів підприємницької діяльності, що зареєстровані раніше. Тому реєструючий орган не несе відповідальності за реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності зі схожими або тотожними фірмовими найменуваннями. Таким чином, суб'єкт підприємницької діяльності, щодо якого здійснено державну реєстрацію, з одного боку, несе повною мірою відповідальність за введення у господарський обіг свого фірмового найменування, використання якого може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання, з іншого — відсутній спеціальний експертний орган, який би надавав офіційні висновки про можливість змішування через фірмове найменування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання. **Таке становище є неприпустимим і, на нашу думку, необхідно створити спеціальну експертну установу, яка б надавала офіційні висновки щодо можливості змішування суб'єктів господарювання через схожість або тотожність їх фірмових найменувань.**

Що слід зробити для вдосконалення системи захисту від недобросовісної конкуренції?

Аналізуючи практику діяльності органів Антимонопольного комітету України, можна стверджувати, що правові та організаційні засади захисту від недобросовісної конкуренції у сфері використання об'єктів інтелектуальної власності в цілому відповідають міжнародним нормам. Водночас, **подальше вдосконалення системи захисту від недобросовісної конкуренції потребує невідкладного (протягом 2-3 років) вирішення наступних питань:**

❖ Створення конкурентно-патентного суду (суду з питань конкуренції та захисту інтелектуальної власності), що дозволить забезпечити цілісність судової практики в сфері захисту конкуренції та

інтелектуальної власності⁶, тобто зосередити в них розгляд спорів, що впливають як з приватно-правових, так і з публічно-правових відносин.

❖ Прийняття Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо діяльності Антимонопольного комітету України)”. Цей Закон має розширити правовий інструментарій Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, завдяки визначенню терміну “фірмове найменування” та внесення нової статті “Поширення інформації, що вводить в оману”. Така норма міститься у законах про захист від недобросовісної конкуренції у багатьох країнах Європи. Відповідно до статті 10bis Паризької конвенції з охорони промислової власності, підлягають забороні твердження, використання яких при здійсненні господарської діяльності може ввести громадськість в оману з приводу характеру, способу використання, властивостей, придатності до використання або кількості товарів. **Відсутність на сьогодні відповідальності за ці дії призвела до того, що поширення у конкуренції інформації, яка вводить в оману, стало звичайним явищем.**

❖ Створення системи громадського контролю у сфері захисту інтелектуальної власності та конкуренції. Організаційно така система має включати в себе різноманітні спілки, об'єднання суб'єктів господарювання, створені “знизу”, без участі органів державної влади. Що ж стосується правил поведінки суб'єктів господарювання, що входять до таких об'єднань, то їх діяльність на ринках товарів, робіт, послуг повинна ґрунтуватися на Правилах професійної етики в конкуренції. Ці Правила, відповідно до статті 33 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції”, розробляються суб'єктами господарювання для відповідних сфер діяльності за сприяння Торгово-промислової палати України, мають ґрунтуватися на чесних звичаях у підприємницькій діяльності та погоджуватися з Антимонопольним комітетом України — з метою недопущення включення до них антиконкурентних положень (наприклад, стосовно цінової політики суб'єктів господарювання).

❖ Забезпечення прозорості діяльності державних органів, на які покладено певні повноваження у сфері захисту інтелектуальної власності (Антимонопольний комітет України, Державний департамент захисту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України), що зумовить удосконалення на законодавчому рівні процесуальних засад їх діяльності шляхом розробки, наприклад, кодексу адміністративних процедур, конкурентного процесуального кодексу та ін.

Вирішення цих питань означатиме, фактично, завершення етапу формування в Україні високорозвинутої і ефективної системи захисту інтелектуальної власності та перехід до етапу її якісного вдосконалення відповідно до процесів зростання значимості інтелектуальної власності, диверсифікації її об'єктів тощо, які відбуваються зараз у світі. ■

⁶ Зараз спори у сфері захисту від недобросовісної конкуренції розглядаються як господарськими судами (у випадку оскарження суб'єктом господарювання відповідних рішень органів Антимонопольного комітету України чи рішень Департаменту з питань захисту інтелектуальної власності Міністерства науки і освіти України), так і місцевими судами (у разі пред'явлення громадянином позову, що випливає з недобросовісної конкуренції чи позову про відшкодування збитків у результаті недобросовісної конкуренції або порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності). Крім того, в разі вчинення фізичною особою правопорушення, передбаченого Кодексом України про адміністративні правопорушення (наприклад, статтею 1643), такі дії розглядаються у передбаченому цим Кодексом порядку і вчинення їх тягне за собою інші правові наслідки.